

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Sveučilišni specijalistički studij
Organizacija i menadžment

**OKOLIŠNI, DRUŠTVENI I UPRAVLJAČKI STANDARDI U
POSLOVANJU EUROPSKIH SREDIŠNJIH BANAKA**

**ENVIRONMENTAL, SOCIAL AND GOVERNANCE
STANDARDS IN THE EUROPEAN CENTRAL BANKS
OPERATIONS**

Sveučilišni specijalistički rad

Ana Vlah

Zagreb, ožujak 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Sveučilišni specijalistički studij
Organizacija i menadžment

**OKOLIŠNI, DRUŠTVENI I UPRAVLJAČKI STANDARDI U
POSLOVANJU EUROPSKIH SREDIŠNJIH BANAKA**

**ENVIRONMENTAL, SOCIAL AND GOVERNANCE
STANDARDS IN THE EUROPEAN CENTRAL BANKS
OPERATIONS**

Sveučilišni specijalistički rad

Studentica: Ana Vlah

Matični broj: PDS-17-2022

Mentor: Prof. dr. sc. Mislav Ante Omazić

Zagreb, ožujak 2024.

Sažetak i ključne riječi na hrvatskom jeziku

Klimatske promjene i društvene nejednakosti zadiru u sve sfere društva i utječu na globalno poslovanje te nisu zaobišle ni financijski sektor. Dosadašnji način poslovanja u kojem je profit jedini cilj i svrha, postaje neodrživ. Tranzicija na održiv način poslovanja nužna je i neizbježna te nosi sa sobom neke nove prilike da se društvo oblikuje na bolji i pravedniji način. Ključnu ulogu u tom procesu imaju središnje banke kao okosnica i regulator financijskog sektora te zbog uloge koju imaju u društvu. Ovim radom nastoji se prikazati kako primjenom okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda (ESG) u vlastitom poslovanju na promjene u okolišu i društvu reagiraju središnje banke. Uz analizu ključnih elemenata pojma ESG za koji još ne postoji službena definicija i analizu razloga i povoda za primjenu standarda u poslovanju, prikazat će se ESG inicijative i aktivnosti Europske središnje banke i određenih nacionalnih europskih središnjih banaka. Kroz analizu podataka prikupljenih u istraživanju provedenom među bankama nastojat će se definirati najbolja praksa i moguće i izvedive preporuke za primjenu ESG standarda u poslovanju ostalih nacionalnih središnjih banaka koje tek kreću s primjenom istih.

Ključne riječi: okolišni, upravljački, društveni standardi, održivost, društveno odgovorno poslovanje, središnje banke

Sažetak i ključne riječi na engleskom jeziku

Climate change and social disturbances affect all aspects of society and have impact on global businesses. Financial sector hasn't been bypassed. The current way of doing business in which profit is the only goal and purpose, is becoming unsustainable. A transition to a sustainable business model is necessary and inevitable. With such transition new opportunities will emerge and reshape society in a better and more righteous way. As a backbone and a regulator of the financial sector and also because of the role they have in society central banks play key role in this process. The purpose of this thesis is to present how central banks respond to climate change and fluxes in society by applying environmental, social and governance standards (ESG) into their business operations. With the analysis of the term ESG which still lacks an official definition and it's key elements as well as the reasons and motives for the applications of these standards in business, ESG initiatives and activities of the European Central Bank and certain national central banks will be presented. Through data analysis collected in the research this thesis aims to define best practices and possible recommendations for other national central banks which are just starting with the application of ESG standards.

Key words: environmental, social, governance standards, ESG, sustainability, corporate social responsibility, central banks

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je sveučilišni specijalistički rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Ana Vlah

Zagreb, 18. 3. 2024.

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of the thesis has been written in an unauthorized manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights.

I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

Ana Vlah

Zagreb, March 18th 2024

SADRŽAJ

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI NA HRVATSKOM JEZIKU.....	I
SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI NA ENGLLESKOM JEZIKU.....	II
1. UVOD.....	1
1.1. Predmet rada i ciljevi istraživanja.....	1
1.2. Metode istraživanja i izvori podataka	2
1.3. Sadržaj i struktura rada	2
2. POJAMI I VAŽNOST SUSTAVA MJERENJA UTJECAJA OKOLIŠNIH, DRUŠTVENIH I UPRAVLJAČKIH STANDARDARDA	4
2.1. Pojam i definiranje okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda	4
2.2. Razlozi i povod za primjenu okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u Europskoj uniji	12
2.3. Regulatorni okvir za primjenu okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u Europskoj uniji	18
2.4. Europski okvir za izvještavanje o primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda	25
3. ULOGA I VAŽNOST EUROPSKIH SREDIŠNJIH BANKA U PRIMJENI OKOLIŠNIH, DRUŠTVENIH I UPRAVLJAČKIH STANDARDARDA	32
3.1. Općenito o finansijskom sustavu Europske unije	32
3.2. Uloga i obuhvat odgovornosti Europske središnje banke	34
3.3. Uloga i obuhvat odgovornosti nacionalnih središnjih banaka	39
3.4. Primjena okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda iz regulatorne perspektive.....	43
3.4. Primjena okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda iz strateške perspektive	46
4. ANALIZA OKOLIŠNIH, DRUŠTVENIH I UPRAVLJAČKIH AKTIVNOSTI EUROPSKIH SREDIŠNJIH BANAKA	50
4.1. Udruženja u kojima sudjeluju europske središnje banke i njihova uloga u primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda	50
4.2. Primjeri dobre prakse u primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u poslovanju	53
4.3. Aktivnosti Hrvatske narodne banke u primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u poslovanju.....	59
4.4. Aktivnosti, inicijative i prilike u budućnosti iz perspektive okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda	61

5. KOMPARATIVNA ANALIZA STUDIJA SLUČAJA EUROPSKIH SREDIŠNJIH BANAKA IZ PERSPEKTIVE OKOLIŠNIH, DRUŠTVENIH I UPRAVLJAČKIH STANDARDA	63
5.1. Metodologija istraživanja.....	63
5.2. Prikaz ključnih elemenata studije slučaja – Središnja banka Slovenije	64
5.3. Prikaz ključnih elemenata studije slučaja – Središnja banka Češke Republike	66
5.4. Prikaz ključnih elemenata studije slučaja – Središnja banka Latvije.....	67
5.5. Rasprava.....	69
5.6. Ograničenja istraživačke metode	73
6. ZAKLJUČAK	75
POPIS KORIŠTENIH IZVORA	VI
POPIS SLIKA	XII
ŽIVOTOPIS STUDENTICE	XIII
PRILOZI.....	XIV

1. UVOD

Poslovanje u današnjim vremenima je vrlo dinamično, a inovacije i prilagodba novim okolnostima nužni su za opstanak organizacija. Klimatske promjene ozbiljna su prijetnja koja utječe na sve aspekte života. Posljedice su vrlo ozbiljne i osim što mogu ugroziti globalno gospodarstvo, mogu dovesti do raseljavanja stanovništva, siromaštva, zdravstvenih tegoba i smrti ljudi. Krajnji je čas da se u svakom dijelu društva i svakoj organizaciji promijeni ljestvica vrijednosti te se implementiraju nove, a to su odgovornost prema pojedincu, široj društvenoj zajednici i planetu. Okolišni, društveni i upravljački standardi i njihova primjena u poslovanju javljaju se kao odgovor organizacija na posljedice klimatskih promjena, ali i drugih oblika društvenih nepravilnosti poput rasizma i diskriminacije. Tema je vrlo aktualna jer su posljedice vidljive svuda oko nas, a klimatski sat otkucava. Ovim radom prikazat će se način na koji se središnje banke, kao ključne organizacije financijskog sektora suočavaju s aktualnim izazovima i tako određuju pravila igre ne samo za organizacije financijskog sektora koje reguliraju i nadziru, već i za cjelokupno društvo.

1.1. Predmet rada i ciljevi istraživanja

Sve snažniji strateški fokus prema okolišnim, društvenim i upravljačkim standardima¹ u aktivnostima financijskih institucija unutar europskog konteksta rezultat je strateških smjernica Europske unije i njenog cilja da do 2050. Europa postane klimatski neutralan kontinent. ESG predstavlja skup mjera koje se javljaju kao odgovor na društvene i okolišne probleme s kojima je suvremeno društvo suočeno, poput klimatskih promjena, gubitka bioraznolikosti, nejednakosti, korupcije, zlouporabe ljudskih prava i ostalih čimbenika koji sve snažnije utječu na europsko gospodarstvo i stvarnost donositelja poslovnih odluka. Zbog svoje ključne uloge u ekonomiji i društvu koja se prije svega manifestira u usmjeravanju i vođenju monetarne politike, očuvanju stabilnosti cijena i osiguravanju stabilnosti financijskog sustava, središnje banke ne mogu ostati imune na spomenute izazove, slijedom čega ESG standarde implementiraju u vlastito poslovanje te ih primjenjuju u kreiranju politika prema subjektima čije poslovanje reguliraju.

Predmet ovog sveučilišnog specijalističkog rada je prikaz ESG inicijativa i aktivnosti koje u svom poslovanju primjenjuje Europska središnja banka i nacionalne europske središnje banke.

¹ eng. environmental, social, governance; ESG

Osnovni ciljevi koji se radom nastoje ostvariti su sagledavanje ključnih elemenata pojma ESG-a uz definiranje razloga za primjenu istih standarda u poslovanju općenito, a potom i u poslovanju središnjih banaka, usporeni prikaz aktivnosti Europske središnje banke i određenih nacionalnih europskih središnjih banaka unutar Europodručja i izvan njega vezano uz u primjenu ESG standarda, odnosno prikaz njihove dobre prakse. Konačni cilj je osvijestiti o važnosti implementacije ESG standarda u poslovanju središnjih banaka i drugih organizacija i pozitivnim učincima koje isto izaziva. Ovim se radom nastoji prikazati korist koju središnje banke ostvaruju time da se ESG aktivnosti objedine te da se o njima sveobuhvatno izvještava. Na taj način središnje banke jačaju vlastitu reputaciju i povjerenje javnosti te pozitivnim primjerom utječu na financijske institucije čiji rad reguliraju i nadziru, a koje su ključni sudionici zelene tranzicije te posredno i na društvo u cjelini. Kroz komparativnu analizu poslovanja Europske središnje banke i nacionalnih središnjih banaka unutar Europodručja i izvan njega prikazuje se najbolja praksa u primjeni ESG standarda i potencijalne prilike za Hrvatsku narodnu banku.

1.2. Metode istraživanja i izvori podataka

Podaci u ovom radu prikupljeni su analizom domaće i strane znanstvene i stručne literature, a osobito aktualnih stručnih članaka. Kao izvor podataka poslužile su elektroničke baze podataka, osobito službene internet stranice europskih nacionalnih središnjih banaka i drugih europskih i međunarodnih institucija.

Metoda znanstvenog istraživanja korištena u ovom radu je upitnik upućen ključnim nacionalnim središnjim bankama unutar Europske unije temeljem čijih odgovora je izrađena studija slučaja. Pitanja su bila otvorenog tipa kako bi ispitanici mogli otvoreno opisati svoju praksu te izraziti iskustva i stavove. Pored upitnika, određeni ključni zaposlenici središnjih banaka intervjuirani su kako bi se dodatno istražili i objasnili pojedini elementi studija slučaja.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Ovaj rad sastoji se od šest poglavlja. Nakon prvog, uvodnog poglavlja u drugom su poglavlju objašnjeni i definirani okolišni, društveni i upravljački standardi, uz prikaz srodnih pojmova poput održivosti i društveno odgovornog poslovanja. Nadalje, razrađeni su razlozi i povod za primjenu okolišnih, upravljačkih i društvenih standarda u Europskoj uniji uz kraći prikaz

kritika istih kao i regulatorni okvir za primjenu standarda na europskoj i svjetskoj razini, s posebnim naglaskom na izvještavanje. U trećem poglavlju objašnjena je temeljna uloga Europske središnje banke i nacionalnih europskih središnjih banaka, uz prikaz načina i modaliteta putem kojih su banke implementirale okolišne, društvene i upravljačke standarde u svoje poslovanje. U četvrtom poglavlju prikazana su udruženja u kojima sudjeluju europske središnje banke, a vezana su uz implementaciju ESG standarda, opisane su najbolje prakse u primjeni standarda, uz prikaz potencijalnih prilika i aktivnosti u budućnosti. Peto poglavlje obuhvaća komparativnu analizu slučaja tri europske središnje banke temeljem provedenog istraživanja, dok su u šestom poglavlju izneseni zaključni stavovi i spoznaje.

2. POJAM I VAŽNOST SUSTAVA MJERENJA UTJECAJA OKOLIŠNIH, DRUŠTVENIH I UPRAVLJAČKIH STANDARDARDA

Pojam okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda nije jednoznačno i jasno definiran. Obuhvaća čitav niz aktivnosti koje predstavljaju njegov obuhvat. Pravni okvir još uvijek je neodređen, širok i sveobuhvatan. Radi se o "živom" i dinamičnom području u kojem se kontinuirano donose novi propisi, bilo na međunarodnoj, bilo na europskoj razini. Organizacije i same donose interne akte kojima propisuju vlastita pravila i način primjene standarda. Brojne su prednosti primjene ESG standarda u poslovanju, kao i izvještavanja o istima, premda je način izvještavanja još uvijek heterogen i razlikuje se od organizacije do organizacije. Stupanje na snagu Direktive o korporativnom izvještavanju i održivosti u siječnju 2023. važan je korak ka usklađivanju izvještavanja, a slijedom toga i jednoobraznije primjene ESG standarda među organizacijama.

2.1. Pojam i definiranje okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda

Akronim ESG odnosi se na skup okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u poslovanju i danas se uobičajeno koristi upravo kao akronim. ESG dolazi od engleskih riječi *environmental*, *social*, *governance*, što se na hrvatski jezik može prevesti kao okolišni, socijalni i upravljački (standardi). Izraz je prvi puta korišten u publikaciji International Finance Corporation (IFC) Svjetske Banke, *Who Cares Wins*, 2004 – 08. Publikacija je rezultat inicijative Ujedinjenih naroda i švicarske vlade, a podržana je od strane 23 financijske institucije. Savjetodavne službe IFC-a nastoje utjecati, podržati i omogućiti dionicima na tržištu kapitala da bolje integriraju okolišne, društvene i upravljačke čimbenike (ESG) u procese raspodjele kapitala i upravljanja portfeljem, koristeći vlastite investicijske prakse IFC-a kao model, a s ciljem podržavanja rasta održivih tokova kapitala (IFC Advisory Services in Environmental and Social Sustainability, b.d.).

Pojam ESG nije jednoznačno definiran i njegov obuhvat i sadržaj različito se interpretiraju (koji su to okolišni, koji društveni, a koji upravljački standardi, odnosno ključni elementi u upravljanju organizacijom i stvaranju vrijednosti). Ne postoje jedinstveni standardi mjerenja niti izvještavanja o primjeni ESG standarda, no u posljednje vrijeme javlja se više alata za mjerenje stupnja primjene standarda u poslovanju. Misijske i vizije kompanija, koje su postale obavezni element na Internet stranicama i u strategijama organizacija sve se češće definiraju

pomoću ESG standarda. Osim misije i vizije, sve više organizacija definira i svrhu svog postojanja i poslovanja koja također počiva na ESG standardima.

Pitanje "zašto" tjera poduzeća da definiraju svoju svrhu, oblikuju identitet i ostvare utjecaj na društvo i na okoliš. Poduzeća koja imaju jasno definiranu svrhu u boljem su položaju da izgrade povjerenje, potiču inovacije i doprinose dobrobiti društva (Omazić, 2023).

Iako je ESG prvobitno zamišljen kao skup kriterija koji predstavlja alat za olakšavanje ulagačkih procjena društava čiji su vrijednosni papiri uvršteni na burzu, danas je doseg i značenje ovog pojma mnogo šire. Primjena ESG standarda u početku se prvenstveno odnosila na korporativni sektor, na način da se od kompanija koje ulažu očekivala primjena standarda kod razmatranja portfelja ulaganja. Na taj se način pomagalo ulagačima da detektiraju kompanije koje su rizične i izbjegavaju ulaganja u njih. U posljednja dva desetljeća pojam se proširio i na druge organizacijske aspekte društva te mu isključivi cilj nije utvrditi rizičnost kod ulaganja, već prepoznati način na koji pojedina organizacija stvara vrijednost te kako na to utječu ekonomski, upravljački, okolišni i društveni elementi utjecaja.

Iz dokumenta *Acting for Sustainability* (2022) Središnje banke Portugala proizlazi kako akronim ESG obuhvaća okolišnu, društvenu i upravljačku dimenziju organizacija te je uspostavljen kao mjerilo u utvrđivanju javnih politika i strategija održivosti poduzeća i financijskih institucija. U dokumentu se objašnjava kako je tijekom posljednjih 15 godina akronim postao ključno mjerilo u definiciji javnih politika i strategija poduzeća i financijskih institucija. Smatra se kako okolišni stup igra istaknutiju ulogu jer su ekološki rizici, uglavnom povezani s klimatskim promjenama, važan izvor bilančnog rizika za financijske institucije čime izravno utječu na ciljeve supervizije i imaju šire makroekonomske implikacije koje mogu biti relevantne za vođenje monetarne politike. Iako je fokus na ekološkoj komponenti, društveni i upravljački elementi također su važni, kako s aspekta misije banaka, tako i iz perspektive davanja primjera drugima² (Banco de Portugal, 2022).

Europska komisija pod održivim financiranjem podrazumijeva proces uzimanja u obzir okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u donošenju odluka o investiranju u financijskom sektoru, što omogućava dugoročnija ulaganja u održive gospodarske aktivnosti i projekte. Okolišni standardi odnose se na ublažavanje klimatskih promjena te okolišna pitanja u širem smislu, primjerice očuvanje bioraznolikosti, sprječavanje onečišćenja i kružno gospodarstvo. Društveni standardi odnose se na pitanja nejednakosti, uključenosti, radnih odnosa, ulaganja u

² eng. leading by example

zaposlenike i razvoj njihovih vještina, sigurnost zaposlenika, utjecaj na lokalnu zajednicu, ljudska i dječja prava. Upravljački standardi predstavljaju odnos sa zaposlenicima i nagrađivanje rukovodećeg kadra te igraju temeljnu ulogu u osiguravanju uključivanja društvenih i okolišnih pitanja u proces donošenja odluka u organizaciji. Održivo financiranje shvaća se kao financiranje za potporu gospodarskom rastu, uz istovremeno smanjenje pritiska na okoliš, odnosno kako bi se pomoglo u ostvarivanju klimatskih i ekoloških ciljeva iz Europskog zelenog plana, uzimajući u obzir društvene aspekte utjecaja i aspekte upravljanja. Održivo financiranje uključuje transparentnost vezano uz rizike povezane s ESG čimbenicima koji mogu imati utjecaja na financijski sustav te ublažavanje takvih rizika putem odgovarajućeg upravljanja od strane financijskih i korporativnih aktera (Europska komisija, 2023.a).

S pojmom ESG-a povezan je i međusobno se isprepliće pojam društveno odgovornog poslovanja³. Prema Europskoj komisiji građani Europske unije očekuju da poduzeća razumiju pozitivne i negativne učinke koje imaju na društvo i okoliš te stoga sprečavaju, njima upravljaju te ublažavaju negativne učinke koje mogu prouzročiti unutar svojeg lanca opskrbe i stvaranja vrijednosti. Ispunjavanje te obveze naziva se društveno odgovorno poslovanje ili odgovorno poslovno ponašanje. Društveno odgovorno poslovanje predstavlja odgovornost poduzeća i njegov utjecaj na društvo. Društveno odgovorne kompanije u svoje strategije i poslovanje integriraju društvena, ekološka i etička pitanja, zaštitu potrošača i ljudska prava (Europska komisija 2023.b).

Jedna od najpoznatijih definicija društveno odgovornog poslovanja je ona Carrolla za kojeg ista predstavlja ekonomska, pravna, etička i filantropska očekivanja koja društvo ima od organizacija (Carroll, 1991). Ove zahtjeve Carroll je plasirao u takozvanu piramidu društvene odgovornosti čiji prvi sloj predstavlja ekonomska odgovornost koja od organizacija zahtjeva da su profitabilne i predstavlja temelj na kojem leži sve ostalo. Na vrhu piramide nalazi se filantropija u smislu doprinosa organizacija zajednici i utjecaja na kvalitetu života. Carroll tvrdi kako društvena odgovornost može postati realnost ukoliko više menadžera postane moralno, umjesto amoralno ili nemoralno.

U Leksikonu održivog razvoja navodi se kako Svjetski poslovni savjet za održivi razvoj društvenu odgovornost poduzeća definira kao predanost gospodarstva da pridonese održivom ekonomskom razvoju radeći s ljudima, njihovim obiteljima, lokalnom zajednicom i društvom

³ eng. corporate social responsibility

općenito kako bi svi mogli poboljšati uvjete u kojima žive. Svojom nazivom upućuje na to da pokriva odnos između poduzeća i društva (Bačun, Matešić i Omazić, 2012).

U Središnjoj banci Mađarske koncept društvene odgovornosti poduzeća odnosi se na složen i dinamičan mehanizam koji definira odnos između pojedinih institucija i društva. Isti predstavlja predanost etičkim načelima te očuvanju i promociji kulturnih i intelektualnih vrijednosti s ciljem jačanja zadovoljstva javnosti i povećanja kvalitete života. Aktivnosti koje proizlaze iz društvene odgovornosti predstavljaju odgovor na društvene i okolišne utjecaje i doprinose ostvarivanju ciljeva koji služe interesima zajednice (Magyar Nemzeti Bank, 2014).

Društveno odgovorno poslovanje korisno je i za organizaciju i za njene dionike. Sve je jasnije kako se radi o preduvjetu da kompanija opstane u budućnosti, unatoč svim krizama i potencijalnom nedostatku resursa s čime se može susresti u svom poslovanju. Za razliku od ESG-a, društvena odgovornost poduzeća nije mjerljiva kategorija, dok se za ESG u posljednje vrijeme pojavljuje određena metrika, koliko god se standardi na prvi pogled čine apstraktni. Kao metoda za mjerenje društvenih učinaka koristi se metoda procjene društvenog učinka⁴. Procjena društvenog učinka definira se kao proces utvrđivanja budućih posljedica trenutne ili predložene radnje koja se odnosi na pojedince, organizacije i društvene makrosustave.

Prema Vig svrha društveno odgovornog poslovanja je dati doprinos održivom razvoju⁵, biti posvećen društvenoj dobrobiti i zaštiti okoliša, što je postalo glavni kriterij u mjerenju cjelokupne uspješnosti mogućnosti nastavka uspješnog poslovanja; odgovornost i transparentnost u aktivnostima prema okolišu i zajednici (Vig, 2019).

Pojam srodan ESG-u je održivost⁶. U najširem smislu, održivost se može definirati kao sposobnost održati i nastaviti proces tijekom vremena. Kroz koncept održivosti nastoji se spriječiti iscrpljivanje prirodnih resursa kako bi isti bili dugoročno dostupni budućim generacijama (Investopedia, b.d.).

1994. John Elkington skovao je termin Triple Bottom Line, kao način mjerenja učinka u korporacijama. Koncept polazi od toga da bi kompanije trebale biti usredotočene kako na profit tako i na društvene i ekološke probleme. Umjesto jednog krajnjeg cilja trebala bi postojati tri – ljudi, planet i profit (još se naziva i 3P koncept – people, planet, profit). Element "ljudi" (people) odnosi se na svakog pojedinca koji je u kontaktu s organizacijom (zaposlenici,

⁴ eng. Social Impact Assessment (SIA)

⁵ eng. sustainable development

⁶ eng. sustainability

dobavljači, kupci). Kroz ovaj element mjeri se koliko je organizacija društveno odgovorna. Element "planet" odnosi se na to koliko je organizacija ekološki odgovorna. Ovaj element predstavlja najveće odstupanje od čistog financijskog izvještavanja. Element "profit" ne odnosi se isključivo to koliko kompanija zarađuje, već i na to da prihod mora biti ostvaren na etički i pošten način (Investopedia, b.d.). Održivost kao način poslovanja povezuje ova 3 stupa te donosi nove mogućnosti za rast i razvoj, kao i stvaranje pozitivnog društvenog učinka. U današnje vrijeme pojavljuje se i tzv. 4 BL model koji osim 3 postojeća uključuje i 4. element – svrhu organizacije⁷, gdje se naglašava da organizacije koriste svoje poslovanje kako bi doprinosile generalnom dobru.

Poduzeća su suočena sa sve većim zahtjevima dionika da usvoje održive prakse, što potiče promjenu paradigme od klasičnog 3P modela (Ljudi, Planet, Profit) do sveobuhvatnog 4P modela koji uključuje Svrhu. Ovaj prijelaz potvrđuje da održivost više nije samo izbor, već strateški imperativ za dugoročni uspjeh. Uvođenje Svrhe u poslovanje iznad je društvenih očekivanja, odjekuje među potrošačima, ulagačima i zaposlenicima, jača korporativni imidž i potiče lojalnost. Prihvatanje održivosti umanjuje rizike, osigurava usklađivanje s okolišnim standardima te otvara nove izvore prihoda s obzirom da savjesni dionici teže prema etički usmjerenim poduzećima. Dok poduzeća vješto upravljaju ovom promjenom ona jačaju reputaciju, sudjeluju na novim tržištima i izgrađuju otpornost na različite rizike. U konačnici 4P model utjelovljuje holistički pristup usmjeren prema svrsi i neophodan za kontinuirani uspjeh u dinamičnom i društveno osviještenom poslovnom okruženju. Promjena paradigme koja se sastoji u integriranju "Svrhe" u korporativne strategije otvara nove puteve za buduća istraživanja, osobito istraživanja dugoročnog utjecaja ovog modela na globalne ciljeve održivosti i korporativno upravljanje (Omazić, 2023).

Održivost nije isključivo povezana s ekologijom. Može se promatrati i kao sposobnost da se osigura dugovječnost kompanije, njenu sposobnost da osigura radnu snagu, zaštiti prirodu i osigura budućnost novim generacijama, da se poveže i predstavlja dobrobit za zajednicu u kojoj posluje. ESG standardi i društvena odgovornost poduzeća doprinose održivosti, iz čega se može zaključiti da održivost obuhvaća i jedno i drugo.

⁷ eng. purpose

Slika 1. Usporedni prikaz pojmova ESG, društvena odgovornost poduzeća i održivost

ESG	društvena odgovornost poduzeća	održivost
kvantitativno	kvalitativno	kvantitativno i kvalitativno
vanjska regulacija	unutarnja regulacija	vanjska i unutarnja regulacija
izravno povezano s vrednovanjem poslovanja	nije izravno povezano s vrednovanjem poslovanja	često povezano s vrednovanjem poslovanja
implementirano kroz mjerljive ciljeve i reviziju	implementirano kroz korporativnu kulturu, vrijednosti i upravljanje brendom	implementirano kroz kombinaciju ESG-a i načela korporativne društvene odgovornosti

Izvor: Techtarget (2023.), ESG vs. CSR vs. sustainability: What's the difference, preuzeto 29. veljače 2024. s <https://www.techtarget.com/whatis/feature/ESG-vs-CSR-vs-sustainability-Whats-the-difference>

Sa pojmovima objašnjenima na slici 1 povezan je i pojam održivo financiranje⁸. Podrazumijeva razmatranje i uzimanje u obzir okolišnih, socijalnih i upravljačkih čimbenika pri donošenju odluka o ulaganju ili davanju investicijskog savjeta, što u konačnici vodi do dugoročnog povećanja ulaganja u održive ekonomske aktivnosti i projekte (IDOP, b.d.).

Zasad nije jasno definirano koji aspekt ESG-a obuhvaća koje aktivnosti, odnosno ne postoji jedinstvena i općeprihvaćena definicija pojma. Svaki od pojedinačnih standarda podrazumijeva neke uobičajene elemente i aktivnosti, no mnogo ih je i pojavljuju se nove, a neke se međusobno isprepliću. U nastavku je razrada elemenata koji zajedno čine ESG spektar.

- a) Pod pojam okolišni standardi mogle bi se podvesti sve aktivnosti putem kojih organizacija utječe na okoliš, prije svega kroz potrošnju energije i sirovina koje su joj potrebne za rad. Tu bi se mogle uvrstiti ekološke akcije i inicijative organizacija, način na koji organizacija regulira potrošnju vode i energenata, koristi plastiku, poduzima mjere za uštedu energije, poduzima akcije čišćenja i brige za okoliš, aktivnosti usmjerene na utvrđivanje CO₂ otiska i mjere za njegovo smanjenje, aktivnosti u tzv. zelenoj javnoj nabavi, poticanje bezgotovinskog plaćanja. Kod okolišnih standarda najveći je naglasak upravo na energiji i njenoj uštedi, prije svega zbog svjetske ekološke krize. Između ostalih ciljeva, primjenom okolišnih standarda organizacije teže ka postizanju tzv. klimatske neutralnosti.

⁸ eng. sustainable finance

- b) Društveni standardi odnose se na način na koji organizacija utječe na ljude, ne samo na zaposlenike već i korisnike usluga, klijente, potrošače, dobavljače i širu javnost. Društveni standardi odnose se na aktivnosti koje potiču povezanost sa zajednicom, osobito lokalnom i predstavljaju podršku zajednici, aktivnosti koje se odnose na osnaživanje ljudi, posebice mladih, edukativne akcije i inicijative, aktivnosti usmjerene na financijsku pismenost, stipendiranje učenika, studenata i zaposlenika, organiziranje učeničkih i studentskih debata, doniranje, poticanje volontiranja zaposlenika. Društveni standardi u širem smislu obuhvaćaju radnička prava, odnose se na udio žena u organizaciji, aktivnosti na zaštiti manjina, kao i sve aktivnosti koje su usmjerene na dobrobit zaposlenika⁹ kao što su rad na izdvojenom mjestu rada (tzv. rad od kuće)¹⁰, aktivnosti usmjerene na jačanje različitosti i uključenosti, na umanjivanje razlika u plaćama između spolova, jasan etički okvir kompanije, organizacijska kultura, zaštita zdravlja i sigurnosti zaposlenika. Društveni standardi obuhvaćaju način na koji organizacija komunicira i obraća se javnosti. Organizacije koje su u svoje poslovanje implementirale društvene standarde fokusirane su na doprinos zajednici i osobitu pažnju polažu na zadovoljstvo zaposlenika.
- c) Upravljačkim standardima u pravilu se daje manja važnost u odnosu na ostale standarde. To su prakse i procedure koje osiguravaju da organizacija postupa sukladno vanjskim i internim propisima. Radi se o standardima koji podrazumijevaju unutarnje upravljanje organizacijom, odnosno način na koji se organizacijom upravlja. Najčešće se nastoje pomiriti interesi onih koji u kompaniji donose odluke i interesi ostalih dionika¹¹. Pod upravljačke standarde mogle bi se podvesti aktivnosti koje doprinose jasnoj i transparentnoj strukturi i organizaciji poslovanja, poticanju različitosti u najvišim tijelima organizacije, zastupljenost žena i nacionalnih manjina, transparentnost vezano uz plaće i naknade vodećeg kadra organizacije, kao i antikorupcijske mjere koje organizacija provodi. Upravljački standardi podrazumijevaju etičke standarde poslovanja (poslovnu etiku), kao i usklađenost¹² u širem smislu i način rada unutarnje revizije i revizijskog odbora. Dobri upravljački standardi podrazumijevaju sustav unutarnjih kontrola koji promiče transparentnost i odgovornost. Pod upravljačke standarde mogli bi se uvrstiti i mehanizmi i način na koji

⁹ eng. employee wellbeing

¹⁰ engl. remote work

¹¹ eng. stakeholder

¹² eng. compliance

se u kompaniji prijavljuju nepravilnosti¹³, način na koji je osigurana tajnost i zaštita podataka, menadžment rizicima, interne kontrole i kibernetička sigurnost.

OECD-ova Načela korporativnog upravljanja doprinijela su izgradnji organizacijskih standarda. Prvi puta su donesena 1999. godine i predstavljaju jedan od najvažnijih poticaja izgradnji dobre prakse korporativnog upravljanja na globalnoj razini. Radi se o neobvezujućim standardima, praksama i uputama za provedbu koji se mogu prilagoditi specifičnim okolnostima zemalja i regija. Mogu se podijeliti šest dijelova kroz koje se razmatra šest ključnih područja korporativnog upravljanja: osiguranje osnova za efikasan okvir korporativnog upravljanja, prava dioničara i ključne funkcije vlasništva, ravnopravan tretman dioničara, uloga interesnih skupina u korporativnom upravljanju, objavljivanje podataka i transparentnost i odgovornost odbora (Bačun, Matešić i Omazić, 2012).

Neutralnost i transparentnost jedni su od najbitnijih elemenata u okviru upravljačkih standarda. U stručnom članku o važnost neovisnosti u centralnog bankarstvu objavljenom na službenoj Internet stranici Njemačke središnje banke Buch navodi kako je potrebno osigurati neovisno donošenje odluka kroz transparentnost procesa. Jedan od elementa transparentnosti je potreba da vlast objasni svoje postupanje te da se poveže sa širom zainteresiranom javnošću. To uključuje javne rasprave, objave za tisak i aktivnu razmjenu informacija sa svim relevantnim dionicima. Jednostavan jezik je važan element (Buch, 2021).

Elementi unutar standarda međusobno su povezani i međuovisni. Primjerice, primjena okolišnih standarda ovisi i utječe na način na koji se organizacijom upravlja (upravljački standardi). Omazić (2023) navodi kako proaktivne mjere održivosti doprinose efektivnom upravljanju rizikom i kontinuitetu poslovanja. Umanjujući okolišne i društvene rizike poduzeća se mogu zaštititi od prekida poslovanja, regulatornih promjena i reputacijskih rizika. To osigurava usklađenost sa ekološkim standardima koji se razvijaju i pozicionira poduzeća na tržištu koje se brzo mijenja.

¹³ eng. whistleblowing policy

2.2. Razlozi i povod za primjenu okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u Europskoj uniji

Klimatske promjene jedan su od najvećih izazova za čovječanstvo novog doba. Posljedice zahvaćaju čitav svijet i sve slojeve društva. Borba protiv klimatskih promjena zajednička je borba cijelog čovječanstva i ključna je za budućnost svijeta.

Glavni međunarodni sporazum o djelovanju u području klime je Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o promjeni klime. Konvencija predstavlja jedan od odgovora svjetske zajednice na klimatske promjene. Na sastanku održanom 1992. u Rio de Janeiru prepoznata je potreba za zajedničkim djelovanjem radi zaštite ljudi i okoliša te ograničavanja emisija stakleničkih plinova. Kyotskim protokolom iz 1997. uvedeni su pravno obvezujući ciljevi smanjenja emisija za razvijene zemlje. Na sastanku stranaka Okvirne konvencije 2015. donesen je Pariški sporazum o klimatskim promjenama, dokument koji predstavlja temeljni plan za ograničavanje globalnog zagrijavanja. Svrha Sporazuma je ojačati globalni odgovor na opasnost od klimatskih promjena mjerama koje imaju za cilj zadržavanje povećanja globalne prosječne temperature na razini koja je znatno niža od 2 °C iznad razine u predindustrijskom razdoblju te ograničavanje povišenja temperature na 1,5 °C iznad razine u predindustrijskom razdoblju. Cilj Sporazuma je i povećati sposobnost prilagodbe negativnim utjecajima klimatskih promjena, poticati otpornost na klimatske promjene i razvoj s niskim razinama emisija stakleničkih plinova na način kojim se ne ugrožava proizvodnja hrane, uskladiti financijske tokove s nastojanjima usmjerenima na niske emisije stakleničkih plinova i razvoj otporan na klimatske promjene (Vijeće Europske unije, 2016). Pariški sporazum usklađen je s ciljevima Europske unije u pogledu okoliša iz članka 191. Ugovora o funkcioniranju Europske unije koji se odnose na očuvanje, zaštitu i poboljšanje kvalitete okoliša, zaštitu ljudskog zdravlja i promicanje mjera na međunarodnoj razini za rješavanje regionalnih, odnosno svjetskih problema okoliša, osobito borbu protiv klimatskih promjena. Sve države Europske unije ratificirale su Sporazum i jasno izražavaju svoj cilj da do 2050. Europska unija postane prvo klimatski neutralno gospodarstvo i društvo. Unija time pokazuje da je pionir borbe protiv klimatskih promjena u svijetu te svojim djelovanjem potiče ostatak svijeta na veći angažman u borbi koja znači opstanak. Ostvarivanje ovih ciljeva dio je mandata institucija Europske unije i institucija država članica, između ostalih i Europske središnje banke i nacionalnih središnjih banaka.

Na blogu Europske središnje banke od rujna 2023. de Guindos piše: "Prelazak na ugljičnu neutralnost što je brže i hrabrije moguće daleko je najbolji način za usporavanje klimatskih

promjena. Možda će kratkoročno biti potrebno više napora, ali dugoročno će ukupno koštati manje. Moramo postići ugljičnu neutralnost kako bismo izbjegli egzistencijalne rizike za prirodu, ljude i naša gospodarstva. I moramo uskoro početi s promjenama. Odugovlačenje danas može biti lakše i jeftinije, ali znači da ćemo sutra platiti višu cijenu: šteta za naš okoliš i gospodarstva biti će mnogo ozbiljnija. Zapravo, što prije i brže dovršimo potrebnu zelenu tranziciju, to su niži ukupni troškovi i rizici. To je jedan od glavnih ishoda našeg drugog testiranja otpornosti na stres u području klime u cijelom gospodarstvu."

Europski klimatski pakt, pokret osnovan od strane Europske komisije i jedan od elemenata Europskog zelenog plana predstavljen je kao pomoć Europskoj uniji da do 2050. godine postane klimatski neutralan kontinent. Aktivnost ljudi utječe na klimu zbog ispuštanja golemih količina stakleničkih plinova koji se zadržavaju u Zemljinoj atmosferi. Dodatni staklenički plinovi uglavnom nastaju izgaranjem fosilnih goriva radi proizvodnje energije, ali i drugim ljudskim aktivnostima kao što su sječa prašuma, poljoprivreda, uzgoj stoke i proizvodnja kemikalija. Ugljikov dioksid (CO₂) plin je koji najčešće nastaje zbog ljudskog djelovanja. Dodatni plinovi pojačavaju „efekt staklenika” i uzrokuju brzi rast temperature na Zemlji, što rezultira velikim klimatskim promjenama. Planet je zagrijan za više od 1 °C u odnosu na razinu temperatura prije industrijskog doba, a globalno zagrijavanje od 1,5 °C imat će nepovratne posljedice na okoliš i društvo. Samo u Europi globalno zatopljenje moglo bi uzrokovati smrt 400.000 ljudi zbog onečišćenja zraka, a 90.000 ljudi godišnje moglo bi smrtno stradati zbog toplinskih valova. U južnim regijama Unije količina dostupnosti vode smanjila bi se za 40 %. Svake godine 2,2 milijuna ljudi moglo bi biti izloženo poplavama obalnih područja te bi moglo doći do gospodarskih gubitaka od 190 milijardi eura. Problemi u opskrbi hranom i vodom također su posljedica klimatskih promjena (Europa.eu., b.d.).

Posljedice klimatskih promjena manifestiraju se upravo sada, a scenariji za budućnost su sve tamniji. Svjedoci smo velikih elementarnih nepogoda koje ne zaobilaze ni naše krajeve, a izravno i neizravno su povezane s klimatskim promjenama. Oceani i mora se zagađuju, prašume nepovratno uništavaju, atmosfera se kontinuirano zagrijava, vrste izumiru i sve je manje bioraznolikosti, a sve to dovodi do gubitka resursa.

Izgledno se da će 2023. biti najtoplija godina u povijesti. Ekstremni šumski požari, suše i poplave uzimaju ljudske i ekonomske žrtve diljem svijeta. Analize Europske središnje banke pokazuje da što dulje čekamo na smanjenje emisija i prijelaz na zelenije gospodarstvo, to će troškovi biti veći. Istraživanje Europske investicijske banke iz 2023. pokazuje da se dvije od tri europske tvrtke već suočavaju sa štetama i gubicima zbog klimatskih promjena. Zelena

tranzicija nije važna samo zbog zaštite našeg okoliša, već i našeg gospodarstva. Nije ekonomski opravdano ulagati u izvore energije koji postaju sve nekonkurentniji i propustiti tehnološka otkrića koja će oblikovati budućnost. Ako Europa propusti pridružiti se globalnoj energetskej revoluciji, njezina će konkurentnost biti nepopravljivo oštećena. Kako bi se spriječio takav ishod Europa mora biti bistra, ambiciozna i odlučna. Mora stvoriti stabilno i povoljno regulatorno okruženje s dobro definiranim strateškim ciljevima, u kojem je privatni kapital usmjeren prema zelenim tehnologijama. Jednaki uvjeti na globalnom planu također su potrebni kako bi se omogućio razvoj inovacija (Biol, Hover, i Lagarde, 2023).

S ciljem prepoznavanja stava ljudi u odnosu na klimatske promjene u Sjedinjenim Američkim Državama 2008. godine pokrenuto je istraživanje o stavu ljudi prema klimatskim promjenama. Ispitanici su podijeljeni u kategorije, vezano uz njihov stav prema klimatskim promjenama i mjerama za njihovo ublažavanje. Prema stavovima ispitanika definirano je šest kategorija ljudi – uznemireni, zabrinuti, oprezni, nezainteresirani, sumnjičavi i odbacujući. Od 2012. do 2022. godine raste postotak uznemirenih i zabrinutih, što jasno daje do znanja da društvo postaje sve svjesnije situacija i da zabrinutost raste, a time i volja da se stvari počnu mijenjati (Yale Program on Climate Change Communication, b.d.). Rast zabrinutosti i svijesti o postojanju i posljedicama klimatskih promjena nije prisutan samo u Sjedinjenim Američkim Državama, već i drugim dijelovima svijeta.

Financijski sustav, kao jedan od stupova današnjeg društva nije izoliran i nije ostao imun na klimatske poremećaje. Tranzicija na održiv način poslovanja u financijskom sektoru nužna je i neminovna te uvodi prilike i mogućnosti da se društvo oblikuje na novi način. Ovdje je ključna uloga središnjih banaka, prije svega kao regulatora financijskog sustava, ali i zbog savjetodavne uloge koju imaju u odnosu na vlade država pri kreiranju ekonomskih politika. Središnje banke mogu biti utjecati na financijske institucije, osobito one koje reguliraju, i vlastitim primjerom.

Osim klimatskih promjena, onečišćenja i energetske krize koji su glavni pokretač promjena, u današnjem društvu postoje i brojne druge anomalije. Društveni poremećaji koji se manifestiraju kao nejednakost, rasizam, korupcija, zlouporaba ljudskih prava, izrabljivanje, diskriminacija i siromaštvo pojavljuju se u svim sferama društva i poslovanja. Kako bi se prevladali ti poremećaji potrebne su velike promjene. Prije svega nužno je napustiti dosadašnji način poslovanja koji je zastario, postao neodrživ i vodi u propast. Kako bi se na tržištu opstalo potrebno je da poduzeća reguliraju svoje poslovanje u skladu s okolišnim, društvenim i

upravljačkim standardima, gdje profit i interesi vlasnika i dioničara¹⁴ nisu isključivi pokretač aktivnosti, već se u poslovanju uzimaju u obzir interesi i svih onih na koje organizacija može utjecati. Upravo iz tih razloga, ukoliko poslovanje nije utemeljeno na načelima društveno odgovornog poslovanja, postaje neprihvatljivo. Širi društveni interes danas je u gotovo istom rangu vrijednosti kao što je to ranije bio profit i to je osnovna razlika u odnosu poslovanje u prošlim vremenima.

Društvena previranja dovela su preispitivanja uloge i odgovornosti poduzeća. Percepcija da kompanije moraju djelovati u vlastitom interesu, isključivo s ciljem stvaranja novčane dobiti dovedena je u pitanje. Larry Fink, generalni direktor jedne od najvećih svjetskih investicijskih kompanija BlackRock, objavio je pismo dioničarima u kojem navodi da kompanije moraju stvarati vrijednost za sve dioničare i biti vrednovane od strane svih dioničara kako bi stvorile dugoročnu vrijednost. Business Roundtable, udruženje generalnih direktora vodećih kompanija u SAD-u iste je godine poništilo dva desetljeća staru izjavu o politici prema kojoj je glavna svrha korporacije maksimiziranje povrata za dioničare te usvojilo novu izjavu u kojoj stoji da kompanije trebaju služiti ne samo dioničarima, već i isporučivati vrijednost klijentima, ulagati u zaposlenike, pošteno poslovati s dobavljačima i podržavati zajednice u kojima posluju (The Aire Centre, Sustineri Partners i UNDP, 2023).

Čitav je spektar mogućnosti utjecaja poslovnog svijeta na širu društvenu zajednicu, od nekih najjednostavnijih primjera kao što su širenje opsega zajamčenih radničkih prava i aktivnosti usmjerenih ka uravnoteženju privatnog i poslovnog¹⁵, izravne financijske pomoći udrugama, institucijama poput bolnica, škola i domova za nezbrinutu djecu, preko stipendiranja učenika i studenata, edukativnih aktivnosti u zajednici i društveno korisnih projekata, pa do promjena u načinu poslovanja kao što su smanjivanje emisija CO₂ i ostalih štetnih imisija u okoliš, pošumljavanje, proizvodnja u skladu s održivim trendovima, recikliranje i ponovna upotreba resursa. Kako bi se ostvarila načela odgovornog poslovanja nije nužno da su interesi dionika u međusobnom sukobu. Kroz jasno definirano i transparentno upravljanje interesi svih dionika i šire društvene zajednice mogu koegzistirati i biti u međusobnom skladu. Odgovornost za to je na svim dionicima na način da svaki od njih treba biti spreman u dijelu odustati od svojih zahtjeva i imati razumijevanja za zahtjeve i potrebe ostalih. U današnje vrijeme održivo i korporativno upravljanje, društvena odgovornost poduzeća, održivost, poslovna etika i ESG principi sve su manje načela o kojima se priča u kontekstu ideal-tipa i nečega čemu treba težiti,

¹⁴ eng. shareholders

¹⁵ eng. life-work balance

već sve više postaju konkretna obveza koja je sadržana u zakonima, strategijama i internim aktima organizacija. Isti principi postaje obvezni sastavni dio financijskih izvješća, nešto što je mjerljivo i što se vrednuje te u slučaju nepoštivanja sankcionira. Razlog tome najčešće nije najednom otkrivena altruistička priroda korporacija i njihovih vlasnika, već razlozi promjena vrlo često dolaze upravo izvana. Intrinzična (unutarnja) motivacija koja proizlazi iz vlastite želje organizacije da posluje održivo i u skladu sa ESG standardima puno je jača i ima veće izgleda za uspjeh od ekstrinzične (vanjske) motivacije, kada je organizacija na to "prisiljena" zbog propisa i vanjskih okolnosti. Najveći izgled za uspjeh imaju organizacije koje ESG agendu usvoje ranije, prije no što to postane obveza utvrđena propisima i poslovnim standardima.

Rojko navodi kako u svijetu ograničenih resursa gdje je jedina vrijednost bio profit, stari obrasci ponašanja više nisu održivi. Nužno je da upravljanje fizičkim i akutnim rizicima i jasni tranzicijski planovi postanu sastavni dio poslovnih strategija, s obzirom da klimatske i društvene promjene negativno utječu na živote ljudi i poslovanje (Rojko, 2023).

Na ESG standarde dugo se gledalo kao na neki viši cilj i ambiciju kojoj bi organizacija trebala težiti, no danas oni postaju nužnost u redovnom poslovanju. Brojna istraživanja pokazuju da investitori kod potencijalnih ulaganja u velikoj mjeri uzimaju u obzir ESG standarde (prema nekim istraživanjima čak njih 80%). I potrošači i zaposlenici od organizacija očekuju implementaciju standarda zbog rasta svijesti o potrebi zaštite okoliša i zbog općih načela održivosti. Implementirani standardi rezultiraju boljom reputacijom i ugledom organizacije u javnosti.

Skandali poput Enrona, Tvca, WorldComa u Sjedinjenim Američkim Državama, Parmalta u Italiji, Uber, Fifu, Weinstein Co. ili Wolkswagen, utječu na povećan interes javnosti za poslovnom etikom te indiciraju promjene u regulativi na pojedinim tržištima. Poduzeća znaju da neetičnost u poslovanju može uzrokovati izravne troškove iskazane i u desecima milijardi dolara za plaćene kazne i sudske troškove, a neizravno utjecati na njihov ugled, narušiti odnose s klijentima, dobavljačima, partnerima, bankama i investitorima te time utjecati na dugoročnu uspješnost poslovanja (Vig, 2019).

Prihvatanje ESG standarda nije univerzalno. Od samih početaka teorijskog oblikovanja i primjene ESG politika u praksi javljaju se kritičari koji su osobito glasni u posljednje vrijeme. Društvenu odgovornost poduzeća kritičari često nazivaju marketinškim trikom i samo dobrom reklamom.

Milton Friedman, američki ekonomist i jedan od najvećih kritičara društveno odgovornog poslovanja 70-ih godina prošlog stoljeća ističe da osjećaj društvene odgovornosti mogu imati isključivo pojedinci. Poduzeća po svojoj prirodi ne mogu biti društveno odgovorna. Doktrinu društvene odgovornosti smatra subverzivnom, ističući kako je odgovornost poduzeća koristiti vlastite resurse i uključiti se u aktivnosti osmišljene da povećaju profit, što je u suprotnosti s aktivnostima društvene odgovornosti. Zalažući se za izravan oblik kapitalizma Friedman ističe kako društveno odgovorne aktivnosti narušavaju ekonomsku slobodu s obzirom da dioničari ne mogu odlučiti kako će se trošiti njihov novac. Doktrina društvene odgovornosti zasniva se na socijalističkom shvaćanju da su politički, a ne tržišni mehanizmi prikladan način za određivanje raspodjele resursa u alternativne svrhe. Friedman smatra kako fokus poduzeća mora biti na aktivnostima koje su uzročno povezane s dobiti poduzeća. Na taj način isključuju se dobrotvorne aktivnosti koje ne stvaraju izravno prihod (Friedman, 1970).

ESG politike prije svega se kritiziraju zbog toga što zanemaruju tržišne standarde i osnovni cilj svakog poduzeća, a to je stjecanje dobiti. Kritičari smatraju da je pokret preširok i istovremeno orijentiran na previše područja, što ne može proizvesti željene učinke. Smatraju da bi pokret trebao biti fokusiraniji na konkretna područja, primjerice smanjenje CO₂ otiska, umjesto da zadire u preširoke aspekte poslovanja i života općenito. Neki idu čak tako daleko da ESG nazivaju prijetnjom do sada poznatom financijskom sustavu.

ESG politike osobito su kontraverzna tema u Sjedinjenim Američkim Državama i predmetom su političkih debata. Republikanci ESG nazivaju tzv. lijevim vrijednostima, smatrajući da se na ovaj način ideologija previše uvlači u ekonomiju i na tržište. Kroz praksu da se kompanije ocjenjuju ne na temelju njihove komercijalne dobiti, već i prema njihovom utjecaju na klimu, okoliš i društvo te način na koji se kompanijom upravlja predstavlja proboj ideološkog u komercijalni svijet, gdje je do nedavno profit bio jedino i isključivo mjerilo i cilj.

Valja spomenuti pojam koji se pojavljuje u posljednje vrijeme, a radi se o tzv. zelenom pranju¹⁶. Društveno odgovornim, osobito tzv. zelenim aktivnostima organizacija često se prigovara neautentičnost prozivajući ih da ESG standarde ne implementiraju iz pravih razloga. Kako bi se pozicionirale u javnosti, stekle simpatije i reputaciju, a kao konačni rezultat i veći profit ili kako bi udovoljile regulatornim zahtjevima koji se pred njih postavljaju, organizacije daju lažnu sliku o tome koliko su u stvarnosti zaista društveno odgovorne, odnosno u kojoj mjeri primjenjuju okolišne standarde u svom poslovanju.

¹⁶ eng. greenwashing

Zeleno pranje aktivnosti su kojima organizacija posvećuju više vremena i resursa dokazujući da su zelene oglašavanjem i reklamiranjem, nego što u stvarnosti smanjuje neželjeni utjecaj na okoliš. Postoji i pojam bijelo pranje koji predstavlja pokušaj da se neželjene činjenice sakriju, pogotovo u političkom kontekstu, tako je i zeleno pranje isti pristup u kontekstu okoliša. Kao primjer navodi se marketinška kampanja proizvođača energije koja ističe ulaganje u zelene tehnologije dok u stvarnosti veći dio poslovne prakse to nije, ili hotelski lanac koji omogućuje gostima da spavaju na istim plahtama ili ponovno upotrebljavaju iste ručnike dok istodobno čini malo ili ne čini ništa u uštedi vode ili energije. Neistinite tvrdnje potiču potrošače da novac troše na proizvode za koje vjeruju da su dobri za okoliš, iako oni zapravo to nisu (Bačun, Matešić i Omazić, 2012).

Odgovor organizacija na kritike vezane uz zeleno pranje je u većoj transparentnosti, jasnijoj formulaciji i objašnjenju motiva radi kojih se pribjegava određenoj aktivnosti, uz isticanje i ne tako savršenih aspekata organizacije i jasne namjere da se isti poprave u budućnosti.

Još jedan pojam koji se pojavljuje vezno uz ESG inicijative, a koji nema adekvatan prijevod na hrvatski jezik je greenwashing. Pojam je 2019. skovao Duncan Astin, a radi se o izražavanju želje ili namjere da se bude ekološki osviješten bez poduzimanja ikakvih konkretnih aktivnosti u tom cilju. Greenwashing podrazumijeva retoriku umjesto akcija i preuzimanje velikih obveza bez stvarnih planova za njihovo ostvarivanje. Lako i brzo može prijeći u tzv. zeleno pranje, kad čelnici utvrde da se njihovi planovi neće ostvariti (Malik, 2023).

2.3. Regulatorni okvir za primjenu okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u Europskoj uniji

Regulatorni okvir za primjenu ESG standarda u Europskoj uniji čine globalne inicijative i međunarodni propisi koji sadrže okolišne, društvene i upravljačke elemente u svom sadržaju i obuhvatu te inicijative i propisi Europske unije. Pojedini standardi iz obuhvata ESG načela implementirani su u zakonske okvire država članica.

Ujedinjeni narodi razmatrali su pitanja okoliša na Prvoj svjetskoj konferenciji o zaštiti čovjekova okoliša održanoj u Stockholmu 1972. godine. Konferencija se smatra prvim većim međunarodnim događajem na kojem su ekološka pitanja bila glavna tema. Tijekom konferencije osmišljen je Program Ujedinjenih naroda za okoliš¹⁷. 1992. u Rio de Janeiru

¹⁷ eng. United Nations Environment Programme

održana je Konferencija o okolišu i razvoju i isti se događaj smatra povijesnim trenutkom u borbi protiv klimatskih promjena. Ujedinjeni narodi ekonomski razvoj povezuju s pitanjima zaštite okoliša. Nakon konferencije usvojena su tri važna dokumenta: Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o promjeni klime¹⁸, Konvencija o biološkoj raznolikosti¹⁹ i Konvencija o borbi protiv dezertifikacije²⁰.

United Nations Global Compact najveća je svjetska inicijativa korporativne održivosti koja funkcionira na dobrovoljnoj osnovi, a kojoj se pridružilo 20.000 poslovnih i neposlovnih subjekata iz 167 država svijeta. Ova dobrovoljna leaderska platforma koja promovira društveno odgovorne poslovne prakse u svijetu nastala je 2000. godine na inicijativu Kofi Annana, tadašnjeg glavnog tajnika Ujedinjenih naroda. Cilj inicijative je promovirati odgovorno korporativno upravljanje u pogledu ljudskih prava, rada, okoliša i borbe protiv korupcije. Od organizacija pridruženih inicijativi očekuje se da svoje poslovanje usklade s deset načela na kojima inicijativa počiva, a koja proizlaze iz Opće deklaracije o ljudskim pravima, Deklaracije Međunarodne organizacije rada o temeljnim načelima i pravima na radu, Deklaracije o okolišu i razvoju i Konvencije Ujedinjenih naroda protiv korupcije. Ugradnjom deset načela u svoje strategije i ključne dokumente organizacije ne samo da se usklađuju sa zahtjevima iz međunarodnih akata, već osiguravaju bolju reputaciju, nove poslovne mogućnosti, bolje upravljanje rizicima i korporativnu održivost.

Vodeća načela Ujedinjenih naroda o poslovanju i ljudskim pravima²¹ iz 2011. predstavljaju prve međunarodno dogovorene standarde za sprječavanje i otklanjanje rizika kojima su izložena ljudska prava povezana s poslovnim aktivnostima. Načela su skup smjernica koje se odnose na sprečavanje i ispravljanje povreda ljudskih prava u poslovnim operacijama i počivaju na obvezi država i kompanija da štite ljudska prava i žrtvama osiguraju pristup pravnim lijekovima.

Program održivog razvoja do 2030.²² koji sadrži 17 ciljeva održivog razvoja (engl. Sustainable Development Goals) usvojen je na konferenciji Ujedinjenih naroda održanoj u New Yorku 2015. godine. Ciljevi koji se trebaju ostvariti do 2030. godine usvojeni su kao izraz jasne namjere Ujedinjenih naroda da se stane na kraj siromaštvu, gladi i nepravdi u svijetu, da se

¹⁸ eng. United Nations Convention on Climate Change

¹⁹ eng. United Nations Convention on Biological Diversity

²⁰ eng. United Nations Convention to Combat Desertification

²¹ eng. Guiding Principles on Business and Human Rights

²² engl. Transforming our World: 2030 Agenda for Sustainable Development

zaštiti planet te da svi stanovnici Zemlje žive u miru i blagostanju. Ciljevi su usmjereni na sve sudionike društva: pojedince, organizacije civilnog društva, vlade država i poslovnu zajednicu. Gudelj ističe kako Ciljevi održivog razvoja sadrže nova tematska područja koja pokazuju da se okoliš, gospodarstvo i društvo međusobno prožimaju. Smatra kako su Ciljevi logičan nastavak Milenijskih razvojnih ciljeva iz 2000. godine, a geopolitičke promjene između 2000. i 2015. godine dovele su do potrebe za novim ciljevima na svjetskoj razini. Za razliku od Milenijskih ciljeva koji su usmjereni na države u razvoju, Program održivog razvoja globalni je sporazum kojim se utvrđuje sveobuhvatni program djelovanja za sve države. Provedba Ciljeva očekuje se od sve 193 zemlje članice Ujedinjenih naroda. Oblikovani su s idejom usmjeravanja razvojnih planova i nacionalnih politika država članica Ujedinjenih naroda, a u njih je ugrađeno razumijevanje da okoliš nije nešto što je suprotstavljeno održivom razvoju, nego se nalazi u podlozi svih ciljeva. (Gudelj, 2019).

Ciljevi održivog razvoja predstavljaju međusobno povezane gospodarske, društvene i ekološke aspekte održivog razvoja. Univerzalno su primjenjivi te se u određenim dijelovima isprepliću, na način da se ostvarenjem jednog cilja utječe na ostvarivanje ostalih.

Slika 2. Globalni ciljevi za održivi razvoj



Izvor: Ekovjesnik (2019.), Provedba globalnih ciljeva održivog razvoja u EU, preuzeto 17. veljače 2024. s <https://www.ekovjesnik.hr/clanak/1738/provedba-globalnih-ciljeva-odrzivog-razvoja-u-eu-u>

S obzirom da je održivi razvoj jedan od glavnih ciljeva njene unutarnje i vanjske politike Europska unija obvezala se raditi na provedbi Programa održivog razvoja. Sve institucije Europske unije u svom radu i aktivnostima usmjerene su na ove ciljeve.

U preambuli Direktive Europske unije o korporativnom izvještavanju i održivosti (Direktiva (EU) 2022/2464 Europskog parlamenta i vijeća od 14. prosinca 2022. o izmjeni Uredbe (EU) br. 537/2014, Direktive 2004/109/EZ, Direktive 2006/43/EZ i Direktive 2013/34/EU u pogledu korporativnog izvješćivanja o održivosti) stoji kako je Rezolucijom od 25. rujna 2015. naslovljenom Promijeniti svijet: Program održivog razvoja do 2030. Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela novi globalni okvir za održivi razvoj. Program 2030. temelji se na ciljevima održivog razvoja i obuhvaća tri dimenzije održivosti: gospodarsku, socijalnu i okolišnu.

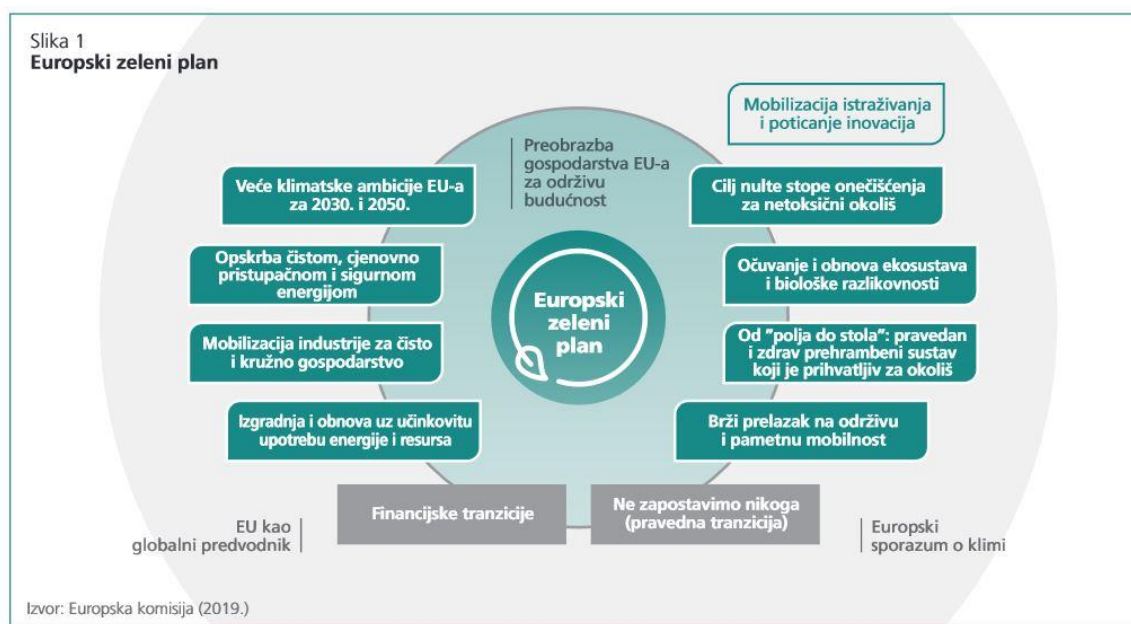
Postoji usporedivost ESG faktora s ciljevima održivog razvoja. Iako nisu sastavni dio ciljeva održivog razvoja, ESG standardi nude metode i procese za njihovo postizanje i predstavljaju priliku su za spajanje ciljeva održivog razvoja i novih pravnih i tržišnih zahtjeva za poduzeća (The Aire Centre, Sustineri Partners i UNDO, 2023).

Razlike prvenstveno leže u tome da su ciljevi održivog razvoja širi i usmjereni ka rješavanju globalnih izazova, dok su ESG standardi usmjereni na okolišni, društveni i organizacijski aspekt poslovanja te nemaju standardizirani i jasni okvir. ESG standardi mogu se promatrati kao metoda za postizanje ciljeva održivog razvoja.

Pariški sporazum o klimatskim promjenama dokument je koji predstavlja temeljni plan za ograničavanje globalnog zagrijavanja. Pariški sporazum smatra se prvim međunarodnim ugovorom koji se odnosi isključivo na klimatske promjene. Stupio je na snagu 4. studenog 2016., od kada ga je ratificiralo najmanje 55 zemalja odgovornih za najmanje 55% globalnih emisija stakleničkih plinova.

Europska unija donosi vlastite propise kojima se implementiraju ESG načela. Propisi počivaju na Europskom zelenom planu, strategiji za postizanje održivosti gospodarstva Europske unije predstavljenoj od strane Europske komisije 2020. godine. Cilj Plana je da Europa do 2050. godine bude ugljično neutralna. U tom smislu poduzet je niz aktivnosti s ciljem smanjenja neto emisije stakleničkih plinova za barem 55% u usporedbi s razinama iz 1990. godine.

Slika 3. Europski zeleni plan



Izvor: Regionalni centar čistog okoliša (2021.), Europski zeleni plan – pravedna tranzicija za zdraviji okoliš i otpornije gospodarstvo, preuzeto s <https://rcco.hr/europski-zeleni-plan-pravedna-tranzicija-za-zdraviji-okolis-i-otpornije-gospodarstvo/>

Europski zeleni plan sadrži mjere za unapređenje učinkovitog iskorištavanja resursa prelaskom na čisto kružno gospodarstvo te za zaustavljanje klimatskih promjena, obnovu biološke raznolikosti i smanjenje onečišćenja. Sadrži dostupne financijske alate i objašnjava kako osigurati tranziciju. Obuhvaća sve gospodarske sektore, osobito promet, energetiku, poljoprivredu, izgradnju te industrije kao što su proizvodnja čelika, cementa, tekstila i kemikalija (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, b.d.).

EU taksonomija za održive aktivnosti (Uredba (EU) 2020/852 Europskog parlamenta i vijeća od 18. lipnja 2020. o uspostavi okvira za olakšavanje održivih ulaganja i izmjeni Uredbe (EU) 2019/2088) donesena je zbog potrebe da se na razini Europske unije uvedu jedinstveni kriteriji za okolišno održive gospodarske djelatnosti. Njen osnovni cilj je pružiti korporacijama jasnu informaciju o tome koje su aktivnosti prihvatljive za okoliš i na taj način potaknuti tzv. zelena ulaganja. Da bi se kompanije smatrale održivima potrebno je da prema EU taksonomiji ispune sljedeće ciljeve: ublažavanje klimatskih promjena, prilagodba klimatskim promjenama, održiva uporaba i zaštitu vodnih i morskih resursa, prijelaz na kružno gospodarstvo, sprečavanje i kontrola onečišćenja, zaštita i obnova bioraznolikosti i ekosustava (Europski parlament i Vijeće Europske unije, 2020). EU taksonomija pruža jasne informacije koje su

investicije i aktivnosti održive i pomaže investitorima i tvrtkama da ulažu u okolišno prihvatljive gospodarske aktivnosti.

Uredba EU o objavljivanju povezanom s održivosti u sektoru financijskih usluga (Uredba (EU) 2019/2088 Europskog parlamenta i vijeća od 27. studenoga 2019. o objavama povezanim s održivosti u sektoru financijskih usluga) ima za cilj povećati transparentnost i potaknuti okolišnu i društvenu odgovornost u financijskoj industriji. Banke, osiguravatelji, upravitelji imovine, investicijske kompanije i druge financijske institucije obvezne su podnositi izvještaj o praksama održivog ulaganja i načinu na koji uključuju ESG standarde u vlastito poslovanje. Izvješća se podnose u standardiziranom formatu. Na svojim internetskim stranicama obveznici su dužni objaviti informacije o tome na koji način razmatraju negativne vanjske učinke svojih poslovnih modela, odnosno glavne štetne učinke odluka o ulaganjima ili financijskih savjeta na okolišnu, socijalnu i upravljačku održivost ili informacije kojima se objašnjava zašto smatraju da takav negativan učinak ne postoji. (Europski parlament i Vijeće Europske unije, 2019).

Industrije u Europskoj uniji podliježu strogim ograničenjima emisija CO₂ koje proizvode. Kako bi zaobišla ta stroga pravila tvrtke mogu preseliti proizvodnju u zemlje izvan Europske unije koje nemaju tako stroge propise. Kako bi se to spriječilo Europski parlament usvojio je pravila za poticanje odgovornog ponašanja tvrtki iz Europske unije i sprječavanje uvoza jeftinih proizvoda s visokim udjelom ugljika proizvedenih izvan Europske unije. Mehanizam EU za ugljičnu prilagodbu na granicama²³ namijenjen je rješavanju pitanja emisija stakleničkih plinova ugrađenih u robu pri njezinu uvozu u carinsko područje Europske unije. Mehanizam predstavlja odgovor Europske unije na zabrinutost da bi curenje ugljika moglo negativno utjecati, čak i poništiti utjecaj klimatskih politika Unije. Na ovaj se način dopunjuje sustav trgovanja emisijskim jedinicama stakleničkih plinova unutar Unije uspostavljen Direktivom 2003/87/EZ („EU sustav trgovanja emisijama”) primjenom istovjetnog skupa pravila na uvoz robe u carinsko područje Unije. Mehanizam ima za cilj osigurati da uvezena roba ima isti trošak emisije ugljika kao i domaća roba i na taj način spriječiti tzv. curenje ugljika (Ministarstvo financija, Carinska uprava, b.d.).

Vežano uz socijalnu i upravljačku komponentu ESG-a, za istaknuti je kako međunarodni standardi za zaštitu i promoviranje ljudskih prava uspostavljeni od strane Ujedinjenih naroda pokrivaju široku lepezu tema, od diskriminacije do ekonomskih, socijalnih, kulturnih,

²³ eng. Carbon Border Adjustment Mechanism; CBAM

građanskih i političkih prava. Njihov je cilj smanjiti siromaštvo i nejednakost, eliminirati nasilje i poboljšati pristup zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju za sve ljude. Najvažniji dokument u tom pogledu svakako je Opća deklaracija o ljudskim pravima²⁴ iz 1948. Radi se o prvom sveobuhvatnom instrumentu zaštite ljudskih prava koji pokriva temeljna prava koja pripadaju svim ljudskim bićima. Deklaracija sadrži 30 članaka koji obuhvaćaju pravo na slobodu, pravo na rad i slobodan odabir zaposlenja, pravo na rad u poštenim i sigurnim uvjetima, pravo osnivanja sindikata i pridruživanja istima, pravo na dostojni životni standard, pravo na društveni i međunarodni poredak u kojem se mogu ostvarivati ljudska prava. Sadržaj Opće deklaracije o pravima čovjeka kasnije je ugrađen u čitav niz drugih međunarodnih akata, od kojih su najvažniji Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima²⁵ i Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima²⁶, oba proglašena od Opće skupštine Ujedinjenih naroda 1966. godine. Od važnijih dokumenata vezanih uz društvene standarde valja spomenuti Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena²⁷, Konvenciju o pravima djeteta²⁸, Međunarodnu konvenciju o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije²⁹. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda³⁰ stupila je na snagu 1953. i predstavlja međunarodni ugovor kojim su se države članice Vijeća Europe obvezale osigurati zaštitu temeljnih građanskih i političkih prava i sloboda svojih građana. Radi se o prvom europskom pravnoobvezujućem instrumentu koji definira temeljna ljudska prava i slobode. Glavni motiv donošenja Konvencije odlučnost je europskih država da spriječe ponavljanje zločina koji su se dogodili za vrijeme Drugog svjetskog rata te osiguraju poštovanje ljudskih prava, demokracije i vladavine prava.

Temelj za upravljačke standarde može se pronaći u konvencijama Ujedinjenih naroda kojima se promovira vladavina prava, transparentnost i odgovornost prema javnosti, antikoruptivne mjere, sprječavanje pranja novca i sl. Radi se o Konvenciji Ujedinjenih naroda protiv korupcije, Konvenciji Ujedinjenih naroda o kibernetičkom kriminalu³¹, Smjernicama Ujedinjenih naroda za zaštitu potrošača³².

²⁴ eng. Universal Declaration of Human Rights

²⁵ eng. International Covenant on Civil and Political Rights

²⁶ eng. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

²⁷ eng. Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women

²⁸ eng. Convention on the Rights of the Child

²⁹ eng. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination

³⁰ eng. European Convention On Human Rights

³¹ eng. International Convention on Countering the Use of Information and Communication Technologies for Criminal Purpose

³² eng. United Nations Guidelines for Consumer Protection

OECD-ova Načela korporativnog upravljanja³³ prvi puta su donesena 1999. i predstavljaju jedan od najvažnijih poticaja izgradnji dobre prakse korporativnog upravljanja na globalnoj razini. Kao neobvezujući standardi koji se mogu prilagoditi specifičnim okolnostima država, razvijena su kao pomoć vladama zemalja OECD-a, ali i vladama zemalja koje nisu članice u njihovim naporima na poboljšanju pravnoga, institucijskog i regulatornoga okvira korporativnog upravljanja (Bačun, Matešić i Omazić, 2012).

2.4. Europski okvir za izvještavanje o primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda

Zahtjev za održivim poslovanjem danas je mjerilo i standard³⁴ u poslovnom svijetu. To je jedan od glavnih razlog zašto se propisi o izvještavanju o okolišnim, društvenim i upravljačkim standardima brzo razvijaju. Prednosti primjene ESG standarda u poslovanju i izvješćivanja o njihovoj primjeni za organizacije donosi višestruke koristi. Kroz izvještavanje o ESG standardima organizacija pokazuje otvorenost i transparentnost, povećava svoj kredibilitet i povjerenje kod dionika, a time i vlastitu reputaciju. Istraživanja pokazuju da su investitori voljniji ulagati u organizacije koje jasno i transparentno prikazuju način na koji su implementirale ESG standarde. Organizacije koje žele zadržati kvalitetne zaposlenike primjenjuju ove standarde u poslovanju i o njihovoj primjeni izvješćuju svoje zaposlenike redovno i na transparentan način. Organizacije koje primjenjuju i izvještavaju o ESG standardima u pravilu su bolje u upravljanju rizikom, s obzirom da rizici poslovanja često proizlaze upravo iz aktivnosti povezanih sa primjenom standarda. Ne treba zaboraviti na čisti materijalni efekt primjene standarda, a to su uštede u resursima poput struje, vode, papira. Izvještavanje omogućuje organizacijama da dobro analiziraju svoje procese te ih unaprijede i na taj se način bolje pozicioniraju na tržištu. Izvještavanjem se omogućuje mjerljivost aktivnosti kroz usporedbu podataka kroz godine. Iako standardi često na prvi pogled predstavljaju nemjerljive vrijednosti, kroz izvještavanje se omogućuje njihova usporedba, a samim time i predviđanje aktivnosti te upravljanje rizicima u budućnosti. Razumljiv i transparentan sustav izvještavanja organizacijama pomaže u praćenju vlastite uspješnosti, u praćenju izvršavanja postojećih te postavljanju budućih ciljeva.

³³ eng. OECD Principles for Corporate Governance

³⁴ eng. benchmark

Dosadašnji način mjerenja uspješnosti organizacija temeljen isključivo na financijskim pokazateljima u današnjim okolnostima je nedovoljan. ESG rizici postaju sastavni dio procjene boniteta, što utječe na pristup kapitalu i određenim tržištima. Primjena, a potom i izvještavanje o primjeni standarda postaje pretpostavka za stabilnost, poziciju na tržištu i uspjeh organizacija.

Prema Rojku izvještavanje o održivosti temeljeno na NFRD-u³⁵ često je dobro osmišljena priča daleko od stvarne prakse i napora organizacija uloženi u održivost. Organizacije su isticale postignuća na onim područjima na kojima su već bile uspješne i na taj način stvarale privid koji ne predstavlja stvarnu sliku njihovih aktivnosti. Takvo izvještavanje dovodi do pogrešne percepcije u javnosti i nerealno visokih ESG rejtinga i rezultira poljuljanim povjerenjem u sam koncept ESG-a (Rojko, 2023).

Postoji veliki broj različitih vrsta izvještaja o održivosti koji objedinjuju ESG kriterije i standarde, a koji se globalno koriste. Problem heterogenog izvještavanja prvenstveno leži u interpretacije pojedinih ESG kriterija. Za sada ne postoji niti jedan, jedinstven i univerzalno prihvaćen način mjerenja izvedbe implementacije ESG standarda. Organizacije su o održivosti i primjeni ESG standarda izvještavale na različite načine, prema različitim okvirima i konceptima. Koristi se nekoliko ključnih okvira od kojih neki zahtijevaju slične podatke i informacije. Standardi i ciljevi u izvještajima često se oblikuju prema održivim ciljevima Ujedinjenih naroda. Globalni dogovor Ujedinjenih naroda traži od organizacije da izvještavaju o načelima održivosti u ljudskim pravima, radu, okolišu i borbi protiv korupcije. Globalna inicijativa za izvještavanje³⁶ neovisna je međunarodna organizacija koja pomaže poduzećima, vladama i drugim organizacijama da izvještavaju o vlastitim utjecajima na klimatske promjene, ljudska prava i korupciju. Međunarodno vijeće za integrirano izvještavanje³⁷ je globalna koalicija regulatora, investitora, kompanija, postavljача standarda, računovodstvene profesije i nevladinih organizacija. Odbor za standarde računovodstva održivosti³⁸ postavlja standarde specifične za industriju za izvještavanje o korporativnoj održivosti kako bi se osiguralo da je izvještavanje materijalno, usporedivo i korisno za odluke investitora. Radna grupa za objavljivanje financijskih informacija povezanih s klimatskim promjenama³⁹ je okvir za objavljivanje podataka usmjeren na investitore koji od kompanija traži da dostave informacije o utjecaju okoliša na njih (The Aire Centre, Sustineri Partners i UNDP, 2023).

³⁵ eng. Non Financial Reporting Directive

³⁶ engl. Global Reporting Initiative

³⁷ engl. International Integrated Reporting Council

³⁸ engl. Sustainability Accounting Standards Board

³⁹ engl. Task Force on Climate-Related Financial Disclosures

Globalna inicijativa za izvještavanje⁴⁰ pokrenuta je 1997. od strane Coalition of Environmentally Aware Economies (CERES) i United Nations Environment Program (UNEP) s ciljem podizanja standarda korporativnog izvještavanja o društveno odgovornom poslovanju i održivom razvoju. Predstavlja vodeći svjetski okvir za izvještavanje o društveno odgovornom poslovanju. Okvir čine Smjernice za izvještavanje, Sektorski dodaci i Protokoli uz pokazatelje koji organizacijama omogućuju kvalitetnu i učinkovitu pripremu izvješća koja je istodobno usporediva, ali i prilagođena specifičnostima pojedinih gospodarskih grana i sektora (Bačun, Matešić i Omazić 2012).

Pravila izvještavanja za financijsku industriju propisana su Uredbom Europskog parlamenta i Vijeća od 27. studenoga 2019. o objavama povezanim s održivosti u sektoru financijskih usluga koja je stupila na snagu u prvoj polovici 2021. godine. Prema Uredbi banke, mirovinski fondovi, osiguravajuća društva i ostali sudionici na financijskim tržištima dužni su izvještavati o načinu na koji upravljaju rizicima održivosti i kako su u poslovanje i proizvode ugradili okolišne, društvene i upravljačke standarde.

Osim postupati po obvezama iz ove Uredbe banke su u obvezi uskladiti svoje poslovanje s taksonomijom EU-a i regulativnim zahtjevima Europskog nadzornog tijela za bankarstvo⁴¹. Dužne su jasno pokazati udio zelenih kredita⁴², ciljeve za njegovo povećanje i akcijski plan. Kako bi to ostvarili trebaju pronaći korisnike kredita koji imaju u ESG strategije i održive investicije. Upravo zbog toga banke pripremaju tzv. ESG upitnike za klijente. Iz ovoga je jasno da su ESG standardi jednako bitni kako za financijske institucije koje kreditiraju kompanije, tako i za same kompanije, koje će, ukoliko ne uspostave ESG standarde u vlastitom poslovanju teže doći do kredita odnosno financiranja.

Europska savjetodavna skupina za financijsko izvještavanje⁴³ osnovana je 2001. godine na poticaj Europske komisije, s ciljem služenja javnom interesu i razvoja međunarodnih financijskih standarda izvještavanja (MSFI) na način da isti doprinose učinkovitosti tržišta kapitala. EFRAG je 2022. pripremio nacrt Direktive o izvješćivanju o korporativnom izvještavanju i održivosti⁴⁴ te osigurao sveobuhvatnu javnu raspravu. Pod punim nazivom Direktiva (EU) 2022/2464 Europskog parlamenta i vijeća od 14. prosinca 2022. o izmjeni Uredbe (EU) br. 537/2014, Direktive 2004/109/EZ, Direktive 2006/43/EZ i Direktive

⁴⁰ Global Reporting Initiative

⁴¹ eng. European Banking Authority

⁴² eng. green asset ratio

⁴³ eng. European Financial Reporting Advisory Group; EFRAG

⁴⁴ eng. Corporate Sustainability Reporting Directive; CSRD

2013/34/EU u pogledu korporativnog izvješćivanja o održivosti, dokument je donesen u prosincu 2022. Značaj Direktive je u tome što postavlja stroža pravila vezana uz izradu izvještaja o održivosti, odnosno izvještaja o okolišnim, socijalnim i upravljačkim standardima i smatra se jednim od najvažnijih alata za ostvarenje klimatske neutralnosti Europe.

Direktiva obuhvaća izvještavanje o brojnim elementima koji se mogu podvesti pod pojam ESG standardi. Nameće kompanijama obvezu pripremiti tzv. nefinancijske izvještaje koji uključuju podatke o prilagodbi klimatskim promjenama, zaštiti okoliša, emisiji stakleničkih plinova, potrošnji energije, upravljanju otpadom. Izvješća uključuju i društvena pitanja koja se odnose na zapošljavanje i uvjete rada, zdravlje i sigurnost zaposlenika, poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda te podatke o upravljačkim standardima koji obuhvaćaju sastav i raznolikost tijela kompanije, sustav unutarnjih kontrola, upravljanje rizikom, poslovnu etiku i korporativnu kulturu. Direktiva će dati novi zamah primjeni standarda, prije svega jer se širi krug obveznika koji su standarde dužni primjenjivati i o njima izvještavati, no i radi toga što će izvješća biti javna i svima dostupna. To bi moglo dovesti do transformacije u poslovanju velikog broja organizacija, s obzirom da je sa standardima potrebno uskladiti dugoročne poslovne strategije organizacija.

Strogi regulatorni ESG okvir bio je nužnost, kako bi ESG izvještavanje osiguralo sinkroniziranu akciju, transparentnost, mjerljivost, usporedivost i digitalizaciju podataka o održivim praksama te postavilo temelje za održiv ekonomski ekosustav za sve dionike. Direktiva Europske unije o korporativnom izvještavanju i održivosti stupila je na snagu u siječnju 2023. godine. Propisuje obvezno izvještavanje o održivosti za više od 50.000 organizacija na području Europske unije i dodatnih 10.000 izvan Unije prema strogim standardima. Prema Direktivi velike kompanije i subjekti od javnog interesa koji posluju u Europskoj uniji obvezni su svake godine izvještavati o društvenim i ekološkim rizicima s kojima se suočavaju i o tome kako njihove aktivnosti utječu na okoliš i širu društvenu zajednicu. Time se omogućuje da investitori i šira javnost dobiju uvid u način rada i politiku kompanije. Zbog obveznih elemenata o kojima je dužna izvještavati kompanija se potiče da ESG standarde unese u svoje poslovanje. Koncept tzv. dvostruke materijalnosti koji uvodi Direktiva temeljno je načelo za odabir informacija koje će se objaviti u izvješću o održivosti. Kompanije su dužne izvijestiti o faktorima koji mogu utjecati na vrijednost kompanije, no dužne su i iznijeti informacije koje omogućuju dionicima razumijevanje okolišnih i društvenih učinaka poslovanja. Izvještaj treba biti sažet, jasan, informativan i relevantan. Stoga je procjena




materijalnih tema koje se uključuju u izvještaj izuzetno važna (Europski parlament i Vijeće Europske unije, 2022).

Brojne su prednosti koje Direktiva donosi, osobito kada kroz četiri faze implementacije obuhvati sve subjekte na koje se odnosi. Poslovni partneri, potrošači i šira javnost mogu se pouzdati u informacije o održivosti koje će u svojim izvještajima podnositi obveznici Direktive i na taj način mogu razumjeti i po potrebi izvještavati o rizicima za održivost u vlastitim lancima vrijednosti. Javnopravna tijela i tvorcima javnih politika objavljene informacije mogu koristiti za praćenje okolišnih, društvenih i upravljačkih trendova. Informacije iz izvještaja mogu služiti građanima i široj javnosti radi stjecanja uvida u način na koji organizacija posluje, a ulagači iz prve ruke mogu dobiti informaciju o tome primjenjuju li poduzeća u koja ulažu standarde održivosti.

Koristi od kvalitetnog izvješćivanja o pitanjima održivosti imati će i poduzeća. Povećanje broja investicijskih proizvoda kojima se nastoje ostvariti ciljevi održivosti znači da dobro izvješćivanje o održivosti može poboljšati pristup poduzeća financijskom kapitalu. Izvješćivanje o održivosti može pomoći poduzećima da upravljaju vlastitim rizicima i prilikama koje se odnose na pitanja održivosti, pružiti im osnovu za bolji dijalog i komunikaciju s dionicima te im pomoći da poboljšaju svoj ugled. Dosljednom osnovom za izvješćivanje o održivosti u obliku standarda izvješćivanja došlo bi do pružanja relevantnih i dostatnih informacija, čime bi se znatno smanjili ad hoc zahtjevi za informacije (Europski parlament i Vijeće Europske unije, 2022).

Struktura izvještaja o održivosti strogo je propisana i definirano je o kojim informacijama treba izvještavati. Izvještaj o održivosti postaje sastavni dio izvještaja posloводства i predaje se istodobno s predajom financijskih izvještaja. Predaje se i u digitalnome formatu u središnju europsku bazu podataka. Za izvještaj odgovaraju odgovorne osobe organizacije, sve informacije navedene u izvještaju moraju biti provjerljive i dokazive, a revidirat će ga revizor ili ovlaštena treća osoba (Rojko, 2023).

Slika 4. Europski standardi izvještavanja o održivosti

Europski standardi izvještavanja o održivosti (ESRS)			
Tematski standardi			Cross-cutting standards
 Okolišni (ESRS-E)	 Socijalni (ESRS-S)	 Upravljački (ESRS-G)	
E1 - Klimatske promjene	S1 - Vlastita radna snaga	G1 - Poslovno ponašanje	Opći zahtjevi ESRS1
E2 - Onečišćenje	S2 - Radnici u lancu vrijednosti		Opće objave ESRS 2
E3 - Vodni i morski resursi	S3 - Pogođene zajednice		U pripremi:
E4 - Bioraznolikost i ekosustavi	S4 - Potrošači i krajnji korisnici		Sektorski specifični standardi
E5 - Korištenje resursa i kružno gospodarstvo			Standardi prilagođeni MSP-ovima (malim i srednjim poduzećima)

Izvor: PWC (b.d.), CSRD daje novi zamah planovima ESG-a za stvaranje vrijednosti, preuzeto 15 studenog 2023. s <https://www.pwc.hr/hr/usluge/csrd.html>

Postoji velik broj organizacija i subjekata koji nisu obveznici Direktive, odnosno izvještavanja po istoj, no iste organizacije imaju volju i namjeru izvještavati o primjeni ESG standarda, Izvještavanje o primjeni ESG standarda u takvim organizacijama često je u obliku godišnjeg izvješća o održivosti⁴⁵ ili predstavlja dio u godišnjem izvješću o poslovanju. Za očekivati je da će i organizacije koje nisu neposredni obveznici Direktive u svojim izvještajima primijeniti neke njene standarde. Uz takav način izvještavanja koji je u pravilu na godišnjoj bazi poželjno je da organizacije izvještavaju kontinuirano, gotovo na dnevnoj bazi, prvenstveno putem službenih Internet stranica. U komunikaciji je poželjna empatičnost i direktnost, da organizacija prikaže kako svoje pozitivne strane, odnosno uspjehe, tako i negativne strane i slabosti. Cilj izvještavanja je pokazati napredak i zato je poželjno ukazati na ključne izazove, ali i definirati mjere i pristup koji se planiraju primijeniti, a potom pratiti napredak i o njemu izvještavati.

Poduzeća ne bi smjela koristiti izvješća o održivosti radi vlastite promocije. Ukoliko izvješća sadrže samo dobre vijesti, dok se one manje dobre prešućuju, sve manji broj dionika takva izvješća čita ili vlada nepovjerenje u odnosu na objavljene informacije. Još jedna pogreška koja se javlja kod sastavljanja izvješća je nedostatak stvarne komunikacije s ključnim dionicima. Posljedica je da izvješća ne sadrže informacije važne za ključne dionike, što dovodi do

⁴⁵ eng. sustainability report

izostanka podrške. Za izvješća se koriste različiti nazivi poput izvješća o održivom razvoju, izvješća o društveno odgovornom poslovanju, izvješća o zaštiti okoliša, izvješća o stanju okoliša, izvješća o odgovornom poslovanju, socijalnog izvješća. ESG standarde važno je komunicirati i unutar organizacije na način da se vlastiti zaposlenici redovno informiraju o ESG ciljevima i njihovom ostvarenju, što stvara dobru korporativnu klimu (Bačun, Matešić i Omazić, 2012).

3. ULOGA I VAŽNOST EUROPSKIH SREDIŠNJIH BANKA U PRIMJENI OKOLIŠNIH, DRUŠTVENIH I UPRAVLJAČKIH STANDARDARDA

U zelenoj tranziciji ključna je uloga financijskog sektora. Središnje banke, kao najvažnije financijske institucije u državi i regulatori financijskog sektora važni su subjekti u toj tranziciji. Europska središnja banka i europske nacionalne središnje banke u primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda sudjeluju ne samo kao regulatori, već standarde implementiraju u vlastito poslovanje i na taj način pružaju dobar primjer drugima. Poslovanje u skladu s ESG standardima danas je jedini prihvatljiv i održiv način poslovanja, a središnje banke idu u korak s vremenom i većina njih svoje poslovanje usklađuje sa standardima.

3.1. Općenito o financijskom sustavu Europske unije

Ključnu ulogu u reguliranju financijskog sustava Europske unije, organizaciji njegovog djelovanja i iniciranju donošenja propisa koji se odnose na financijski sektor ima Europska komisija. Nadležnost u reguliranju i nadzoru financijskih usluga, institucija i tržišta, što uključuje financijsko izvještavanje, reviziju i korporativno upravljanje ima Europski parlament.

Financijske institucije Europske unije su brojne, a njihovi odnosi kompleksni. Poslovanje financijskih institucija podređeno je brojnim pravilima i procedurama donesenim od strane regulatornih tijela koja obavljaju nadzor nad institucijama. Njihovi međusobni odnosi rezultiraju donošenjem odluka bitnih za održavanje stabilnosti cjelokupnog financijskog sustava Europe (Vander Stichele, 2008).

Najvažnije financijske institucije Europske unije su Europska središnja banka⁴⁶, Europska investicijska banka⁴⁷, Europski investicijski fond⁴⁸, Europska banka za obnovu i razvoj⁴⁹ te fondovi Europske unije. Europska središnja banka najvažnija je financijska institucija Europske unije, središnja banka Eurosustava, monetarne unije država članica Europske unije koje su usvojile euro kao valutu. Njen glavni zadatak je održavanje stabilnosti cijena u Europodručju. Važnu ulogu ima i Europska investicijska banka čije su članice države članice Europske unije. Zadaća joj je doprinositi uravnoteženom i trajnom razvoju unutarnjeg tržišta, pri čemu ima pristup tržištu i koristi se vlastitim sredstvima. Europska investicijska banka

⁴⁶ eng. European Central Bank

⁴⁷ eng. European Investment Bank

⁴⁸ eng. European Investment Fund

⁴⁹ eng. European Bank for Reconstruction and Development

djeluje na neprofitnoj osnovi, odobrava zajmove i izdaje jamstva svim sektorima gospodarstva. Europski investicijski fond nudi poduzetnički kapital i mikrofinanciranje za mala i srednje velika poduzeća, posebice nova i inovativna poduzeća, daje jamstva te pomoć državama u razvoju njihovih tržišta rizičnog kapitala. Europska banka za obnovu i razvoj međunarodna je financijska institucija osnovana radi unaprjeđenja procesa usmjerenog ka tržišno orijentiranom gospodarstvu i promicanju privatne i poduzetničke inicijative u tranzicijskim zemljama srednje i istočne Europe. Njene su članice između ostalih i države članice Europske unije te institucije Europska unija i Europska investicijska banka. Fondovima Europske unije financiraju se programi država članica Europske unije. Fondovi predstavljaju financijske instrumente za provedbe politika Europske unije u državama članicama. Čini ih novac prikupljen od europskih građana koji se u skladu s pravilima i procedurama dodjeljuje za provedbe projekata koji doprinose ključnim politikama Europske unije.

U nastavku su objašnjeni pojmovi Europskog sustava središnjih banaka, Eurosustava i Europodručja koji se međusobno isprepliću, no nemaju isto značenje. Ugovor o funkcioniranju Europske unije i Statut Europskog sustava središnjih banaka i Europske središnje banke predstavljaju pravnu osnovu za jedinstvenu monetarnu politiku Europske unije. Statutom su 1. srpnja 1998. osnovani Europska središnja banka i Europski sustav središnjih banaka. Europska središnja banka osnovana je kao središte Eurosustava i Europskog sustava središnjih banaka (ESSB). Europska središnja banka i nacionalne središnje banke zajedno obavljaju zadaće koje su im povjerene. Glavni je cilj ESSB-a održavanje stabilnosti cijena. ESSB također podupire opću gospodarsku politiku Europske unije kako bi pridonio ostvarivanju njezinih ciljeva. Dok ESSB čine Europska središnja banka i nacionalne središnje banke svih 27 država članica Europske unije, Eurosustav čine Europska središnja banka i nacionalne središnje banke 20 država članica Europske unije koje su uvele euro. Eurosustav je primjer financijske institucije koju čini skupina zemalja čiji je glavni cilj održavanje stabilnosti cijena za opće dobro. Budući da djeluje i kao vodeće financijsko tijelo, u toj ulozi nastoji očuvati financijsku stabilnost i promovirati europsku financijsku integraciju. Eurosustav i ESSB usporedno će postojati sve dok ima država članica Europske unije izvan Europodručja. Dok se Eurosustav sastoji od Europske središnje banke i nacionalnih središnjih banaka država koje su prihvatile euro, Europodručje čine države Europske unije koje su uvele euro.

Slika 5. Europski sustav središnjih banaka i Eurosustav



Izvor: Hrvatska Narodna Banka (2023. c), Europski sustav središnjih banaka, preuzeto 10. studenog 2023. s <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/europski-sustav-sredisnjih-banaka>

Financijske institucije Europske unije, između ostalih zadaća koje imaju omogućuju realizaciju investicijskih projekata država članica Europske unije, ali i država nečlanica te pružaju stručnu i tehničku pomoć i podršku državama i poduzećima na području Europske unije.

Ulaganja financijskog sektora se trebaju značajnije preusmjeriti na ulaganja prema održivim tehnologijama i poslovnim aktivnostima, financiranju dugoročnog razvoja na održivi način kojim će se unaprijediti zaštita socijalnih prava te upravljačkih praksi u korporativnom sektoru, doprinijeti stvaranju nisko ugljičnih, na klimatske promjene otpornih gospodarstava usmjerenih na aktivnosti zasnovanim na načelima kružne ekonomije i obnovljivim izvorima energije. Ovakve uredbe, smjernice i izvješća dio su stalnih napora Europske komisije kako bi se osiguralo da financijski sektor – privatni kapital – može odigrati ključnu ulogu u prelasku na gospodarstvo neutralno klimom i financiranje ulaganja u traženom opsegu (IDOP, b.d.).

3.2. Uloga i obuhvat odgovornosti Europske središnje banke

Jezgru ESSB-a i Eurosustava čini Europska središnja banka (dalje: ESB) kao jedna od najvažnijih institucija Europske unije. ESB je osnovana je 1. lipnja 1998., neovisna je u izvršavanju svojih ovlasti i ima punu pravnu osobnost u skladu s međunarodnim javnim pravom. Odgovorna je za provođenje monetarne politike za Europodručje, najveće gospodarstvo svijeta nakon Sjedinjenih Američkih Država. Osnovne zadaće ESB-a su

određivanje i provedba monetarne politike, vođenje deviznih financijskih operacija, briga o deviznim rezervama ESSB-a, održavanje infrastrukture financijskog tržišta u sustavu plaćanja te održavanje tehničke platforme za namirenje transakcija vrijednosnim papirima u Europi. Pripada joj ekskluzivno pravo odobrenja izdavanja novčanica eura. Državama članicama pripada pravo izdavati eurokovanice, no ESB mora prethodno odobriti iznos. Neovisnost ESSB-a znači da niti nacionalne središnje banke niti članovi tijela za donošenje odluka ne smiju tražiti niti primati upute od institucija ili tijela Europske unije, od vlade bilo koje države članice ili od bilo kojeg drugog tijela. ESB ima punu diskreciju koristiti svoje instrumente za obavljanje zadaća i ispunjavanje mandata, a za svoje postupke odgovara Europskom parlamentu. ESB nadzire banke Europodručja. Kroz standardizirani nadzor banke jačaju, a time i sigurnost novca koji drže. ESB upravlja plaćanjima u Europodručju, omogućavajući siguran prijenos sredstava i imovine s jednog mjesta na drugo. Neprestano promatrajući financijski sustav te prateći kretanja na financijskim tržištima ESB stječe informacije koje pomažu u održavanju stabilnosti cijena, što joj je glavna zadaća, otkriva rizike za stabilnost financijskog sustava te daje preporuke za njihovo smanjenje i na taj način doprinosi financijskoj stabilnosti. Transparentna je u svom radu na način da javnosti pruža relevantne informacije na otvoren, jasan i pravovremen način.

Europska središnja banka bit će najneovisnija središnja banka na svijetu, neovisnija čak i od njemačke središnje banke, Bundesbanke, koja je prije stvaranja ESSB-a slovila za nejneovisniju središnju banku na svijetu zajedno sa švicarskom središnjom bankom. ESB je u potpunosti neovisna i od Europske unije i od nacionalnih vlada te ima potpunu kontrolu nad monetarnom politikom (Mishkin, Eakins, 2005).

Upravno vijeće, Izvršni odbor i Opće vijeće tri su tijela ESSB-a koja su nadležna za odlučivanje, a ujedno upravljaju ESSB-om i Eurosustavom. Glavno tijelo nadležno za odlučivanje koje oblikuje monetarnu politiku Europodručja je Upravno vijeće. Izvršni odbor predstavlja operativno tijelo ESSB-a i Eurosustava koje provodi monetarnu politiku Europodručja te upravlja tekućim poslovanjem ESSB-a. Opće vijeće ima prijelazni karakter i biti će raspušteno kada sve države Europske unije uvedu euro kao jedinstvenu valutu. Osnovano je s ciljem da se osigura pouzdanost bankovnog sustava i pridonese financijskoj stabilnosti nakon što su ESSB-u u okviru jedinstvenoga nadzornog mehanizma⁵⁰ dodijeljeni posebni zadaci glede bonitetnog nadzora nad kreditnim institucijama.

⁵⁰ engl. Single Supervisory Mechanism; SSM

Posljednjih godina ESB uključuje rizike klimatskih promjena u svoje djelovanje uz jasno postavljene strateške ciljeve. U Klimatskom planu ESB-a za 2022. stoji kako klimatske promjene i prijelaz na zelenije gospodarstvo utječu na primarni cilj - održavanje stabilnosti cijena zbog utjecaja na gospodarstvo i na profil rizika i vrijednosti imovine na bilancu Eurosustava. Kao nadzorno tijelo dužna je pridonijeti sigurnosti i stabilnosti bankarskog sektora osiguravajući da su izvršene pripreme za upravljanje rizicima povezanim s klimom. Kao institucija Europske unije, ESB je dužna pružati potporu njevoj gospodarskoj politici čiji ciljevi uključuju zaštitu okoliša. Osim što upravlja rizicima povezanim s klimatskim promjenama procjenjujući njihov učinak na ekonomiju, ESB svojim mjerama podržava prelazak na ugljično neutralno gospodarstvo, promiče razvoj održivih financija te stvara poticaje za zeleniji financijski sustav. Pomaže u poboljšanju općeg razumijevanja rizika povezanih s klimom i blisko surađuju s europskim i međunarodnim partnerima na pitanjima klime i održivog financiranja.

ESB pridaje važnost klimatskim promjenama s obzirom da one utječu na gospodarstvo koje pak utječe na osnovni cilj ESB-a, a to je održavanja stabilnosti cijena. Nadalje, klimatske promjene utječu na banke koje ESB nadzire kako bi bile pouzdane i sigurne, a i vlastito poslovanje ESB-a izloženo je klimatskim rizicima, kroz imovinu koju drži te kolateral koji prihvaća kao osiguranje kada daje kredite bankama. Navedenim rizicima potrebno je pravilno upravljati, odnosno smanjivati ih.

U Klimatskom planu ESB-a opisani su prioriteti i aktivnosti koje vode ostvarenju ciljeva u borbi protiv klimatskih promjena. Aktivnosti povezane s klimatskim promjenama podijeljene su na strateška prioritetna područja koja zajednički doprinose ostvarenju glavnih ciljeva. Po dovršetku svake aktivnosti Plan će se osuvremenjivati prilagođavanjem novim izazovima koji su pojavljuju, što će omogućiti ESB-u da kontinuirano razmatra nova kretanja na različitim područjima.

Aktivnosti ESB-a u borbi protiv klimatskih promjena mogu se grupirati u četiri skupine. Prvo područje djelovanja odnosi se na makroekonomsko modeliranje i implikacije transmisijskog mehanizma monetarne politike. ESB usmjerava svoje aktivnosti na razvoj modela kojima bi pratila i analizirala implikacije klimatskih promjena na realno gospodarstvo. Drugo područje obuhvaća pripremu statističkih podataka za analizu rizika koji proizlaze iz klimatskih promjena. Žele se utemeljiti novi pokazatelji koji će se odnositi na ugljični otisak financijskih institucija i na nove zelene financijske instrumente. Osnovni cilj je u tome da se potakne rad institucija na poboljšanju tih pokazatelja, a taj rad mora biti usklađen s napretkom u politikama

i inicijativama Europske unije na području objavljivanja informacija o održivosti. Treća skupina aktivnosti odnosi se na objavljivanje podataka privatnog sektora. ESB želi uvesti obvezu objavljivanja imovine privatnog sektora kao uvjet prihvatljivosti kolaterala kod kupnje imovine. Ova obveza objavljivanja podataka treba biti usklađena s politikama Europske unije na području objavljivanja podataka o ekološkoj održivosti te će se nastojati zadržati proporcionalnost tako što će se zahtjevi za mala i srednja poduzeća prilagoditi. ESB je 2022. započela s provođenjem klimatskih testova otpornosti na stres bilance Eurosustava kako bi procijenila izloženost Eurosustava riziku klimatskih promjena, koristeći se metodologijom ESB-ovog stres testa na klimu za cijelo gospodarstvo. U svojoj mogućnosti ESB će nastojati procijeniti jesu li agencije za kreditni rejting na zadovoljavajući način razumjele rizike okolišnih promjena i njihovu procjenu te jesu li isti dobro ukomponirani u konačni kreditni rejting koji one daju. Uzeti će u obzir relevantne rizike klimatskih promjena prilikom pregleda okvira za procjenu i kontrolu rizika za imovinu koju su druge ugovorne strane mobilizirale kao kolateral za kreditne operacije Eurosustava. ESB želi poduprijeti nove oblike imovine koja se pojavljuje na tržištu, a radi se o ekološko održivoj imovini. Četvrto područje djelovanja odnosi se na imovinu korporativnog sektora. U analizama i u svojem portfelju ESB uzima u obzir rizike klimatskih promjena. Također kod kupnje imovine korporativnog sektora uzima u obzir kriterij klimatskih promjena, a informacije vezane uz programe kupnje korporativnog sektora redovno objavljuje.

Osim u području okolišnih standarda gdje su aktivnosti najbrojnije i najvidljivije, ESB implementira i ostale standarde iz područja ESG-ja u vlastito poslovanje i strategiju. Na taj način predstavlja uzor za nacionalne središnje banke i ostale financijske institucije. ESB naglašava svoju posvećenost dobrom upravljanju s integritetom, uz poštivanje najviših etičkih standarda, dok korporativno upravljanje obuhvaća razrađen sustav unutarnjih i vanjskih kontrola (Odbor za reviziju, interni revizori, vanjski revizori, Europski revizorski sud, službenik za zaštitu podataka i dr.). Etičkim okvirom ESB-a propisana su načela i pravila ponašanja više od 3.500 njenih zaposlenika, s naglaskom na pravila za izbjegavanje situacija koje mogu prouzročiti sukob interesa. Zaposlenici su dužni poštivati zajedničke vrijednosti ESB-a i u svom poslovnom i privatnom životu ponašati se na način primjeren značaju institucije. Svoje poslove dužni su obavljati savjesno, pošteno i neovisno o vlastitim ili nacionalnim interesima te su dužni izbjegavati situacije koje bi mogle prouzročiti sukob interesa. Također su dužni poštovati pravila o privatnim financijskim transakcijama, kao i pravila o dostojanstvu na radnom mjestu. Kodeksom ponašanja visokih dužnosnika ESB-a

(koji su istovremeno guverneri, viceguverneri i rukovodeće funkcije u nacionalnim europskim središnjim bankama) propisani su visoki standardi ponašanja koje treća strana i javnost imaju pravo očekivati od visokih dužnosnika ESB-a. Odgovornost, transparentnost i najviši etički standardi u središtu su ESB-ovog pristupa korporativnom upravljanju. Kodeks propisuje obveze i ograničenja visokih dužnosnika vezano uz javne nastupe i izjave za javnost, njihove financijske transakcije, potencijalni sukob interesa, dok je Općim načelima za vanjsku komunikaciju za visoke dužnosnike ESB-a propisana obveza objavljivanja informacija o sastancima s vanjskim osobama (tzv. kalendari dužnosnika), sve u cilju osiguravanja njihovog integriteta, odgovornosti i transparentnosti. Mjesečni kalendari dužnosnika i izjave javno su dostupni, što doprinosi transparentnosti i povjerenju javnosti.

Članovi tijela Europske središnje banke na visokoj razini veliku važnost pridaju jasnom, djelotvornom i pravodobnom obavještanju o odlukama Europske središnje banke glede strategije i politike te o pitanjima povezanima s provedbom tih odluka. Komunikacijska politika Europske središnje banke, neovisnog monetarnog i nadzornog tijela, ključan je dio njegove odgovornosti i obveza dobrog upravljanja. Redovitim kontaktom i interakcijom s predstavnicima javnosti, privatnog sektora, akademske zajednice, interesnih skupina, predstavničkih udruga i civilnog društva dobivaju se važni podaci i informacije koji pomažu u razumijevanju dinamike gospodarstva i financijskih tržišta te njezina šireg društvenog konteksta. Ta se dvosmjerna komunikacija temelji na otvorenim, transparentnim i redovitim dijalozima i raspravama između članova tijela na visokoj razini s jedne strane i stručnjaka odnosno šire javnosti s druge strane (Europska središnja banka, 2023.b).

U ESB-u je osnovan Odbor za etiku⁵¹ koji daje savjete i upute visokim dužnosnicima te osigurava dosljednu provedbu pravila, kao i Služba za usklađenost s propisima i upravljanje⁵². ESB sudjeluje u radu Etičke mreže multilateralnih organizacija⁵³ koja omogućuje razmjenu informacija i iskustava, širenje znanja, povećanje stručnih sposobnosti te promicanje standarda prakse i osnovnih dužnosti na etičkim funkcijama u organizacijama. ESB promovira različitost i uključenost⁵⁴ vjerujući kako različitost stvara izvrsnost, odnosno raznolikiji timovi, zbog raspona mišljenja dovode do boljih i kvalitetnijih rezultata. Aspekti različitosti odnose se na dob, spol, invaliditet, etničku pripadnost, rodni identitet, rasu, vjeru, seksualnu orijentaciju i druge karakteristike. Aktivnosti na promicanju različitosti i uključenosti sastoje se u

⁵¹ eng. Ethics Committee

⁵² eng. Compliance and Governance Office

⁵³ eng. Ethics Network of Multilateral Organizations

⁵⁴ eng. diversity and inclusion

organizaciji obuka za zaposlenike, provođenju anketa, korištenju inkluzivnih jezičnih vodiča, obilježavanju različitih praznika i događaja koja slave različitost, sudjelovanju u različitim događanjima te organizaciji događanja. Etnička i kulturna skupina ESB-a ima za cilj unaprijediti etničku i kulturnu raznolikost podizanjem svijesti i razumijevanja te uključivanja kulturno različitih zajednica. Aktivne su i Mreža roditelja ESB-a koja je usmjerena na pružanje podrške roditeljima, Rainbow Network koja podiže svijest o LGBT+ pravima, Mreža žena u vodstvu te ambasadori različitosti, zaposlenici koji u vlastitim organizacijskim jedinicama promoviraju raznolikost i kulturu uključivanja. U ESB-u se osobito vodi računa o rodnoj ravnopravnosti, odnosno zastupljenosti žena. Privlačenje, zadržavanje i razvoj ženskih talenata predstavlja strateški prioritet.

3.3. Uloga i obuhvat odgovornosti nacionalnih središnjih banaka

Središnje banke su najvažnije financijske institucije države.

Najvažniji igrači na financijskim tržištima širom svijeta, državni autoriteti u vođenju monetarne politike središnje su banke. Svojim djelovanjem utječu na kamatne stope, količinu kredita i ponudu novca. Sve to ima direktan učinak ne samo na financijska tržišta, nego i na ukupnu proizvodnju i inflaciju (Mishkin, Eakins, 2005).

Središnje banke su javne ustanove koje upravljaju valutom države i nadziru ponudu novca. Glavni cilj središnjih banaka je stabilnost cijena. Među glavnim alatima banaka je određivanje kamatnih stopa, "cijene novca" u okviru monetarne politike. Središnje banke imaju i čitav niz drugih zadaća kao što su izdavanje novčanica i kovanica, osiguravanje nesmetanog funkcioniranja platnih sustava, upravljanje deviznim pričuvama. Mnoge od njih nadziru poslovne banke i na taj način pridonose stabilnosti financijskog sustava (Europska središnja banka, b.d. a).

Najstariju središnju banku predstavlja švedska Riksbanka koja aktivnost državne emisijske banke obavlja od 1668. godine. Financiranje rata i potreba države – vladara razlog je osnivanja i brojnih drugih središnjih banaka. Banka Engleske (The Bank of England) osnovana je 1694. godine kao banka države s temeljnim zadatkom upravljanja dugom države. Banku Francuske je osnovao Napoleon 1800. godine za potrebe financiranja države u ratnim uvjetima. Nacionalna banka Austrije osnovana je 1816. godine s ciljem upravljanja javnim dugom radu financiranja rata (Lovrinović, Ivanov, 2009).

Središnje banke su jedinstvene institucije. Njihov glavni politički cilj – stabilnost cijena – od presudne je važnosti za društvenu dobrobit. Neovisnost omogućuje središnjim bankama da donose odluke o monetarnoj politici imajući na umu dovoljno dug vremenski horizont i bez podvrgavanja izbornim pritiscima. Stoga neovisnost središnje banke nije sama sebi svrha. U isto vrijeme, instrumenti politike koje koriste središnje banke i prijenosni kanali tih politika prilično su tehnički. Nisu baš pogodni za svakodnevne rasprave o javnoj politici. Osim toga, zadaće središnjih banaka nadilaze monetarnu politiku. Središnje banke doprinose financijskom nadzoru i politikama financijske stabilnosti, opskrbi gotovinom te nadziru i upravljaju platnim sustavom. Odluku o tome koji zadaci i odgovornosti spadaju u nadležnost središnjih banaka donose kreatori politika. Neovisnost središnje banke stoga ne umanjuje potrebu da bude transparentna i odgovorna javnosti. Središnje banke dio su institucionalne infrastrukture koja osigurava stabilnost u svijetu koji se mijenja. One djeluju kao čuvari cijena i financijske stabilnosti u ime opće javnosti. Kao javne institucije, središnje banke moraju djelovati u skladu s osnovnim političkim vrijednostima društva. Da bi ispunile svoju ulogu, središnje banke ne mogu raditi u kuli od bjelokosti i moraju surađivati s drugim državnim tijelima. Neovisnost stoga ne podrazumijeva izolaciju od društvenih trendova, a transparentnost osigurava da javnost može držati središnje banke odgovornima za njihovu ulogu.

Većina središnjih banaka ima visok stupanj ekonomske i političke neovisnosti. Ekonomska neovisnost ovisi o mogućnosti zaduživanja države kod središnje banke i o utjecaju Vlade na karakter i izbor instrumenata monetarne politike. Politička neovisnost središnje banke očituje se u slobodi izbora konačnog cilja monetarne politike. Ukoliko u postupku izbora članova upravljačkih tijela središnje banke ne odlučuje Vlada i ako središnja banka može samostalno donositi odluke i poduzimati mjere za očuvanje monetarne stabilnosti, politička neovisnost je veća (Lovrinović, Ivanov, 2009).

Središnje banke vode, odnosno usmjeravaju monetarnu politiku države koristeći različite instrumente i alate, a njihove aktivnosti direktno utječu na stupanj ekonomskog rasta i vrijednost valute. Središnje banke reguliraju i osiguravaju stabilnost financijskog sustava. Jedan od glavnih ciljeva središnjih banaka je održavanje stabilnosti cijena. Između ostalih zadataka središnje banke vrše ekonomske analize, vode statističke podatke, obavljaju aktivnosti usmjerene na zaštitu potrošača, vrše nadzor nad radom financijskih institucija i platnih sustava.

Središnje banke su državne financijske institucije, no mogu predstavljati i grupu zemalja, primjerice Eurosustav koji čini više država. U državama koje su izvan Eurosustava središnje banke upravljaju valutom države i opskrbom novca u državi.

Da bi mogle obavljati svoje zadatke središnje banke moraju biti neovisne od politike i vlasti, trebaju imati jasno definirane ovlasti, odgovornosti, ciljeve i način rada te je nužno da uživaju ugled i povjerenje u javnosti. Neovisnost središnje banke važan je element u njenom djelovanju, s obzirom da predstavlja mogućnost da kontrolira instrumente monetarne politike. Bitna karakteristika središnjih banaka je transparentnost. Javnosti i tržištima središnja banka pristupa otvoreno i jasno te pravodobno pruža informacije o svojim aktivnostima i strategiji. Na taj način javnost može razumjeti politiku i aktivnosti središnjih banaka, a središnju banku povjerenje javnosti koje uživa čini vjerodostojnijom i djelotvornijom. Kroz povijest središnje banke nisu uvijek bile neovisne i transparentne. Povijest i iskustvo pokazali su da najbolje obavljaju svoje poslove dok su neovisne od politike i tijela javne vlasti.

Središnje banke u okviru ESSB-a i Eurosustava izvršavaju zadatke i aktivnosti u skladu s odredbama Ugovora o funkcioniranju Europske unije i Statuta ESSB-a i ESB-a. To se prije svega odnosi na provedbu zajedničke monetarne politike. Banke provode i samostalne aktivnosti u skladu sa zajedničkim procedurama, ukoliko postoje. Aktivnosti središnjih banaka odnose se na provođenje makrobonitetne politike, superviziju i sanaciju kreditnih institucija u okviru Jedinostvenog nadzornog i Jedinostvenog sanacijskog mehanizma, upravljanje međunarodnim pričuvama, nadzor nad platnim prometom te izdavanje novčanica i kovanica eura. Nadležnost središnjih banaka proteže se i na zaštitu potrošača, vođenje službene statistike te nadzor provedbe nacionalnih propisa kojima se uređuje sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma.

Borba protiv klimatskih promjena ključni je izazov za današnja društva. Središnje banke, kao dio institucionalne infrastrukture društva, ne mogu stajati po strani. U isto vrijeme, aktivnosti središnjih banaka vezane su njihovim mandatima. Postavlja se pitanje što mogu i trebaju učiniti kako bi odgovorili na izazove povezane s klimom (Buch, 2011).

Prema Švaljek posljedice klimatskih promjena dovele su do transformacije ekonomije i središnjeg bankarstva. U manje od deset godina središnje banke znatno su unaprijedile razumijevanje utjecaja klime na gospodarska kretanja, osobito ona koja se mogu odraziti na stabilnost cijena i stabilnost financijskog sustava. To budi optimizam da bi pravodobnim

reakcijama središnje banke mogla očuvati stabilnost cijena i na taj način pridonijeti gospodarskom prosperitetu i blagostanju u doba klimatske tranzicije (Švaljek, 2023).

Većina europskih središnjih banaka prepoznala je klimatske rizike i standarde vezane uz poslovanje koje se temelji na ESG načelima kao nešto što je nužno primijeniti u poslovanju. U implementaciji i oživotvorenju načela svaka je banka drugačija, prilagođena je vlastitom okruženju te posebnostima vlastite države. No ono što zajedničko svim europskim središnjim bankama je činjenica da su, svaka na svoj način i u vlastitom opsegu prepoznale važnost ESG standarda i da svaka oživotvoruje ta načela kroz različite aktivnosti, surađujući s ESB-om i ključnim akterima u vlastitim državama.

Ne slažu se svi da su aktivnosti u borbi protiv klimatskih promjena i mehanizmi za njihovo ublažavanje među ključnim zadacima središnjih banaka u današnje vrijeme. Kritičari smatraju da je borba protiv klimatskih promjena u mandatima vlada država, s obzirom da su one jedine koje mogu uvesti instrumente poput dodatnog oporezivanja zagađivača. Mnogi smatraju kako središnje banke nemaju na raspolaganju adekvatne alate da se na prikladan način suoče s ovim globalnim problemom, a s druge strane, daje se pogrešan dojam da se nešto čini.

Pritisak je rezultirao time da se aktivnosti vezane uz klimatske promjene spominju kao zadaci središnjih banaka u smislu da središnje banke pomažu u zelenoj tranziciji. No, zelena tranzicija treba biti pokrenuta od strane vlada država putem poreza na ugljik (poreza na emisije ugljika potrebne za proizvodnju dobara i usluga) i/ili izravnim zabranama aktivnosti koje štete klimi. Kupnja zelenih obveznica predstavlja tek simboličan čin. U okviru svojih operacija monetarne politike Ujedinjeno Kraljevstvo kupilo je manje od 20 milijardi funti korporativnih obveznica, od ukupno 895 milijardi funti u svim operacijama. Dodavanje klimatskih kriterija propisima koji reguliraju banke čini politiku financijske stabilnosti složenijom i isto bi bilo suvišno kada bi se uveli pravi porezi. Povlačenje ovih poluga je bolje nego raditi ništa. Ali ne puno. Ukoliko ne učinimo ništa više od ovoga krenut ćemo prema klimatskom kaosu i nećemo primijetiti da smo samo prilagodili alate središnjih banaka. Također postoji rizik da delegiranje klimatskih pitanja središnjim bankama stvara dojam da se učinilo dovoljno, uvjeravajući ljude da su teške odluke donesene, a zapravo je suprotno. Što više poslova dajemo središnjim bankama, to je vjerojatnije da će doći do konflikta te će ih biti teže pozvati na odgovornost. Najbolji alat za zelenu tranziciju je jednostavan, staromodni mandat i snažna akcija vlada da oporezuju aktivnosti s velikim ugljičnim otiskom ili ih zamijene onima koje su prihvatljivije klimu (Financial Times, 2024).

3.4. Primjena okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda iz regulatorne perspektive

Središnje banke sudjeluju u implementaciji ESG standarda dvojakom. Prije svega kao regulatori, obavljajući poslove koji proizlaze iz njihovog mandata, odnosno temeljne poslove radi kojih su osnovane, no i kroz vlastite strategije, povezujući ESG standarde sa strateškim ciljevima organizacije.

Za čelnike središnjih banaka ESG narativ pojavljuje se na različite specijalizirane i lokalizirane načine: kao tržišni igrači središnje banke ulažu u imovinu koja ima ESG rejting; kao nadzorna tijela i tijela za financijsku stabilnost provode procjene i pokušavaju se baviti financijskim rizicima uzrokovanim klimatskim promjenama kao dijelom nastojanja da se očuva financijska stabilnost, i na kraju kao institucije, nastoje smanjiti svoj ugljični otisak ili daju primjer u razvoju projekata financijskog obrazovanja ili promicanju različitosti i etičkih načela. Ne dovodeći u pitanje svoj primarni cilj, postizanje stabilnosti cijena, i ne želeći preuzeti glavnu ulogu, središnje banke pridonose zelenoj tranziciji podupirući vladine politike u okviru svojih mandata, dok podupiru svjetske napore za koordinaciju javnih politika usmjerenih na ublažavanje klimatskih promjena i slijede standarde koji osiguravaju održivi razvoj. U tijeku su rasprave o tome hoće li i kako ova pitanja uključiti u svoje mandate, monetarnu politiku i strateške planove. Unatoč tome, bilo u vlastitoj jurisdikciji, bilo kao članovi Mreže za ozelenjivanje financijskog sektora, s više od 100 monetarnih i nadzornih tijela, središnje banke angažirane su u borbi protiv klimatskih promjena u svojim istraživanjima, modeliranjem, investicijama ili usvajanjem načela održivog ulaganja, kao i pri procjeni vlastitih aktivnosti (Isarescu, 2022).

Prema Europskoj središnjoj banci, rizici za gospodarstvo koje izazivaju klimatske promjene mogu se podijeliti u dvije skupine: fizički i prijelazni (tranzicijski) rizici. Fizički rizici proizlaze izravno iz klimatskih promjena, radi se o elementarnim nepogodama poput oluja ili poplava koje nanose izravnu štetu ljudima i njihovoj imovini. Dugoročnije promjene poput promjena kišnih obrazaca i rasta temperatura mogu poremetiti gospodarske aktivnosti i poljoprivredu. Za usporavanje klimatskih promjena i izbjegavanje njihovih posljedica nužno je smanjiti emisije ugljika. Europska unija obvezala da će do 2050. postati klimatski neutralna. Kako bi se to postiglo potrebno je ozeleniti gospodarske aktivnosti, uključujući proizvodnju dobara i usluga, putovanja i prehranu. Taj je prijelaz povezan s rizicima, posebno ako se politike kojima se potiču održive aktivnosti provedu prebrzo, pa poduzeća i pojedinci ne uspiju pravodobno reagirati. To bi moglo rezultirati zatvaranjem nekih poduzeća, zaposlenici bi mogli ostati bez

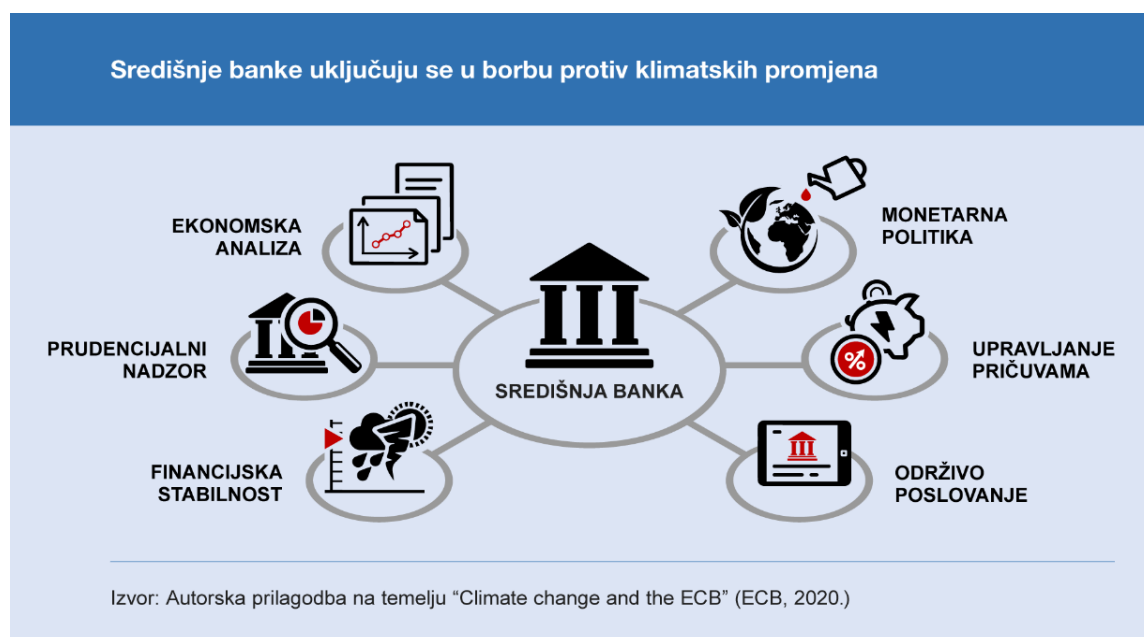
posla, što bi moglo dovesti do smanjenja financijske imovine. To su tzv. prijelazni (tranzicijski) rizici (Europska središnja banka, b.d. c).

Iz gore navedenih razloga Europska središnja banka provodi politike s ciljem reguliranja primjene prije svega okolišnih standarda, kako bi isti predstavljali što manje rizike, odnosno kako bi se rizicima pravilno upravljalo te kako bi se utjecalo na njihovo smanjenje.

Klimatske promjene predstavljaju prijetnju gospodarstvu u cjelinu, kako za sve sudionike na tržištu, tako i za poslovne banke. Supervizori banaka, a to su u pravilu središnje banke predlažu mjere i postaju nadležne za nadzor kako banke identificiraju, procjenjuju i upravljaju rizikom klimatskih promjena. Time utječu na smanjenje rizika koje klimatske promjene stvaraju za banke. No, klimatske promjene ugrožavaju financijsku stabilnost u širem smislu, i mikrobonitetne mjere koje supervizori predlažu u odnosu na konkretne banke nisu dovoljne. Na to se može utjecati samo pravovremenim mjerama makrobonitetne politike.

Ključ za osiguranje kontinuiranih politika je zajednički regulatorni okvir i sukladno tome Europska središnja banka razmatra mjere makrobonitetne politike koje mogu utjecati na suzbijanje posljedica klimatskih promjena. U izradi je zajednička sveobuhvatna strategija za definiranje klimatskih rizika na razini Europske unije. Mjere makrobonitetne politike nadopunjuju mikrobonitetne mjere utječući na smanjenje nakupljanja rizika i povećanjem otpornosti na opće klimatske rizike. Zajedničke mjere makrobonitetne politike osiguravaju da financijski sustav bude otporniji na klimatske rizike, da bude u mogućnosti osigurati financiranje gospodarstva i na taj način osigurati tzv. zelenu tranziciju.

Slika 6. Središnje banke i klimatske promjene



Izvor: Lang, M. i Švaljek, S. (2021.), prema ECB (2020.), Climate change and the ECB, preuzeto 10. rujna 2023. s https://www.hnb.hr/-/odgovor-sredisnjih-banaka-na-izazov-klimatskih-promjena-1?p_1_back_url=%2Fweb%2Fguest%2Fpretraga%3Fq%3Dklimatske%2Bpromjene

Zbog svoje jedinstvene prirode rizici povezani s klimom vjerojatno predstavljaju sustavni rizik. Prvo, utjecaj klimatskih promjena je nepovratan. Za razliku od ekonomskih i financijskih gubitaka uzrokovanih konvencionalnim poslovnim ciklusima, rast razine mora, promjene oborina i gubitak obradivih poljoprivrednih površina ili područja pogodnog za život su nepovratni. Drugo, širina fizičkih i prijelaznih (tranzicijskih) rizika znači da bi oni mogli istovremeno i nepredvidljivo utjecati na značajan udio financijskih institucija u različitim sektorima i/ili zemljama. Poremećaji koji proizlaze iz klimatskih promjena vjerojatno će se proširiti duž globalnih proizvodnih lanaca vrijednosti i kroz financijske portfelje. Banke bi mogle oklijevati u davanju zajmova kućanstvima i tvrtkama u osjetljivim područjima ili industrijama, što bi moglo dovesti do pogoršanja lokalne sposobnosti prilagodbe klimi koja se mijenja (Berret, Boissinot, Caccavaio, Grill, Hiebert i Tamburrini, 2023).

Europska središnja banka uključuje klimatske standarde u sva područja svoje nadležnosti, prije svega u vođenje monetarne politike, superviziju kreditnih institucija, održavanja financijske stabilnosti, izradu ekonomskih analiza, vođenje statističkih podataka. Klimatskim planom Europske središnje banke kao tri glavna cilja u borbi protiv klimatskih promjena definirani su: upravljanje i ublažavanje klimatskih rizika povezanih s klimatskim promjenama i procjena

njihovog gospodarskog učinka, promicanje održivog financiranja kao podrška smanjenju ugljičnog otiska i dijeljenje i širenje stručnog znanja s ciljem poticanja promjena u ponašanju.

Europska središnja banka poduzima mjere za uključivanje klimatskih pitanja u okvir monetarne politike Eurosustava kroz postepenu tzv. dekarbonizaciju korporativnih obveznica u portfelju monetarne politike, uvođenjem zahtjeva za objavljivanje u vezi s klimom te unaprjeđenjem vlastitih praksi upravljanja rizikom. Mjere koje se poduzimaju usklađene su s primarnim ciljem održavanja stabilnosti cijena u Eurosustavu i posredno potiču gospodarske subjekte i financijske institucije da budu transparentnije u pogledu emisija ugljika te da ih smanje.

Europska središnja banka provela je testiranje otpornosti na stres financijskih institucija koje nadzire. U dokumentu 2022 Climate Risk Stress objavljeni su rezultati iz kojih proizlazi kako većina banaka nema pouzdan okvir testiranja na stres za klimatske rizike te raspolaže odgovarajućim podacima, premda postoji određeni napredak u odnosu na ranije razdoblje. Manji gubitci za banke previđaju se u slučaju uredne zelene tranzicije nego u slučaju odgađanja djelovanja. Cilj testiranja nije bila provjera adekvatnosti kapitala banaka, već su objavljeni rezultati prilika za učenje i poticaj da banke izrade pouzdane okvire testiranja otpornosti na stres povezan s klimatskim rizicima. Zaključci testiranja upotrijebit će se kao putokaz i uputa europskim bankama za izradu pouzdanog okvira testiranja na stres te kao priprema za upravljanje rizicima i prilikama povezanim s prijelazom na klimatsku neutralnost.

3.4. Primjena okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda iz strateške perspektive

Pozicija središnjih banaka u odnosu na klimatske promjene najbolje je sažeta u rečenici bivšeg guvernera središnje banke Engleske Marka Carneya, koji je izjavio: "Zadatak je velik, prozor mogućnosti je kratak, a ulazi su egzistencijalni". Carney je klimatske promjene nazvao "tragedijom horizonta", a financijske institucije upozorio da bi njihova usredotočenost na kratki i srednji rok u kojem ne mogu uočiti okolišnu i društvenu tragediju na pomolu mogla dovesti u pitanje i financijsku stabilnost i dugoročni gospodarski prosperitet.

Glavni razlog zašto bi središnje banke trebale povećati pozornost u odnosu na klimatske promjene je vjerojatnost da će one utjecati na njihovu sposobnost da ostvare svoje mandate. Osnovni cilj ESB-a je stabilnost cijena, cilj koji dijeli većina središnjih banaka. Dokazi upućuju na to da klimatske promjene imaju ključne implikacije na stabilnost cijena te utječu i na druga područja nadležnosti središnjih banaka, poput financijske stabilnosti i nadzora banaka (Schnabel, 2021).

Središnje banke nisu se oglušile na opasnosti koje nose klimatske promjene te redovno komuniciraju o okolišnim pitanjima, ali i standardima koji se odnose na društvene i upravljačke aspekte poslovanja. Banke ESG standarde već duže vrijeme inkorporiraju u svoje interno poslovanje. Neki od standarda predstavljaju obveze koje za banke proizlaze iz nacionalnog zakonodavstva (npr. odredbe o transparentnosti i javnosti rada središnjih banaka, antikoruptivne mjere, radnička prava), na neke ih obvezuje Europska središnja banka (odredbe o etičkom okviru), dok neke standarde banke inkorporiraju same, želeći iskoristiti svoju neovisnost, status i ugled, na taj način postaviti standarde i biti uzor drugim organizacijama.

U Strategiji korporativne društvene odgovornosti Središnje banke Mađarske stoji kako značaj banke među nacionalnim institucijama, kao i njezino društveno priznavanje i neovisnost podrazumijevaju određene odgovornosti. Rad banke je vođen vjerom da s takvom odgovornošću dolaze i važne obveze. Čvrstu se vjeruje da neovisnost nije sama po sebi cilj, već sredstvo i prilika da Središnja banka Mađarske banka služi javnom dobru i naciji u cjelini, doprinoseći tako dobrobiti društva (Magyar Nemzeti Bank, 2014).

Europska središnja banka su svom Godišnjem izvješću za 2022. izjašnjava se kao javna institucija koja teži najvišoj razini integriteta i dobrog ponašanja, kontinuirano prateći i prilagođavajući svoje okvire kako bi bili svrsishodni u svijetu koji se brzo mijenja (Europska središnja banka, 2023).

Aktivnosti središnjih banaka koje sadrže okolišne, društvene i upravljačke standarde mogu se reflektirati na čitav financijski sustav i društvo u cjelini. Najveći broj aktivnosti odnosi se na upravljanje klimatskim promjenama i te aktivnosti svakako su najvidljivije i najaktualnije. Klimatske promjene predstavljaju ogroman rizik za ekonomiju te utječu na stabilnost cijena, a održavanje stabilnosti cijena osnovni je zadatak svih središnjih banaka. Upravljanje klimatskim promjenama i zaštita okoliša nisu bili, niti su postali temeljni zadaci središnjih banaka, na način da su im službeno dani u nadležnost zakonima i drugim propisima. No, klimatske promjene snažno utječu na ekonomske aktivnosti, cijene i financijsku stabilnost, kao i otpornost banaka (što su zadaci i nadležnosti središnjih banaka), slijedom čega se središnje banke ne mogu oglušiti na ovaj globalni problem. Izazov je to koji pogađa sve sektore, uključujući financijski. Okolišna pitanja postaju egzistencijalna pitanja bez razmatranja kojih je nezamislivo donositi poslovne odluke.

Osim što odgovaraju na klimatske prilike uvrštavanjem okolišnih standarda u svoje politike, središnje banke odgovaraju i na nejednakost, korupciju, zlouporabu ljudskih prava, rasizam i

ostale oblike socijalne nepravde na način da upravljačke i društvene standarde uključuju u vlastite aktivnosti.

Upravljački standardi uvedeni su u praksu poslovanja europskih središnjih banaka ne samo zbog zahtjeva propisanih nacionalnim zakonodavstvom, već i zbog obveze udovoljavanja zahtjevima koje za središnje banke propisuje Europska središnja banka svojim smjernicama, uredbama i ostalim propisima. Banke su bile dužne svoje poslovanje uskladiti sa standardima propisanim Smjernicom (EU) 2021/2253 o utvrđivanju načela etičkog okvira Eurosustava i Smjernicom (EU) 2021/2256 o utvrđivanju načela etičkog okvira jedinstvenog nadzornog mehanizma. Većina banaka u svoje etičke kodekse i popratne akte uvela je odredbe koje se odnose na izbjegavanje sukoba interesa, odredbe o primanju darova, obavljanju vanjskih aktivnosti zaposlenika, profesionalnom i etičnom ponašanju, mehanizme prijave nepravilnosti i zaštitu zviždača, odredbe o transparentnosti, društveno odgovornu i zelenu javnu nabavu, zabranu diskriminacije, jednakost i uključenosti te antikorupcijske mjere. Unutarnja revizija, revizijski odbori i zaštita osobnih podataka također su dio politika europskih središnjih banaka. Većina banaka ima ustrojene organizacijske jedinice zadužene za usklađenost poslovanja, a neke imaju ustrojene i etičke odbore.

26 nacionalnih europskih središnjih banaka i nacionalnih nadležnih tijela pristupilo je inicijativi koju je Europska središnja banka pokrenula 2022., a koja se sastoji u donošenju Povelje o jednakosti, različitosti i uključenosti. Institucije su se potpisivanjem Povelje obvezale ubrzati napore na promicanju radnog okruženja temeljenog na poštovanju i dostojanstvu te u osiguranju da u institucijama ne bude diskriminacije po nikakvoj osnovi. Potpisivanjem Povelje sudionici potvrđuju svoje zajedničko razumijevanje da raznolikost i uključenost doprinose boljim rezultatima i otpornosti institucije. Poveljom se postavljaju zajednička načela i zajednički ciljevi u ostvarivanju bolje radne kulture za čitav sustav.

Cilj nam je: odražavati različitost društava kojima služimo; iskoristiti različitost naših ljudi kako bismo poboljšali radna mjesta i rezultate; nastaviti prihvaćati uključiva i sigurna radna mjesta bez predrasuda gdje se zaposlenici osjećaju da pripadaju, potiču se da daju sve od sebe, budu osnaženi da ostvare svoj puni potencijal i gdje se individualni talenti poštuju, cijene, razvijaju i nagrađuju; poticati i omogućiti ljudima da doprinesu u kreiranju u stvaranju uključivih radnih mjesta kroz povećanje njihovog znanja, iskustva i vještina; postići sinergiju i učiti jedni od drugih kako bi ostvarili pozitivan utjecaj na šire europsko društvo (ESCB i SSM, 2022).

Veliki broj europskih središnjih banaka veliku pozornost pridaje društvenim standardima u smislu osiguravanja stipendija za učenike i studente (najčešće za ekonomska zanimanja), edukativnih akcija i aktivnosti s ciljem poboljšavanja financijske pismenosti stanovništva, doniranja i drugih akcija pomoći najugroženijim skupinama stanovništva.

Čitav je niz prednosti koje ESG standardi donose u poslovanje, kako za središnje banke, tako i za društvo u cjelini. Kao najvažnije financijske institucije u državi središnje banke veliku pažnju posvećuju vlastitoj reputaciji, s obzirom da im je ugled koji uživaju, kao i povjerenje javnosti vrlo bitno. Kroz uvođenje ESG standarda u vlastite interne aktivnosti središnje banke stječu veću reputaciju te postaju primjer ostalim, ne samo financijskim već i drugim organizacijama. Središnje banke dužne su iskoristiti ulogu u društvu koju imaju i povjerenje javnosti koje zadržavaju uz činjenicu da su jedne od rijetkih, još uvijek neovisnih institucija. Komunikacija središnje banke prema javnosti i percepcija javnosti ključni u ostvarivanju zadataka i mandata koje središnje banke imaju.

ESG standardi osobito su važni za nove generacije. Istraživanja pokazuju da je novim generacijama bitno kakva je organizacija u kojoj rade, odnosno ima li ista ima neki svrhoviti cilj⁵⁵. Novi sudionici na tržištu rada osvješteniji su, identificiraju se sa vrijednostima organizacije, traže sudjelovanje u društvenim aktivnostima. Primjena ESG standarda u poslovanju potrebna je radi privlačenja mladog i obrazovanog kadra, a to su pojedinci koji su za središnje banke izrazito bitni.

Prema Babiću stavovi i očekivanja javnosti imaju sve važniju ulogu u formiranju korporativnog imidža. S obzirom da je javnost postala izuzetno osjetljiva na društvenu odgovornost, ista je jedan od najboljih načina za privlačenje i zadržavanje kvalitetne radne snage, osobito visokoobrazovanog i stručnog kadra, što otvara prostor inovacijama koje su jedan od glavnih preduvjeta konkurentnosti i dugoročnog opstanka poduzeća (Babić, 2012).

Dosadašnji načini poslovanja su zastarjeli i bez primjene načela održivosti i oblikovanja poslovanja prema ESG standardima teško je zamisliti poslovanje u budućnosti. Nužno je da središnje banke prate globalne trendove, ali i da u određenoj mjeri budu pioniri promjena na način da (po)stanu odgovorne i održive organizacije.

⁵⁵ eng. purpose-led companies

4. ANALIZA OKOLIŠNIH, DRUŠTVENIH I UPRAVLJAČKIH AKTIVNOSTI EUROPSKIH SREDIŠNJIH BANAKA

Neke od europskih središnjih banaka primjenjuju ESG standarde duže vrijeme i redovno izvještavaju o rezultatima primjene. S obzirom na to organizacije koje su tek započele s primjenom standarda imaju dobru i kvalitetnu praksu u koju se mogu ugledati. Europske nacionalne središnje banke članice su brojnih međunarodnih i europskih asocijacija i udruženja u okviru kojih razmjenjuju dobru praksu i sudjeluju u zajedničkim projektima. Praksa je sve bogatija, prilika je sve više, a suradnja među organizacijama pokazala se kao ključna. U ovom poglavlju prikazat će se primjeri dobre prakse u apliciranju ESG standarda od strane europskih nacionalnih središnjih banaka te aktivnosti koje je u tom smislu započela provoditi Hrvatska narodna banka.

4.1. Udruženja u kojima sudjeluju europske središnje banke i njihova uloga u primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda

Održivost i ESG standardi još uvijek su relativno nove teme koje se kontinuirano razvijaju i mijenjaju te stoga traže brze i odlučne reakcije subjekata koji ih implementiraju. Međusobna suradnja i razmjena dobre prakse između središnjih banaka, kao ključnih organizacija financijskog sektora presudna je u ispunjavanju globalnog zadatka, a to je osiguravanje uvjeta za bolje, pravednije i održivo društvo. Organizacije, mreže i radne grupe u kojima sudjeluju središnje banke prvenstveno se odnose na okolišne standarde (klimatski i okolišni aspekt je najzastupljeniji i najaktualniji), no određene asocijacije djelomično pokrivaju i ostale elemente ESG-ja.

U svom govoru od 06. prosinca 2023. predsjednica Europske središnje banke Christine Lagarde osvrnula se na važnost tzv. globalnog upravljanja u slučajevima kada se pred institucije ili države postavljaju ciljevi koji su preveliki i prezahtjevni da bi ih institucija ili država mogle same ostvariti. Klimatske promjene i implementacija ESG načela mogu se shvatiti kao takvi zadaci. Organizacije, između ostalih i europske središnje banke, pribjegavaju osnivanju ili priključivanju različitim udruženjima, radnim grupama i savezima kako bi kroz suradnju sa sebi sličnima lakše došli do postavljenih ciljeva i izvršili zadatke koji su im nametnuti te ostvarili ciljeve koje su sami odabrali.

Kada države imaju ciljeve koje ne mogu same postići ili se suočavaju s izazovima koji nadilaze njihove individualne sposobnosti, motivirane su za međunarodnu suradnju. To ih navodi da

dobrovoljno prihvate ograničenja svoje autonomije. Takvo upravljanje može poprimiti različite oblike, u rasponu od stvaranja međunarodnih institucija do postavljanja globalnih pravila i osnivanja tijela za normizaciju, kao i neformalnijih standarda. Budući da je u tijeku COP28 uzet ću kao primjer financijski aspekt klimatskih promjena. Pod okriljem G20 u ovom području pojavile su se brojne inicijative, pružajući snažan kanal za kolektivno djelovanje u jeku krize. Uspostavljene su inicijative poput Radne skupine za financijske objave povezane s klimom, čime se stvara okvir za poticanje tvrtki na otkrivanje informacija o financijskim rizicima povezanim s klimatskim promjenama u njihovim gospodarskim i financijskim aktivnostima. Na sličan se način Glasgowska financijska alijansa za Net Zero, globalna koalicija vodećih financijskih institucija obvezala ubrzati dekarbonizaciju gospodarstva. Mreža za ozelenjivanje financijskog sustava, udruženje središnjih banaka koje žele uskladiti svoje djelovanje vezano uz klimatske promjene, među članicama dijeli analize i različite scenarije. Iako su ovo dobrovoljne inicijative, njihovo široko prihvaćanje od strane tisuća organizacija može stvoriti snažan poticaj za rješavanje problematike s kojom se susrećemo, donoseći prednosti poput brzine, učinkovitost i prilagodljivosti (Lagarde, 2023).

Europske središnje banke, zajedno sa ostalim financijskim institucijama okupljene su u Mreži za ozelenjivanje financijskog sustava⁵⁶. NFGS je dobrovoljna organizacija čiji članovi razmjenjuju iskustva i najbolje prakse i na taj način pridonose razvoju upravljanja ekološkim i klimatskim rizicima u financijskom sektoru i ozelenjivanju financijskog sustava. Mreža predstavlja jedan od vodećih pokreta financijskih institucija usmjerenih ka ozelenjivanju globalnog financijskog sustava. Utemeljena je 2017. godine s ciljem pružanja pomoći u ispunjavanju ciljeva Pariškog sporazuma i jačanja uloge financijskog sustava u upravljanju rizicima i mobilizaciji kapitala za tzv. zelena i niskougljična ulaganja. Mreža definira i promovira najbolje prakse koje će se implementirati u području zelenog financiranja. U okviru Mreže izrađen je velik broj analiza koje se prije svega odnose na klimatske scenarije, odgovorno ulaganje i utjecaj klimatskih promjena na monetarnu politiku. Osim središnjih banaka i ostalih regulatora Mreži su se pridružile mnoge razvojne banke i međunarodne financijske institucije i danas ima 129 članica i 21 promatrača.

Glasgowska financijska alijansa za Net Zero⁵⁷ je najveća je svjetska globalna organizacija osnovana 2021. koja okuplja financijske institucije koje su posvećene tranziciji svjetskog gospodarstva na nultu emisiju stakleničkih plinova. Kao glavni ciljevi organizacije navode se:

⁵⁶ eng. Network for Greening the Financial System; NFGS

⁵⁷ eng. Glasgow Financial Alliance for Net Zero; GFANZ

povećanje broja organizacija s nultom emisijom stakleničkih plinova unutar financijskog sektora, poticanje organizacija da definiraju obveze koje su potkrijepljene čvrstim ciljevima i provedbenim planovima, poticanje najboljih praksi i razvoj suradnju između članova, podržavanje odgovarajuće tehničke suradnje u značajnim međusektorskim izazovima koji će ubrzati usklađivanje ulaganja i kreditiranja s nultom emisijom stakleničkih plinova kao ciljem, isticanje zajedničkih napora i postignuća sektora i pojedinačnih organizacija koje poduzimaju najambicioznije klimatske akcije i poticanje rasprave o tome kako djelovanje i javnog i privatnog sektora zajednički može doprinijeti ciljevima iz Pariškog sporazuma. Danas GFANZ-a okuplja više od 650 organizacija iz više od 50 država, što uključuje banke, osiguravajuća društva, financijske konzultante i ostale pružatelje financijskih usluga.

Radna skupina za financijske objave povezane s klimom⁵⁸ osnovana je od strane Odbora za financijsku stabilnost, međunarodnog tijela koje prati i daje preporuke o globalnom financijskom sustavu. Radna skupina okuplja stručnjake iz različitih organizacija, od velikih banaka i osiguravajućih društva, preko mirovinskih fondova do konzultantskih tvrtki i rejting agencija. Cilj Radne skupine je pružati financijskom sektoru jasne, sveobuhvatne i visokokvalitetne informacije o učincima klimatskih promjena, uključujući rizike i prilike koje iz njih proizlaze. 2017. Radna skupina donosi preporuke za financijsko objavljivanje u vezi s klimom, kao podršku organizacijama u pružanju vjerodostojnih informacija i transparentnosti. Tematska područja oko kojih su strukturirane preporuke su upravljanje, strategija, upravljanje rizikom te metrika i ciljevi. Nakon objave preporuka TCDF je nastavio s aktivnostima u vidu njihove promidžbe, pružajući daljnje smjernice, potičući obrazovanje te prateći prakse objavljivanja financijskih podataka povezanih s klimom u smislu njihove usklađenosti s preporukama. Objavljivanjem Izvješća za 2023. u listopadu prošle godine Radna skupina je raspuštena, s obzirom da je ispunila zadaću radi koje je osnovana.

Forum o održivom osiguranju⁵⁹ je međunarodna mreža osnovana 2016. godine koja okuplja tijela koja obavljaju funkciju regulatora i nadzora u sektoru osiguranja, što uključuje i neke europske središnje banke. Forum je dinamična platforma za međunarodnu suradnju oko klimatskih pitanja i pitanja održivosti, a obuhvaća i istraživanje novih rizika i razmjenu nadzorne prakse. Temeljni cilj mreže je učinkovito integrirati čimbenike održivosti u regulaciju i nadzor osiguravajućih društava, s obzirom da se očekuje da će sektor osiguranja, kao važan dio financijskog sektora, imati ključnu ulogu u prijelazu na ugljično neutralno, otporno i

⁵⁸ eng. Task Force on Climate-related Financial Disclosures; TCFD

⁵⁹ eng. Sustainable Insurance Forum; SIF

održivo gospodarstvo, kako u smislu rizika koje pokriva, tako i u smislu ulaganja koja plasira. Održivo osiguranje podrazumijeva strateški pristup osiguranju u okviru kojeg se sve aktivnosti planiraju i provode odgovorno, uz identifikaciju, procjenu i upravljanje okolišnim, društvenim i upravljačkim rizicima. Tri ključna tematska područja SIF-a su uključivanje klimatskih rizika u nadzorne okvire, planovi za prelazak na nultu emisiju ugljika⁶⁰ i rizici povezani s bioraznolikošću i prirodom.

Neke od europskih središnjih banaka sudjeluju u radu Inovativne mreže Banke za međunarodne namire⁶¹ u okviru koje djeluje BISIN Green Finance Working Group, kao jedna od radnih skupina mreže. Mreža je pokrenuta 2021. godine, a ima za cilj omogućiti i olakšati razmjenu znanja i unaprijediti suradnju među središnjim bankama. Pruža platformu stručnjacima središnjih banaka za razmjenu mišljenja, raspravu o trendovima i informiranje o novim projektima i inicijativama članica. Inovativna mreža organizira radionice, razvija alate i platformu za bilježenje i analizu klimatskih rizika te potiče članice na razmjenu dobre prakse.

4.2. Primjeri dobre prakse u primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u poslovanju

Kako bi se približile cilju ostvarivanja klimatske neutralnosti, održivosti i općenito implementirale okolišne, društvene i upravljačke standarda u poslovanje, organizacije ulažu znatna sredstva u zajednicu u kojoj posluju, u inovativne proizvode i obnovljive izvore energije, u osiguranje transparentnosti poslovanja te edukaciju zaposlenika, korisnika usluga i šire javnosti. Implementacija ESG standarda nije besplatna, troškovi su značajni, no nagrada je višestruka. Nagrada za dobre ESG prakse nije u pribavljanju certifikata, već u reputaciji koju organizacija stječe u javnosti, kao i svjesnost organizacije da svojim aktivnostima potiče zelenu tranziciju, održivost te doprinosi boljem i pravednijem društvu.

Sve više organizacija inkorporira ESG ciljeve u vlastite strategije i poslovne modele. Mnoge organizacije donose zasebne strategije održivosti te uspostavljaju mjerljive ciljeve čije ostvarivanje redovno prate. Osobito je bitno na koji način organizacija komunicira s javnošću, odnosno način na koji poduzete aktivnosti prezentira.

Sve je više dobrih primjera ESG praksi svuda oko nas. Zbog svoje nadzorne uloge nad financijskim institucijama koje su ključni subjekti u prijelazu na zelenije gospodarstvo zbog

⁶⁰ engl. net zero plans

⁶¹ eng. Bank for International Settlement Innovation Network; BIS Innovation Network

činjenice da su glavni financijeri gospodarstva, rad središnjih banaka pomno se prati. Među europskim središnjim bankama ima izvrsnih primjera ESG praksi koji mogu biti uzor drugim središnjim bankama koje još nisu detektirale ESG aktivnosti kao važne, ali i drugim organizacijama. Neke središnje banke su u primjeni ESG standarda otišle dalje i komuniciraju bolje, a neke su tek na početku i nisu toliko jasne, spretne i transparentne u komuniciranju svojih aktivnosti. Razlog tomu je specifična uloga koju imaju i često ograničavajući propisi koji definiraju njihov mandat, s obzirom da se aktivnosti koje se odnose na borbu protiv klimatskim promjena i utjecaj na društvo ne previđaju kao ključni zadaci središnjih banaka.

Dobar primjer implementacija okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u poslovanju, osobito u području društvene odgovornosti i transparentnosti i vrlo jasnog i direktnog komuniciranja s javnošću i vlastitim zaposlenicima je Središnja banka Irske (Central Bank of Ireland). U rubrici Corporate Social Responsibility na službenoj Internet stranici banke nalaze se kratki videi koji na jasan i razumljiv način prikazuju važnost društvene odgovornosti i ESG standarda. Navedene su aktivnosti koje banka poduzima u tom smislu, od projekta urbanih pčela, reduciranja korištenja plastike, pomoći beskućnicima, do aktivnosti usmjerenih na različitost i uključenost i potporu mladima u zajednici kroz program stipendija i pripravništva. Kao misija institucije navodi se njena predanost da bude društveno odgovorna i održiva, dok se kao vizija navodi povjerenje javnosti, poštivanje kolega i namjera da organizacija bude ispunjavajuće radno mjesto za zaposlenike. Središnja banka Irske svjesna je svoje sposobnosti da pozitivno utječe na ponašanje drugih i postavlja standarde za čitav financijski sektor slijedom čega promiče važna društvena pitanja. U vlastitim poslovnim aktivnostima banka je usmjerena na smanjivanje CO2 otiska i reduciranje korištenja plastike. Velika pažnja posvećuje se dobrobiti zaposlenika, kroz implementaciju novih načina rada⁶², kao i brigu o mentalnom zdravlju zaposlenika kroz brojne programe podrške zaposlenicima (Wellbeing Toolkit, Wellness Hub, Parents and Carers Network, Rainbow Network, Women`s Network). Zaposlenici Banke su dobro informirani o aktivnostima institucije kroz različite kanale komuniciranja. Potpora lokalnoj zajednici ostvaruje se kroz različite inicijative poput rada s učenicima i studentima u razvoju vještina potrebnih za buduće zaposlenje i život, pomoći beskućnicima i financiranja lokalne udruge u organizaciji umjetničkog festivala. Naglasak je na dobroj i kvalitetnoj komunikaciji s javnošću s obzirom da su otvorenost i transparentnost visoko na listi vrijednosti banke, što banka ostvaruje kroz različite oblike komunikacije (Consumer Hub na službenoj Internet stranici, mogućnost izravnog postavljanja upita od strane

⁶² eng. hybrid working model

javnosti, Central Credit Register, objava blogova o različitim temama iz nadležnosti banke). Kao dokaz kvalitetne i transparentne komunikacije banci su 2021. godine dodijeljene dvije nagrade (Best Multi-platform Campaign i Best Content Creation Studio u okviru Ireland's Social Media Awards 2021). U banci je osnovana Radna grupa za društvenu odgovornost⁶³ koja se sastoji od zaposlenika volontera i koja nadzire provedbu aktivnosti iz područja društvene odgovornosti o čemu izvještava rukovodstvo i izrađuje godišnje izvješće o društvenoj odgovornosti⁶⁴. Banka je članica nacionalne organizacije koja promiče strategijski pristup aktivnostima iz područja društvene odgovornosti, Business in the Community Ireland od koje joj je dodijeljena i oznaka The Business Working Responsibly Mark koja se dodjeljuje organizacijama koje pokazuju visoke standarde u pristupu društvenoj odgovornosti.

Posvećenost banke načelima društvene odgovornosti i ESG standardima najbolje sažima uvod Godišnjeg izvješća o društvenoj odgovornosti za 2021. godinu: Strastveni smo i ambiciozni kako u odnosu na rezultate banke tako i u odnosu na njene zaposlenike. Prihvaćamo različitost i uključenost koji nas čine jačima, i kao pojedince i kao organizaciju. Detaljno analiziramo najbolje dostupne podatke. Vjerujemo u posvećenost i otvorenu, jasnu i redovnu komunikaciju. Naše vrijednosti podupiru način na koji komuniciramo jedni s drugima i odražavaju naše ciljeve, kako za organizaciju, tako i za zajednicu: Integritet i briga, tako da činimo ono što je ispravno, da se naša djela podudaraju s našim riječima te brinemo o ljudima; Hrabrost i skromnost, tako da djelujemo s uvjerenjem, spremni na inovacije i prilagodbu te nastojeći uvijek slušati i učiti; Timski rad i stručnost, kako bismo ostvarili kvalitetne rezultate iskorištavanjem naših zajedničkih snaga, traženjem različitih perspektiva. Naš najveći i najvažniji cilj je dobrobit irskog društva u cjelini (Central Bank of Ireland, 2021).

Središnja banka Mađarske (Magyar Nemzeti Bank; MNB) pozitivan je primjer primijenjenih društvenih standarda u području obrazovanja, financijske pismenosti i zaštiti kulturnog nasljeđa. U MNB-u su svjesni da društveni status i neovisnost koje banka ima donose visoku razinu odgovornosti i brojne obveze. Banka smatra da je neovisnost sredstvo i prilika da služi javnosti i narodu te pridonosi dobrobiti društva. Više od ijedne europske središnje banke MNB vidi svoju ulogu čuvara nacionalnog kulturnog nasljeđa. Banka svojim aktivnostima predstavlja snažan oslonac za mađarsku nacionalnu kulturu, surađuje s vodećim nacionalnim kulturnim institucijama s kojima organizira zajedničke projekte, vodi vlastiti muzej i Centar za posjetitelje. Banka organizira i financira više programa u području obrazovanja (stipendije za

⁶³ eng. Corporate Social Responsibility Working Group

⁶⁴ eng. Corporate Social Responsibility Annual Report

doktorske studije, suradnja sa visokim školama i fakultetima, istraživački programi), poduzima aktivnosti u području zaštite potrošača, organizira dobrotvorne akcije i programe donacija, te obavlja aktivnosti u cilju zaštite spomenika kulture. Primjere društvene odgovornosti nalazimo i u internom poslovanju banke, kroz upravljanje ljudskim potencijalima⁶⁵ što banka smatra strateški važnim područjem zbog vrijednosti koju zaposlenici predstavljaju za instituciju, održivom poslovanju s aspekta energetske učinkovitosti te organiziranju akcija volontiranja za zaposlenike.

Kao neovisna i odgovorna institucija, Magyar Nemzeti Bank jedan je od temeljnih stupova društva blagostanja, s obzirom da su ekonomsko okruženje, poduzetništvo i život građana pod izravnim utjecajem njenih aktivnosti. Slijedom toga, a ne dovodeći u pitanje svoj primarni cilj Magyar Nemzeti Bank kao misiju smatra služenje javnom dobru iz vlastitih prihoda i koliko je to moguće pružanje potpore profesionalnim ciljevima i ciljevima koji služe te odražavaju vjerodostojnost, stvaraju vrijednost, promiču znanstveno razmišljanje i upravljanje talentima, poboljšavaju financijsku pismenost i jačaju koheziju u zajednici i društvu u cjelini. U tu svrhu, programi korporativne društvene odgovornosti banke pokrivaju širok spektar inicijativa u obrazovanju, istraživanju i znanosti, financijskom opismenjavanju kulturi i dobrotvornom radu, s posebnim naglaskom na stjecanje znanja i stvaranje te očuvanje vrijednosti (Magyar Nemzeti Bank, 2014).

Središnja banka Portugala (Banco de Portugal) ističe se u primjeni načela održivosti i inkorporiranju istih u poslovanje, prije svega kao regulator, ali i u vlastito interno poslovanje. Jedna je od prvih središnjih banaka koja je 2023. objavila Godišnje izvješće o izloženosti bankarskog sektora klimatskim rizicima⁶⁶. Izvješće analizira potencijalni utjecaj fizičkih i tranzicijskih rizika povezanih s klimom na portugalski bankovni sustav i bilježi glavne inicijative bonitetnog nadzora s ciljem postizanja veće otpornosti banaka u procesu klimatske tranzicije. Rizici povezani s klimom i okolišem jedan su od tri nadzorna prioriteta Europskog jedinstvenog nadzornog mehanizma za razdoblje od 2023. do 2025., a Banco de Portugal zajedno sa ostalim središnjim bankama doprinosi radu bonitetnog nadzornog okvira. Banka je 2022. objavila Povelju o održivom ulaganju kojom se obvezala u provedbi svojih poslovnih aktivnosti promicati održivo financiranje, voditi se odgovornom strategijom za provedbu ulaganja, mjeriti utjecaj na okoliš te biti transparentna u obavljanju tih aktivnosti.

⁶⁵ eng. human resource management

⁶⁶ eng. Annual Report on the Banking Sector's Exposure to Climate Risks

Središnja banka Portugala poduzima redovne aktivnosti u primjeni ekoloških standarda u poslovanju. Tako su prema podacima iz Izvješća o održivosti 2019 – 2020⁶⁷, koje je pripremljeno u skladu s Ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda kao rezultat mjera postignute znatne uštede u 2020. godini u odnosu na prethodnu godinu (voda – 25%, struja 6%, potrošni materijal – 54%). Banka je poboljšala energetske učinkovitost i smanjuje svoj ugljični otisak.

Banco de Portugal, poput većine središnjih banaka i financijskih supervizora uključuje ESG standarde u svoje politike i interno poslovanje. Do 2025. Banco de Portugal u okviru svog mandata ima tri fokus područja: integriranje klimatskih rizika u aktivnosti banke, promicanje ESG standarda u internom upravljanju i pomicanje svijesti o ESG-ju među zaposlenicima i vanjskim dionicima. Inicijative unutar svakog fokus područja utvrđivati će se svake godine, a nadzirati će ih Odbor za održivost i održivo financiranje (Banco de Portugal, b.d.).

Svoj organizacijski i upravljački model, odnosno upravljačke standarde Središnja banka Portugala usklađuje s najboljim praksama u Eurosustavu. Tijekom proteklih godina banka je unaprijedila model upravljanja, organizaciju i procese kako bi bila spremna prihvatiti nove zadatke i ostvariti digitalnu transformaciju. Razvijen je model upravljanja rizicima i sustav kontrola koji počiva na neovisnošću i odvojenošću funkcija. Regulatorni okvir koji se odnosi na etiku i integritet ojačan je, osnovani su Ured za usklađenost poslovanja i Etički odbor te je imenovan službenik za zaštitu podataka. Donesena su i Etička pravila za vanjske izvršitelje i izvođače⁶⁸. Banka uživa neovisan status uz poštivanje visokih standarda transparentnosti i odgovornosti za vlastite aktivnosti. Posebna pozornost posvećuje se komunikaciji s javnošću. Osim što izravno komunicira s javnošću kroz odgovore na pitanja koja pristignu i objavama za javnost, banka objavljuje velik broj dokumenata i izvješća. Radi lakšeg komuniciranja banka primjenjuje nova aplikativna rješenja, što je u skladu s načelima digitalne transformacije koja podržava.

Središnja banka Nizozemske (De Nederlandsche Bank; DNB) na zanimljiv način izražava svoje stavove prema rasizmu i svim oblicima diskriminacije. DNB jasno i transparentno komunicira svoj položaj i ulogu u trgovini robljem tijekom 19. stoljeća. Banka izražava svoje duboko žaljenje zbog te činjenice i guverner DNB-a objavio je javnu ispriku. Povijesne činjenice banka smatra dobrom osnovom za proces refleksije i budućeg dijaloga s ciljem sprječavanja sličnih situacija u budućnosti. Svoj položaj socijalno osjetljive institucije DNB

⁶⁷ eng. Sustainability Report 2019 - 2020

⁶⁸ eng. General Framework of Principles for Contractors of the Banco de Portugal

potvrđuje time da je gotovo čitav sadržaj službene Internet stranice banke prilagođen slijepim i slabovidnim osobama.

DNB ima za cilj ostvariti financijsku stabilnost i održivi prosperitet za sve. To znači da bi svi trebali biti osnaženi za puno sudjelovanje u društvu. No, današnje društvo i dalje se suočava s rasizmom, izrabljivanjem i diskriminacijom koji su bili karakteristični za ropstvo. Ropstvo je rezultiralo preprekama i nejednakostima koje je teško otkloniti. Želimo pomoći da se isto promijeni (De Nederlandsche Bank, b.d. a).

Objavljen je dokument strategije organizacije do 2025. godine, DNB25 - Vision and Strategy u kojem se banka suočava sa svim eksternim i internim izazovima u budućem razdoblju. Vizija i strategija banke podijeljeni su u 6 osnovnih područja, a sastoje se, između ostalih, od težnji za postizanjem održivog ekonomskog razvoja bez štetnih učinaka na okoliš, razvoja tehnologije i digitalizacije, jačanja povjerenja javnosti u financijske institucije te poticanja zaposlenika da budu socijalno osviješteni i spremni na promjene. Banka se definira kao institucija koja stremlji ka jačanju različitosti i uključenosti te osiguranju sigurne radne okoline za sve, uz snažno promicanje LGBTQ+ osviještenosti među zaposlenicima (Out and Proud Statement iz 2021. godine). Banka poduzima mjere za zaštitu manjina te potiče žene na rukovodećim funkcijama te podržava živu internu komunikaciju i umrežavanje zaposlenika kroz različite mreže (Female Capital, DiverseDNB, YoungDNB, Silver Club, DNB International).

Osim što rizike klimatskih promjena uzima u obzir pri obavljanju svojih temeljnih funkcija, banka predlaže mjere za jačanje održivosti financijskog sektora te potiče tzv. zelena ulaganja, a standarde održivosti primjenjuje i u vlastitom operativnom upravljanju (načela održivosti pri ulaganju rezervi, podržavanje organizacija koja promiču održivost). Isto je najbolje vidljivo u načinu na koji je banka pristupila uređenju svoje poslovne zgrade koje će biti dovršeno do kraja 2024. godine. Zgrada banke biti će održiva, energetska učinkovita (predviđa se smanjenje CO₂ otiska za čak 80%) i otvorena za javnost.

Središnja banka Norveške (Norges Bank) u svom godišnjem izvješću čitavo jedno poglavlje posvećuje održivosti. Uz teme poput klimatskih promjena, prilagodbe i društvenog okvira posebna pozornost posvećuje se korporativnom upravljanju, etici i kulturi unutar organizacije.

Etička načela Središnje banke Norveške nalažu održavati visoke etičke standarde, poštivati ljudska prava, ponašati se društveno odgovorno i uskladiti se sa zakonima i ostalim propisima. Propisana su pravila o trgovanju zaposlenika za vlastiti račun, aktivnostima izvan banke,

primanju darove i lojalnosti prema organizaciji općenito. Središnja banka Norveške ima nultu toleranciju prema svim oblicima korupcije. Uspostavljen je antikorupcijski okvir i program koji uključuje podršku na razini izvršnih funkcija, upravljanje rizikom, etička pravila, propise o zaštiti zviždača, pravila javne nabave, provjere zaposlenika i dobavljača, financijsko izvješćivanje i sustavnu obuku i kontrolu (Norges Bank, 2022).

Održivost je dio svakodnevnih aktivnosti Središnje banke Finske (Suomen Pankki). Rad na održivosti temelji se na strategiji Banke, njenim vrijednostima i programu održivosti. Odjeli Banke odgovorni su u okviru vlastite nadležnosti planirati i voditi poslovanje u skladu s načelima održivosti te su dužni surađivati s ciljem da se to postigne. Izvještaj o održivosti sastavni je dio godišnjeg izvješća banke (Bank of Finland, b.d.).

Središnja banka Finske vodi računa o ekološkom utjecaju prometa gotovinom koji prvenstveno proizlazi iz kanala distribucije te obrade i transporta gotovine. Zajedno s još osam država Europskog područja banka je članica Joint Euro Tender, skupine čiji je cilj povećati upotrebu održivog pamuka u proizvodnji euronovčanica te povećati njihovu trajnost i životni vijek. Banka ulaže napore u smanjenje prijevoza gotovine koristeći se različitim sustavima za pohranu novca. Elektronički novac sve je više u upotrebi što također smanjuje potrebu za gotovinom.

4.3. Aktivnosti Hrvatske narodne banke u primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u poslovanju

Kao i druge središnje banke, Hrvatska narodna banka (dalje: HNB) prepoznala je svoju ulogu u suočavanju s klimatskim promjenama. 2021. HNB donosi Klimatsku deklaraciju u kojoj se obvezala klimatska pitanja detaljnije uključiti u svoj rad. 2023. donesena je Klimatska strategija HNB-a koja definira ciljeve i prioritete vezano uz prilagodbu klimatskim promjenama te planove i mjere za njihovo ublažavanje koje banka namjerava poduzeti u razdoblju od 2024. do 2026. godine. Kao glavni ciljevi za trogodišnje razdoblje određeni su razumijevanje klimatskih rizika za stabilnost cijena i financijsku stabilnost, uključivanje klimatskih rizika u nadzor kreditnih institucija i financijska stabilnost, potpora tranziciji prema niskougljičnom gospodarstvu, smanjenje vlastitog ugljičnog otiska i pružanje podrške aktivnostima vezanim uz klimatske promjene (Hrvatska narodna banka, 2023. b).

Klimatska strategija sadrži i misiju i viziju HNB-a u kontekstu klime i okoliša. Tako se HNB deklarira kao središnja banka koja podupire klimatske i okolišne ciljeve, ne ugrožavajući

pritom stabilnost cijena i financijsku stabilnost. Klimatska i okolišna pitanja banka uključuje u sva područja djelovanja te identificira rizike za stabilnost cijena i financijsku stabilnost koji su povezani s klimatskim promjenama i njima dobro upravlja. Banka poduzima interne aktivnosti vezane uz klimatske promjene i postizanje vlastite klimatske neutralnosti. Promovira održivost i podržava tranziciju prema niskougličnom gospodarstvu te je prepoznatljiv partner na europskoj i međunarodnoj razini u području klimatskog djelovanja.

Od 2021. HNB je članica Mreže za ozelenjivanje financijskog sustava. Kao dio jedinstvenog nadzornog mehanizma banka je uključena u nadzor sistemski važnih kreditnih institucija, koji uključuje i razmatranje klimatskih rizika, dok je kao dio Eurosustava uključena u provedbu Klimatskog plana Europske središnje banke. Vezano uz poslove supervizije kreditnih institucija, istima je upućena okružnica koja sadržava temeljna supervizorska očekivanja u vezi s uključivanjem okolišnih rizika u poslovne strategije, okvire upravljanja i okvire za upravljanje rizicima. Kroz upitnik samoprocjene, u manje značajnim nadziranim subjektima napravljena je analiza stanja u smislu upravljanja klimatskim i okolišnim rizicima. Organiziraju se radionice i okrugli stolovi za kreditne institucije o upravljanju okolišnim rizicima. Banka sudjeluje u radu odbora i radnih skupina unutar Eurosustava na kojima se raspravlja o klimatskim i okolišnim aktivnostima. Banka ocjenjuje kako je njen vlastiti portfelj izložen klimatskim rizicima te procjenjuje visinu emisija koje financira vlastitim ulaganjima. U prosincu 2022. godine u banci je osnovana je Radna skupina za predlaganje mjera za smanjenje emisije stakleničkih plinova i zaštitu okoliša u poslovanju HNB-a.

Vezano uz ostale ESG standarde i njihovu primjenu, valja istaknuti kako je banka implementirala zahtjeve koji proizlaze iz Smjernice (EU) 2021/2253 o utvrđivanju načela etičkog okvira Eurosustava i Smjernice (EU) 2021/2256 o utvrđivanju načela etičkog okvira jedinstvenog nadzornog mehanizma na način da Etički kodeks HNB-a sadrži odredbe o sukobu interesa, primanju darova, obavljanju vanjskih aktivnosti zaposlenika te profesionalnom i etičnom ponašanju istih. Banka je potpisnica Povelje o jednakosti, različitosti i uključenosti koju je inicirala Europska središnja banka, a kojom se zajedno s ostalim potpisnicama obvezuje ubrzati napore na promicanju radnog okruženja temeljenog na poštovanju i dostojanstvu.

4.4. Aktivnosti, inicijative i prilike u budućnosti iz perspektive okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda

Organizacije su svjesne da dobar i kvalitetan ESG program donosi brojne pozitivne učinke. To je prilika da se organizacija profilira u javnosti, da osigura povoljnu klimu i radnu atmosferu te da u konačnici ostvari bolje radne rezultate.

ESG programi u organizacijama imaju brojne prednosti od kojih se mogu izdvojiti: jačanje transparentnosti i povjerenja aktera u organizaciju, smanjenje troškova poslovanja (uštede energije, vode, materijala), veća produktivnost zaposlenika i lakše privlačenje talenata, jačanje konkurentne prednosti te bolje i racionalnije upravljanje rizikom (The Aire Centre, Sustaineri Partners i UNDO, 2023).

Zbog gore navedenih prednosti koje ESG donosi organizacijama odrednice za budućnost sastoje se u nastavku implementacije standarda od strane većeg broja organizacija, što uključuje i središnje banke, njihovom razvoju i pronalaženju novih metoda primjene.

Unatoč kritikama ESG-ja koje se javljaju u posljednje vrijeme i slučajevima tzv. zelenog pranja⁶⁹, nije za očekivati da će ESG inicijative nestati i da će se organizacije vratiti profitu kao jedinoj i isključivoj vrijednosti i cilju koji imaju. Bez obzira koje ime nose (načela društvene odgovornosti, načela korporativne održivosti, ESG standardi) radi se o vrijednostima i standardima koji postaju dio identiteta organizacija, što uključuje i središnje banke.

Od svih okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda, aktivnosti vezane uz borbu protiv klimatskih promjena najbrže i najkonkretnije ulaze u redovnu agendu i funkcije središnjih banaka. Osim borbe protiv klimatskih promjena i implementacije okolišnih standarda što predstavlja najzastupljeniju ESG aktivnost, borba protiv bilo kakvog oblika diskriminacije i borba za jednakost ljudi i dalje je aktualna, a ESG standardi pojavljuju se kao jedno od ključnih oružja u toj borbi.

Prema članku objavljenom u Lideru žene u Europi su u prosjeku zarađivale po satu 13% manje od muškaraca, dok su u SAD-u uprihodile 82% onoga što su zaradili muškarci. ESG prakse mogle bi popraviti ove statistike, s obzirom da imaju ključnu ulogu u unaprjeđenju poslovne kulture, prava zaposlenika i plaća, sigurnosti i poslovanja u skladu s ekološkim i održivim standardima. Organizacije mogu pomoći ženama kroz fleksibilniji raspored radnog vremena, predviđanje obiteljskih i menstrualnih dopusta te propisivanje strogih zabrana seksualnog

⁶⁹ eng. green washing

uznemiravanja. Istraživanja su pokazala da zadovoljne i produktivne zaposlenice doprinose jačanju konkurentnosti kompanija i potiču ekonomski rast (Lider, 2023).

Za daljnji razvoj ESG standarda od ključne je važnosti kvalitetno i standardizirano izvještavanje, prije svega o klimatskim promjenama i njihovom utjecaju na financijske institucije, ali i o primjeni ostalih standarda.

Europski čelnici sve više uviđaju da su klimatske promjene velika prijetnja gospodarstvima Europske unije. Zelena tranzicija naših gospodarstava odgovor je na to, a banke bi mogle igrati ključnu ulogu. Banke trenutačno nemaju poticaje za izvještavanje o svojim politikama zaštite okoliša na način koji odražava njihovu politiku kreditiranja jer takve objave imaju mali ili nikakav učinak na ugled banaka. Veća transparentnost i standardizacija objava/komunikacije o održivosti smanjila bi nepovezanost na koju se ukazuje u ovom blogu. U tom smislu napor ESB-a da poboljša kvalitetu informacija o objavama o okolišu banaka od ključne je važnosti (Giannetti, Jasova, Loumioti i Mendicino, 2023).

Prilika za razvoj ESG standarda sastoji se u standardizaciji izvještavanja temeljem jasnih i jednakih kriterija. Veliki iskorak u standardizaciji ESG inicijativa i metrike učinjen je donošenjem Direktive Europske unije o korporativnom izvještavanju i održivosti, a s vremenom će sve veći broj organizacija biti obavezan izvještavati po direktivi. Kada se žele upoznati sa radom i postignućima organizacije, klijenti te predstavnici stručne i šire javnosti najčešće posežu za izvještajima. Iz tog razloga kvalitetno i transparentno ESG izvještavanje može za organizaciju stvoriti brojne prednosti.

Organizacijama se preporuča uskladiti izvještavanje o održivosti na način da cilj izvještavanja bude pokazati napredak. Ako neki elementi izvještaja o održivosti nisu primjenjivi na određenu organizaciju, to je potrebno u izvještaju objasniti (načelo „izvijesti i objasni“). Izvještavanje o održivosti (ESG) razdvaja se od izvještavanja o društveno odgovornom poslovanju (DOP). Korisno je da organizacije identificiraju metodologiju koju koriste i da je koriste dosljedno. Organizacije trebaju investirati u interne ESG timove kako bi pristup održivosti bio sistematičan (The Aire Centre, Sustaineri Partners i UNDO, 2023).

ESG je prestao biti ideologija i postao je sastavni dio poslovanja. Implementacija ESG standarda prilika je za organizacije da se "preustroje", nanovo oblikuju vlastite poslovne procese te se pokažu u najboljem svjetlu. Budućnost ESG-ja leži u jasnom i transparentnom izvještavanju kojem prethodni jasna dugoročna strategija organizacije zasnovana na ESG standardima.

5. KOMPARATIVNA ANALIZA STUDIJA SLUČAJA EUROPSKIH SREDIŠNJIH BANAKA IZ PERSPEKTIVE OKOLIŠNIH, DRUŠTVENIH I UPRAVLJAČKIH STANDARDARDA

U istraživačkom dijelu rada istražuju se modeli primjene okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u poslovanju europskih nacionalnih središnjih banaka. Od 20 europskih središnjih banaka kojima je dostavljen upitnik, 13 banaka odazvalo se pozivu na dostavu podataka i njihovi odgovori su analizirani. Tri središnje banke odabrane su za studiju slučaja i među njima je provedena komparativna analiza (Središnja banka Slovenije, Središnja banka Češke Republike i Središnja banka Latvije). U poglavlju Rasprava analizirani su i uspoređeni odgovori svih banaka.

5.1. Metodologija istraživanja

Empirijsko istraživanje provedeno je metodom upitnika. Subjekt (uzorak) istraživanja bile su europske nacionalne središnje banke u Eurostavu i izvan njega (ukupno njih 20) kojima su upitnici proslijeđeni putem e-maila u prosincu 2023. godine. Zajedno s upitnikom bankama je upućeno i odgovarajuće objašnjenje pojmova "okolišni, društveni i upravljački standardi", s obzirom da ne postoji jasna i jednoznačna definicija istih, a kako bi se izbjegle veće razlike u shvaćanju pojmova od strane različitih ispitanika te postigla jednoobraznost.

Upitnik se sastoji 18 pitanja koja se odnose na stavove organizacija vezano uz ESG standarde, modele njihove primjene, organizacijski ustroj vezano uz primjenu standarda, postojanje internih akata kojima se standardi pobliže uređuju, izvještavanje, sudjelovanje u radnim skupinama i organizacijama, kao i planove oko primjene standarda u budućnosti. Pitanja su otvorenog pitanja te se tražio opisni odgovor. Upitnikom je predviđena mogućnost povezivanja odgovora sa nekim dokumentom organizacije putem poveznice (link).

Radi detaljnijeg objašnjenja svrhe i cilja istraživanja kao i detaljnijeg objašnjenja pojedinih pitanja, s ključnim osobama određenih središnjih banaka provedene su naknadne konzultacije (intervjui).

Od 20 središnje banke kojima je upućen upitnik, odgovorilo je njih 13. Među njima ispunjeni upitnik vratilo je 9 banaka, dok su 4 središnje banke odgovorile putem e-maila, bez dostave popunjenog upitnika.

Po primitku odgovora, popunjenih upitnika i popratne dokumentacije provedena je analiza dobivenih podataka. Kao uzorak za studiju slučaja odabrane su tri središnje banke te je među njima provedena komparativna i deskriptivna analiza po usporedivim elementima.

5.2. Prikaz ključnih elemenata studije slučaja – Središnja banka Slovenije

Središnja banka Slovenije (Banka Slovenije) dostavila je ispunjeni upitnik sa odgovorima na sva pitanja, s time da je uz neke odgovore dostavila i odgovarajuću poveznicu na dokument povezan sa sadržajem odgovora (Godišnje izvješće, dokumenti s objavama povezanim vezano uz vlastitu imovinu). Na pitanje o postojanju nacionalnih propisa koji podrazumijevaju ekološke, društvene i upravljačke standarde, Banka Slovenije ne navodi niti jedan domaći propis, već se poziva isključivo na zakonodavstvo Europske unije, uz isticanje Direktive Europske unije o korporativnom izvještavanju i održivosti kao aktualnog dokumenta koji uređuje predmetno područje. Vezano uz pitanje o postojanju internih propisa i procedura koji se odnose na implementaciju ESG standarda banka odgovara kako je u postupku izrada Strateškog plana održivosti koji će pokriti sva područja na koja se mogu manifestirati posljedice klimatskih promjena (financijska imovina, supervizija, makrobonitetna politika, monetarna politika, vlastiti ugljični otisak).

Na pitanje o izrazima koji se koriste kada se govori o ekološkim, društvenim i upravljačkim standardima odgovoreno je kako se naizmjenično koriste termini ESG, održivost i društvena odgovornost. Banka Slovenije nema posebnu organizacijsku jedinicu koja se bavi ESG tematikom, već se ista raspravlja u okviru više organizacijskih jedinica. No, u svrhu povezivanja i upravljanja problematikom vezanom uz klimatske promjene te radi ostvarivanja suradnje s drugim institucijama osnovan je poseban odbor odgovoran za klimatske promjene⁷⁰.

Na pitanje o članstvu i sudjelovanju u organizacijama i radnim skupinama u čijoj su nadležnosti ekološki, društveni i upravljački standardi, uz naglašavanje važnosti zajedničkog rada i suradnje u ovom području Banka Slovenije izjavljuje da sudjeluje u radu više različitih organizacija i radnih grupa na razini Eurosustava te da je članica Mreže za ozelenjivanje financijskog sustava.

Vezano uz pitanje o primjeni ESG standarda u vlastitim operacijama, Banka Slovenije izjavljuje da primjenjuje standarde u upravljanju vlastitim financijskim portfeljem te zajedno s ostalim središnjim bankama Eurosustava provodi monetarnu politiku koja uzima u obzir

⁷⁰ eng. Committee for Climate Change and Green Agenda

klimatske promjene. Okolišni aspekti također su dio makroekonomskih analiza koje banka provodi.

Glavni razlog zašto Banka Slovenije primjenjuje ESG standarde je taj što je banka svjesna da su razumijevanje i prilagodba klimatskim promjenama kao i tranzicija ka održivom gospodarstvu budućnost. Osim što i sama poduzima aktivnosti vezane uz tranziciju na niskougljično gospodarstvo, o ovom aktualnom problemu banka želi osvijestiti javnost. Vlastiti ugljični otisak računa i mjeri jednom godišnje.

Vezano uz primjenu upravljačkih standarda, banka se izjašnjava kako, iako nema posebne interne politike o tome, upravljačke standarde primjenjuje u vlastitom poslovanju. Radi se o standardima koji su implementirani u zakone, primjerice postupci javne nabave te odnos s dobavljačima. Uz antikorupcijsku klauzulu, u postupcima javne nabave predviđeno je da ukoliko se pojavi sumnja u integritet dobavljača, isti se može isključiti iz postupka.

Kao primjer nedavne intervencije u model upravljanja vezano uz primjenu ESG standarda, banka upućuje na osnivanje odbora nadležnog za klimatske promjene u okviru koje se koordiniraju procesi i dijele informacije.

Vezano uz primjenu društvenih standarda u poslovanju, banka se izjašnjava kako ulaže u zelene i održive obveznice te se suzdržava od ulaganja u kompanije koje proizvode duhan ili oružje ili imaju visok ugljični otisak.

Zaposlenici banke redovno su informirani o primjeni ESG standarda putem različitih kanala (interne stranice, e-maila). Banka organizira događanja vezana uz ovu temu, interna i eksterna (primjerice događaj pod nazivom "Green coffee" koji organizira nadležni viceguverner). Stručnjaci banke nastupaju kao govornici o ESG temama te objavljuju stručne članke. Predstavnici banke aktivno sudjeluju u radnim skupinama Eurosustava. Banka izvještava o vlastitom socijalno odgovornom ulaganju s ciljem osvještavanja javnosti o ESG temama, ali i kako bi doprinijela transparentnosti. O primjeni ESG standarda banka izvještava u okviru godišnjeg izvješća. U ožujku 2023. godine banka je prvi puta objavila detaljne podatke koji se odnose na upravljanje vlastitim financijskim portfeljem. U sastavljanju izvještaja korištene su preporuke Radne skupine za financijske objave povezane s klimom. Banka i dalje planira objavljivati izvješća povezana s klimatskim promjenama na godišnjoj bazi.

Na pitanje o budućim planovima, odgovoreno je kako je u postupku izrade Strateški plan održivosti. Banka planira provoditi aktivnosti s ciljem ostvarivanja klimatske neutralnosti do 2050., u skladu s općim politikama Europske unije. Banka je postavila i dva vlastita

srednjoročna cilja koja planira ostvariti do 2025. Prvi cilj je povećati ulaganja u zelene i održive obveznice, a drugi je smanjiti ugljični otisak vlastitih ulaganja kod izdavatelja u privatnom sektoru. Banka želi poboljšati način mjerenja (metriku) vezano uz operacije povezane s klimatskim promjenama i vlastitom imovinom.

Na pitanje vezano uz uključenost ESG standarda u strategije institucije, odgovoreno je kako se ti standardi smatraju važnim dijelom strategije banke.

5.3. Prikaz ključnih elemenata studije slučaja – Središnja banka Češke Republike

Središnja banka Češke Republike (Narodna banka Češke) navodi kako u vlastitom zakonodavstvu redovno implementira pravila i standarde iz europskih propisa koji se odnose na ESG područje, što uključuje i Akcijski plan za održivo financiranje⁷¹. Propisi uključuju mjere za poticanje održivog ulaganja, izvještavanje o okolišnim i društvenim standardima i pravila korporativnog upravljanja. Iako su aktivnosti banke u ovom području brojne, ne postoje nikakva posebna interna pravila i politike institucije na ovu temu. Kao primjer aktivnosti koje se provode navodi se reduciranje upotrebe plastične ambalaže, organizacija društvenih događanja, programi potpore mladim ekonomistima, programi tehničke pomoći manje razvijenim državama, financijsko obrazovanje i sl.

Banka u poslovanju koristi izraz ESG, posebna organizacijska jedinica za predmetne poslove nije osnovana, a strateške odluke donosi Upravni odbor banke. Vezano uz sudjelovanje banke u radnim grupama, banka je aktivna u Europskoj mreži supervizorskih tijela⁷² koja u svom fokusu ima, između ostalog i održivo financiranje.

Na pitanje o primjeni ESG standarda u aktivnostima organizacije, odgovoreno je kako uz temeljne ciljeve banke, a to su održavanje stabilnosti cijena, održavanje financijske stabilnosti te osiguranje stabilnog funkcioniranja financijskog sustava, banka podupire državne ekonomske politike usmjerene ka održivom gospodarskom razvoju, kao i razvoj financijske i ekonomske pismenosti među stanovništvom.

Banka redovno kupuje zelene obveznice te implementira ESG standarde obavljajući poslove supervizije. Također banka provodi istraživanje o primjeni okolišnih standarda u poslovanju

⁷¹ eng. Sustainable Finance Action Plan

⁷² eng. European Supervisory Authorities

čeških financijskih institucija čiji je regulator te je uvela klimatski rizik kao jedan od mogućih rizika.

Na pitanje o razlogu primjene ESG standarda banka odgovara kako želi unaprijediti okolišne i socijalne uvjete u kojima ljudi žive kao i modele upravljanja. Vlastiti ugljični okoliš institucija još ne mjeri.

Vezano uz primjenu upravljačkih standarda, banka navodi kako primjenjuje politike zaštite prijavitelja nepravilnosti, propise koji se odnose na zaštitu podataka, upravljanje rizikom i sustav unutarnjih kontrola te informacijsku sigurnost. Kao primjere primjene društvenih standarda banka navodi aktivnosti vezane uz financijsku pismenost, obrazovne aktivnosti te akcije volontiranja zaposlenika u područjima pogođenim prirodnim katastrofama. Banka redovno obavještava i educira zaposlenike vezano uz primjenu okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda te ih potiče na primjenu istih.

Vezano uz izvještavanje, banka navodi kako u godišnjem izvješću, između ostalog izvještava o ulaganjima temeljenim na ESG standardima.

Iako primjenu ESG standarda nije službeno propisala vlastitom strategijom, Banka kontinuirano analizira postojeće okolnosti i razmatra mogućnosti za primjenu ESG standarda, imajući na umu svoj primarni cilj (stabilnost cijena).

5.4. Prikaz ključnih elemenata studije slučaja – Središnja banka Latvije

Na pitanje o primjeni nacionalnog prava u reguliranju okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda Središnja banka Latvije (Latvijas Banka) prvenstveno upućuje na primjenu zakonodavstva Europske unije, ali i na Plan za razvoj financijskog sektora⁷³, propise koji uređuju određeni sektor te strateške i planske dokumente. Institucija navodi Strategiju održivosti⁷⁴ kao primjer internog akta kojim su implementirani ESG standardi. Osim termina ESG, kao srodni termini koriste se različitost, jednakost i uključenost te održivost. Banka je osnovala Odbor za održivost⁷⁵, no ESG standardima bave se i ostale organizacijske jedinice u okviru vlastite nadležnosti. Kao primjere radnih grupa u kojima banka sudjeluje, ali i drugih oblika suradnje vezano uz predmetnu materiju navodi se suradnja s financijskim sektorom,

⁷³ eng. Financial Sector Development Plan

⁷⁴ eng. Sustainability strategy

⁷⁵ eng. Sustainability Committee

Savjetodavnim vijećem za korporativno upravljanje⁷⁶ koji je osnovan od strane Ministarstva pravosuđa, radnim grupama u okviru Ministarstva financija, kao i sudjelovanje u međunarodnim radnim grupama i platformama (Mreža za ozelenjivanje financijskog sustava, Forum za klimatske promjene Europske središnje banke).

Na pitanje o tome primjenjuje li banka okolišne, društvene i upravljačke standarde u vlastitim operacijama, dan je pozitivan odgovor, uz napomenu da banka ne primjenjuje međunarodne standarde izvještavanja, iako ih uzima u obzir. Izvješće o ESG standardima temeljeno je na standardima iz Global Reporting Initiative (GRI standards). Izvješće obuhvaća posebne mjere koje su ostvarene osobito u okolišnom i društvenom području. ESG standardi inkorporirani su u nemonetarne operacije banke. Standarde održivosti banka uključuje u financijske operacije i kada nastupa kao supervizor i kada nastupa kao ulagač. Banka računa vlastiti ugljični otisak.

Vežano uz pitanje oko primjene upravljačkih standarda, banka ih primjenjuje kako interno, u vlastitom poslovanju, tako i kao supervizor financijskih institucija. Banka brine o procjeni rizika, licencira financijske institucije i odobrava njihov rad, utvrđuje je li vodstvo prikladno za određene funkcije. Cilj aktivnosti je osigurati da se Središnjom bankom Latvije i financijskim institucijama koje nadzire dobro upravlja i da se na taj način štiti financijski sektor.

Održivost je definirana kao jedan od prioriteta u Strategiji održivosti. U Strategiji se navodi nekoliko inicijativa povezanih s primjenom ESG standarda vezanih uz banku i financijski sektor u širem smislu.

Kao primjere primjene društvenih standarda u poslovanju banka navodi postupke javne nabave, odnos s dobavljačima i klijentima te interne politike koje podrazumijevaju društvenu odgovornost (dobrobit zaposlenika, osobni razvoj, različitost i uključenost, transparentno upravljanje ljudskim potencijalima).

Zaposlenici su informirani o primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda preko intranet stranice, putem seminara i događanja koja se organiziraju. Među zaposlenicima se provodi anketa, rezultati se analiziraju te se prijedlozi zaposlenika uzimaju u obzir. Banka organizira informativne sastanke sa sudionicima financijskog sektora i širom javnosti, stručnjaci banke sudjeluju na konferencijama, kako nacionalnim tako i međunarodnim. Navodi se kako su ESG standardi dio ne samo strateških već i dnevnih operacija banke.

⁷⁶ eng. Corporate Governance Advisory Board

Na pitanje kako banka izvještava o predmetnim aktivnostima, odgovara se da su one dio godišnjeg izvješća, no postoje i posebna izvješća koja se odnose na portfelj ulaganja, kao i izvješća o procjeni održivosti.

Vezano uz planove i budućnost, banka je definirala niz ključnih pokazatelja uspješnosti⁷⁷ koji počivaju na ESG standardima. Banka će postupati sukladno obvezama iz Povelje o jednakosti, različitosti i uključenosti čija je potpisnica, planira smanjiti vlastiti ugljični otisak i postići klimatsku neutralnost do 2050. godine.

5.5. Rasprava

Upitnik s pitanjima koja se odnose na primjenu okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda upućen je na e-mail adrese ukupno 22 središnje banke. 13 središnjih banaka odgovorilo je, od čega je 9 središnjih banaka dostavilo ispunjen upitnik sa odgovorima na pitanja (Središnja banka Slovenije (Banka Slovenije), Središnja banka Češke Republike (Narodna banka Češke), Središnja banka Latvije (Latvijas Banka), Središnja banka Nizozemske (De Nederlandsche Bank), Središnja banka Danske (Danmarks Nationalbank), Središnja banka Luksemburga (Banque Centrale du Luxembourg), Središnja banka Grčke (National Bank of Greece), Središnja banka Austrije (Oesterreichische Nationalbank), Središnja banka Irske (Central Bank of Ireland)), dok su tri središnje banke odgovorile putem e-maila bez dostave popunjenog upitnika (Središnja banka Njemačke (Deutsche Bundesbank), Središnja banka Belgije (Nationale Bank van België) i Središnja banka Portugala (Banco de Portugal)). Središnja banka Poljske (Narodowy Bank Polski) izjasnila se da primjenu okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda ne smatra dijelom svog poslovanja, slijedom čega na pitanja nije odgovarala.

Od 13 središnjih banaka koje su dostavile odgovore njih 10 su dijelom Eurosustava, dok tri banke nisu dio Eurosustava, no radi se o središnjim bankama država članica Europske unije.

Sve središnje banke koje su odgovorile, osim Središnje banke Poljske, izjašnjavaju se da u svom poslovanju primjenjuju okolišne, društvene i upravljačke standarde. Odgovori se razlikuju vezano uz opseg primjene, način implementacije i provedbe, ali i razumijevanje pojedinih elemenata ESG-a. Načelno, sve središnje banke koje su dostavile odgovor vide ESG kao dio budućnosti i vlastitih strategija, povezujući pojam s održivosti i društvenom odgovornošću. Većina banaka u odgovorima upućuje na vlastite službene Internet stranice ili

⁷⁷ eng. key performance indicators; KPI

zasebne podstranice koje su posvećene prvenstveno klimatskim i okolišnim temama, ali i temama vezanim uz društvene standarde i upravljanje.

Vežano uz pitanje o propisima koji se odnose na okolišne, društvene i upravljačke standarde, većina banaka upućuje na zakonodavstvo Europske unije kao mjerodavno u ovom području, s time da određene banke posebno ističu neke konkretne dokumente (Direktivu Europske unije o korporativnom izvještavanju i održivosti, Akcijski plan za održivo financiranje, EU taksonomija za održive aktivnosti). Neke banke navode vlastite propise i dokumente koji su prvenstveno rezultat implementacije zakonodavstva Europske unije.

Vežano uz postojanje internih politika i pravila koja se odnose na implementaciju ESG standarda, većina središnjih banaka nema posebne interne akte koji uređuju ovo područje, no neke imaju ili su u fazi izrade i donošenja strateških planova koji se odnose prvenstveno na implementaciju okolišnih te podredno društvenih i upravljačkih standarda. Interna pravila središnjih banaka odnose se najčešće na provedbu društvenih i upravljačkih standarda, između ostalog, u odnosu na zaposlenike institucije, dok jedna središnja banka ima interne politike vezane uz zaštitu okoliša. Jedna od banaka izražava jasan cilj da donese vlastite ESG politike do kraja 2024. godine.

Na pitanje oko upotrebe termina ESG, većina banaka izjašnjava se da isti koristi u poslovanju. Osim ovog termina koriste se još i održivost i društvena odgovornost, dok neke banke sa ESG-om povezuju i pojmove različitost, jednakost i uključenost te održive financije.

Većina središnjih banaka nema uspostavljenu zasebnu organizacijsku jedinicu na razini institucije koja se bavi okolišnim, društvenim i upravljačkim standardima, već su to poslovi koje obavlja više organizacijskih jedinica, svaka u okviru vlastite nadležnosti. Neke banke imaju osnovane posebne odbore ili vijeća zadužena za koordinaciju poslova vezanih uz održivost, klimatske promjene, zelenu tranziciju i sl., a strateške odluke donose najviša upravljačka tijela banaka. U nekim središnjim bankama koordinator ESG politika je organizacijska jedinica za usklađenost poslovanja, dok su neke banke osnovale organizacijsku jedinicu u čijem je središtu procjena rizika, odnosno politike koje se odnose na posljedice klimatskih promjena i okolišne standarde.

Većina središnjih banaka sudjeluje u radnim grupama na europskoj razini koje imaju u svom zadatku teme vezane uz okoliš i klimatske promjene (Mreža za ozelenjivanje financijskog sustava, odbori i radne grupe unutar Eurosustava), dok na nacionalnoj razini središnje banke sudjeluju u implementaciji i provedbi ESG politika zajedno s drugim nacionalnim tijelima. To

su prije svega javnopravna tijela i institucije financijskog sektora, dok su u određenim slučajevima same središnje banke osnivači radnih grupa i pokretači inicijativa koje se bave ESG tematikom, odnosno čiji sudionici dijele znanje, praksu i metodologiju.

Niz je načina i modaliteta na koje banke implementiraju ESG standarde u svoje aktivnosti. Banke primjenjuju ESG standarde pri upravljanju vlastitim financijskim portfeljem, odnosno u provođenju aktivnosti monetarne politike, primjenjujući standarde održivog ulaganja (primjerice zelene obveznice). Banke izrađuju makroekonomske analize i prikupljaju statističke podatke te provode istraživanja vezano uz ovu tematiku. ESG standardi uvrštavaju se u poslove supervizije i nadzora financijskog sektora. Središnje banke potpora su vladama država u provođenju ekonomskih politika utemeljenih na standardima održivosti. Veći broj banaka izjašnjava se da svojim edukativnim aktivnostima pridonosi razvoju financijske pismenosti. Također, određene banke navode i postupke javne nabave kao područje primjene standarda. Banke također primjenjuju ESG standarde pri upravljanju institucijom (reduciranje korištenja plastike, reduciranje printanja, mjere uštede energije i sl.). Čitav je niz aktivnosti koje banke provode vezano uz implementaciju društvenih standarda, a jačanje financijske pismenosti i opće obrazovne aktivnosti samo su neke od njih.

Klimatske promjene i njihove posljedice i društveni i upravljački standardi poslovanja ističu se kao elementi koje sve ispitane banke uzimaju u obzir u vlastitim strategijama i aktivnostima. Kao glavni razlog za implementaciju ESG standarda banke navode važnost razumijevanja klimatskih promjena i njihovog utjecaja na stabilnost financijskog sustava i ekonomiju. Kao ključni razlog za primjenu okolišnih standarda navodi se odgovornost banaka u postizanju ciljeva ugljične neutralnosti koje se Europska unija obvezala postići do 2050. godine. Neke banke se izjašnjavaju kako žele doprinijeti zelenoj tranziciji, unaprijediti društvene i upravljačke standarde zbog svoje socijalne osviještenosti, ali i uloge koju imaju u društvu te žele utjecati na javnost u razumijevanju i prihvaćanju standarda održivosti. Jedna banka smatra da kako će primjenom ESG standarda u poslovanju postići etički napredak organizacije, dok jedna banka kao osnovni razlog za primjenu standarda navodi ostvarivanje vlastite održivosti.

Vlastiti ugljični otisak mjeri 6 središnjih banaka, dok su se 2 banke izjasnile da pripremaju isto u budućnosti.

Vezano uz pitanje oko primjene upravljačkih standarda, središnje banke primjenjuju ih u svom cjelokupnom poslovanju, a isti su načelno inkorporirani u domaće propise ili interne akte institucije. Radi se primjerice o postupcima javne nabave, provedbi antikorupcijskih mjera,

politici zaštite zviždača. Neke banke navode upravljačke standarde koje primjenjuju u odnosu na financijske institucije koje nadziru. Poslovi koji se odnose na suzbijanje korupcijskih rizika, promociju etičnog postupanja i zaštitu reputacije banaka u pravilu su u nadležnosti jedinica za usklađenost poslovanja. Ovo pitanje neke središnje banke povezuju s osnivanjem posebnih tijela sa zadatkom koordinacije ESG aktivnosti, napominjući kako su na taj način unaprijedile upravljački model organizacije.

Kao primjere implementacije društvenih standarda banke navode čitav niz aktivnosti vezanih uz edukacije i obrazovanje, davanje stipendija učenicima, studentima i znanstvenicima, aktivnosti usmjerene razvoju financijske pismenosti, dobrotvorne akcije i volontiranje zaposlenika. Većina banaka ovdje spominje aktivnosti povezane sa društvenom odgovornošću koja uključuje odnos prema vlastitim zaposlenicima (fleksibilno radno vrijeme, rad od kuće), poticanje različitosti, jednakosti i uključenosti, transparentnost institucija i njihov odnos prema javnosti. Većina banaka izjašnjava se da brine o implementaciji društvenih standarda kroz čitavo poslovanje.

Sve ispitane banke izjasnile su se da informiraju svoje zaposlenike o ESG aktivnostima koje provode kroz različite kanale, najčešće putem interne stranice organizacije, e-mailovima, organizacijom tečajeva, predavanja, tematskih sastanaka i događanja te kroz redovno izvještavanje o aktivnostima institucije. Neke banke organiziraju konferencije i predavanja za širu javnost, a zaposlenici banaka često su i predavači. Organiziraju se podcastovi te se načela održivosti i ESG politike promoviraju putem službenih internetskih stranica institucija.

Na pitanje kako institucija izvještava o primjeni okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda, većina banaka izjasnila se da izvještava u okviru redovnog godišnjeg izvješća. Neke banke objavljuju posebna izvješća o upravljanju financijskim portfeljem sukladno načelima održivosti, dok neke banke objavljuju posebna izvješća o održivosti. Većina banaka planira objavljivati takve izvještaje u budućnosti.

Za sve središnje banke koje su odgovorile primjena okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda predstavlja važan dio strategija i budućnost u poslovanju. Banke namjeravaju proširiti i unaprijediti primjenu standarda, prije svega s ciljem postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine, ali i drugih koristi koje donosi primjena društvenih i upravljačkih standarda u organizaciji. Uz područja na kojima se standardi već primjenjuju, banke traže nova područja na koja mogu proširiti primjenu standarda.

5.6. Ograničenja istraživačke metode

Istraživačka metoda korištena u ovom radu je metoda analize, i to deskriptivne analize. Za tri odabrane središnje banke analizirani su podaci iz popunjenog upitnika na način da su isti opisani u zasebnom poglavlju za svaku središnju banku.

Potom su uspoređeni svi zaprimljeni podaci, odnosno podaci svih središnjih banaka, kako oni iz upitnika tako i odgovori koji su pristigli putem e-maila. Radi razjašnjenja određenih pitanja nekoliko banaka je tražilo dodatne konzultacije koje su provedene u obliku intervjua s ključnim osobama. U poglavlju Rasprava analizirani su i uspoređeni svi zaprimljeni odgovori (ukupno njih 13) te izvedeni određeni zaključci.

Kada je riječ o ograničenjima provedenog istraživanja, prije svega valja istaknuti kako se radi o istraživanju koje je provedeno na relativno malom uzorku ispitanika. Od 22 adresata (središnje banke) na čije je e-mail adrese upućen upitnik, odgovorilo je njih 13. Od 13 središnjih banaka koje su odgovorile njih 9 je postupilo po zamolbi i vratilo ispunjeni upitnik, tri banke su odgovorile putem e-maila, bez dostave upitnika, dok se jedna središnja banka izjasnila da ne smatra nadležnom za primjenu okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda, slijedom čega na pitanja nije odgovarala.

Tri središnje banke koje su odgovorile putem e-maila, tj. nisu dostavile popunjeni upitnik dostavile su djelomične podatke jer u svojim odgovorima nisu obuhvatile sva pitanja iz upitnika.

Kao drugo važno ograničenje može se navesti činjenica da se zaprimljeni odgovori u pravilu odnose na primjenu okolišnih standarda, s obzirom da većina adresata pojam ESG poistovjećuje prvenstveno s okolišnim standardima. Aktivnosti vezane uz primjenu društvenih i upravljačkih standarda opisane su u manjem opsegu nego okolišne aktivnosti, slijedom čega usporedba nije jednako kvalitetna u odnosu na sva pitanja iz upitnika. Također, banke vrlo često miješaju pojmove i elemente koji se mogu podvesti pod okolišne i upravljačke standarde, što je razumljivo jer jasne definicije ne postoje, a pojmovi su međusobno povezani. Iz zaprimljenih podataka proizlazi kako unatoč dostavljenom dodatnom objašnjenju o tome što se za potrebe ovog rada smatra okolišnim, što društvenim, a što upravljačkim standardima, adresati nisu jednako shvatili pojmove i slijedom toga jednoznačno odgovorili na postavljena pitanja. Tako primjerice jedna središnja banka nešto smatra društvenim standardima, dok druga iste aktivnosti uopće ne navodi, a iz drugih izvora je jasno da ih provodi.

Zaprimljeni podaci mogli su biti analizirani jedino na način na koji je analiza provedena i neka konkretnija metoda nije mogla biti primijenjena. Razlog tomu je u načinu na koji su koncipirana pitanja u upitniku, a što je posljedica činjenice da ne postoje jasne definicije niti jedinstveni normativni okvir za ESG standarde, a osobito za središnje banke.

6. ZAKLJUČAK

Klimatske promjene i posljedice koje donose jedna su od najvećih prijetnji današnjeg društva, ne samo na ekonomskom planu, već puno ozbiljnije, u pitanje je doveden opstanak na planeti. Iako se može smatrati kako je današnje društvo donekle sazrijelo u odnosu na prošlost, i dalje ga karakteriziraju brojne malformacije koje se očituje u nepoštivanju ljudskih prava, osobito prava manjina, diskriminaciji, korupciji i neetičnom ponašanju.

Krajnji je čas da se u svakom dijelu društva i u svakoj organizaciji promijeni ljestvica vrijednosti te se implementiraju nove, a to su odgovornost prema pojedincu, široj društvenoj zajednici i planeti. Te nove vrijednosti zajednički predstavljaju etički i ekološki aspekt poslovanja. Društvo je došlo do samog ruba i preostaje ili pasti u ponor ili napokon spoznati da rješenje leži u promjeni načina razmišljanja i brzom i odlučnom djelovanju. Jedini i isključivi cilj poduzeća više ne može i ne smije biti ostvarivanje dobiti. Širi društveni interesi moraju biti zastupljeni i koegzistirati s aktivnostima usmjerenim na ostvarivanje profita i drugih ciljeva organizacija.

Okolišni, društveni i upravljački standardi, načela društvene odgovornosti i održivosti i njihova implementacija u sve aspekte života i poslovanja posljedica je gore opisanog, jedini pravi odgovor i rješenje. Jedini način na koji se organizacija može uhvatiti u koštac sa svim prijetnjama je da uskladi svoje poslovanje s ESG standardima. To je obveza ne samo poduzetnika već svih institucija u društvu. Poduzetnici nemaju više isključivo ekonomsku ulogu (stjecanje profita), a tijela javne vlasti nisu isključivo kreatori i provoditelji javnih politika. I jedni i drugi imaju zadatak biti društveno odgovoran subjekt. Jasno je da u tom djelovanju postoje elementi idealizma slijedom čega "pokret" ima brojne protivnike i kritičare, no isto tako jasno je da ne možemo nastaviti putem kojim smo išli do sada.

Javne institucije, a osobito središnje banke zauzimaju važan položaj u društvu i uzor su drugima. To im nameće veliku odgovornost i obvezu, ne samo da slijede trendove, već da ih postavljaju i budu predvodnici promjena⁷⁸. S obzirom da reguliraju cjelokupni financijski sektor, od središnjih banaka očekuju se visoki standardi u poslovanju, osobito u području koje nadziru. Prilagođavajući vlastito poslovanje ESG standardima središnje banke postaju leaderi u onome što promoviraju na način da upravljaju vlastitim okolišnim rizicima, potiču različitost u svom okruženju i poštivanje ljudskih prava. Vlastitim primjerom i aktivnostima središnje banke trebaju odražavati vrijednosti koje zastupaju te biti uzor ostalima.

⁷⁸ eng. game changer

Provedeno istraživanje pokazalo je da većina ispitanika, europskih središnjih banaka primjenjuje ESG standarde u poslovanju. Način na koji to ostvaruju ovisi o nacionalnim posebnostima, no među bankama Eurosustava postoji jednoznačnost na način da su sve vezane određenim zajedničkim propisima, a sve središnje banke iz država članica Europske unije vezane su istim EU zakonodavstvom. Sve ispitane središnje banke imaju ESG standarde uključene u vlastite strategije i u budućnosti planiraju razvijati svoje poslovanje temeljeno na načelima održivosti i društvene odgovornosti.

Pri dostavi upitnika s odgovorima neke banke pozdravile su temu istraživanja ističući kako smatraju da se radi o vrlo aktualnoj i važnoj tematici te su zamolile da im se dostave konačni rezultati istraživanja i usporedni prikaz prakse ispitanih banaka. Središnje banke time su pokazale su se ESG nalazi visoko na ljestvici vrijednosti i da je o utkan u njihove strategije i vizije.

Može se reći da su ovim radom ostvareni svi postavljeni ciljevi, prije svega sagledan je pojam okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda i njegovi ključni elementi, definirani su razlozi i povod za primjenu standarda u poslovanju općenito, dan je presjek najvažnijih akata i dokumenata koji uređuju ovo dinamično područje te je posebno istaknuta prakse europskih središnjih banaka, vezano uz primjenu standarda. Najvažniji cilj rada je osvijestiti o važnosti implementacije ESG standarda u poslovanju i pozitivnim učincima koje ona donosi. S obzirom na bogatu argumentaciju, prikazanu praksu europskih središnjih banaka u primjeni ESG standarda i objašnjenja koristi koje organizacije imaju od primjene standarda, smatra se da je i taj cilj ostvaren.

POPIS KORIŠTENIH IZVORA

1. Babić, M. (2012.), Društveno odgovorno poslovanje u funkciji unapređenja imidža poduzeća, *Učenje za poduzetništvo* 2(2), 277-285.
2. Bačun, D., Matešić M. i Omazić, M. A. (2012.), *Leksikon održivog razvoja*, Zagreb: Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj
3. Bank of Finland (b.d.) , The Bank of Finland fosters economic stability. preuzeto 3. kolovoza 2023. s <https://www.suomenpankki.fi/en/bank-of-finland/sustainability/>
4. Banco de Portugal (b.d.), Approach to Sustainability, preuzeto 3. prosinca 2023. s <https://www.bportugal.pt/en/page/approach-sustainability>
5. Banco de Portugal (2021.), *Sustainability Report 2019 - 2020*, preuzeto 8. rujna 2023. s https://www.bportugal.pt/sites/default/files/anexos/pdf-boletim/relatorio_de_sustentabilidade_2019-2020_en.pdf
6. Banco de Portugal (2022.), *Acting for Sustainability*, preuzeto 1. listopada 2023. s https://www.bportugal.pt/sites/default/files/anexos/pdf-boletim/agir_pela_sustentabilidade_en.pdf
7. Banco de Portugal (2023.), Annual Report on the Banking Sector's Exposure to Climate Risks, preuzeto 30. prosinca 2023. s https://www.bportugal.pt/sites/default/files/anexos/pdf-boletim/rel_lbc_en.pdf
8. Berret L., Boissinot J., Caccavaio M., Grill M., Hiebert P. i Tamburrini F. (2023.), Climate risk, the macroprudential view, preuzeto 12. prosinca 2023. s https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog231212~368bddd2b.en.html?utm_source=blog_newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=20231212_Climate_risks%2C_the&utm_content=Climate_risks%2C_the
9. Birol, F., Hoyer, W. i Lagarde C. (2023.), Now is the time for to climate-proof Europe's economy, preuzeto 24. studenog 2023. s https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog231124~2277034ee2.en.html?utm_source=blog_newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=20231124_Now_is_the&utm_content=Now_is_the
10. BIS (b.d.), About the BIS Innovation Hub, preuzeto 28. prosinca 2023. s <https://www.bis.org/about/bisih/network.htm>
11. Buch C. (2021.), Central bank independence: mandates, mechanisms and modifications, preuzeto 13. rujna 2023. s <https://www.bundesbank.de/en/press/speeches/central-bank-independence-mandates-mechanisms-and-modifications-1--876246>
12. Carney, M. (2015.), Breaking the tragedy of the horizon – climate change and financial stability, preuzeto 01. studenog 2023. s <https://www.bis.org/review/r151009a.pdf>
13. Carroll, A. B. (1991.), The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral management of Organizational Stakeholders, *Business Horizons*, 34(4): 39-48. [https://doi.org/10.1016/0007-6813\(91\)90005-G](https://doi.org/10.1016/0007-6813(91)90005-G).
14. Central Bank of Ireland (b.d.), Corporate Social Responsibility, preuzeto 08. rujna 2023. s <https://www.centralbank.ie/about/corporate-social-responsibility>

15. Central Bank of Ireland (2021.), *Corporate Social Responsibility Annual Report 2021*, preuzeto 8. rujna 2023. s https://www.centralbank.ie/docs/default-source/tns/about---tns/corporate-social-responsibility/csr-annual-report-2021.pdf?sfvrsn=9b40901d_8
16. De Guindos, L. (2023.), *Need for speed on the road to Paris*, preuzeto 01. studenog 2023. s <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog230906~8ab6e40722.en.html>
17. De Nederlandsche Bank (b.d. a), *About Us*, preuzeto 15. prosinca 2023. s <https://www.dnb.nl/en/>
18. De Nederlandsche Bank (b.d. b), *DNB25 – Vision and Strategy*, preuzeto 04. siječnja 2024. s https://www.dnb.nl/media/jeslcpjxj/dnb2025-dnb-vision-and-strategy_tcm47-387985.pdf
19. ESCB & SSM (2022.), *Equality, diversity and inclusion charter*, preuzeto 02. siječnja 2023. s https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ESCB_SSM_Equality_Diversity_and_Inclusion_Charter~da98cc5c2f.en.pdf
20. Ekovjesnik (2019.), *Provedba globalnih ciljeva održivog razvoja u EU*, preuzeto 17. veljače 2024. s <https://www.ekovjesnik.hr/clanak/1738/provedba-globalnih-ciljeva-odrzivog-razvoja-u-eu-u>
21. Europa.eu (b.d.), *European Climate Pact*, preuzeto 23. kolovoza 2023. s https://climate-pact.europa.eu/index_en
22. European Central Bank (2022.), *2022 Climate Risk Stress Test*, preuzeto 01. prosinca 2023. s https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.climate_stress_test_report.2_0220708~2e3cc0999f.hr.pdf
23. European Central Bank (2023.), *Opinion of the European Central Bank of 4 October 2023 on the transparency and integrity of Environmental, Social and Governance (ESG) rating activities*, preuzeto 15. listopada 2023. s https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/legal/en_con_2023_30_en.pdf?f8f7423110ebba3092260f728defa083
24. European Central Bank (2023.), *ECB Environmental statement 2022*, preuzeto 1. rujna 2023. s <https://www.ecb.europa.eu/ecb/climate/green/html/ecb.environmentalstatement202207~dedabd566b.en.html>
25. European Commission (2023.), *Corporate sustainability due diligence*, preuzeto 22. studenog 2023. s https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/corporate-sustainability-due-diligence_en
26. Europska komisija (2023. a), *Pregled održivog financiranja*, preuzeto 1. listopada 2023. s https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/overview-sustainable-finance_hr?etrans=hr
27. Europska komisija (2023. b), *Društveno odgovorno poslovanje/odgovorno poslovno ponašanje*, preuzeto 1. listopada 2023. s https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/sustainability/corporate-sustainability-and-responsibility_hr?etrans=hr

28. Europska središnja banka (b.d. a), Što je središnja banka, preuzeto 12. listopada 2023. s <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me/html/what-is-a-central-bank.hr.html>
29. Europska središnja banka (b.d. b), ESB, ESSB i Eurosustav, preuzeto 22. siječnja 2023. s <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.hr.html>
30. Europska središnja banka (b. d. c), Zašto su klimatske promjene važne za aktivnost ESB-a? https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/html/why_climate_change_matters.hr.html
31. Europska središnja banka (2015.), Etički okvir ESB-a, preuzeto 11. rujna 2023. s [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XB0620\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XB0620(01))
32. Europska središnja banka (2022.), *ESB-ov klimatski plan, 2022.*, preuzeto 1. rujna 2023. s https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2022/html/ecb.pr220704_annex~cb39c2dcbb.hr.pdf
33. Europska središnja banka (2022.), Kodeks ponašanja za visoke dužnosnike ESB-a, preuzeto 11. rujna 2023. s [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XB1216\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XB1216(01))
34. Europska središnja banka (2023. a), *Godišnje izvješće ESB-a za 2022.*, preuzeto 1. rujna 2023. s <https://www.ecb.europa.eu/pub/annual/html/ecb.ar2022~8ae51d163b.hr.html>
35. Europska središnja banka (2023. b), Opća načela za vanjsku komunikaciju za visoke dužnosnike Europske središnje banke, preuzeto 30. studenog 2023. s <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/transparency/html/eb-communications-guidelines.hr.html>
36. Europski parlament i Vijeće Europske unije (2019.), Uredba (EU) 2019/2088 Europskog parlamenta i vijeća od 27. studenoga 2019. o objavama povezanim s održivosti u sektoru financijskih usluga, preuzeto 19. studenog 2023. s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R2088>
37. Europski parlament i Vijeće Europske unije (2019.), Uredba (EU) 2019/2088 Europskog parlamenta i vijeća od 27. studenoga 2019. o objavama povezanim s održivosti u sektoru financijskih usluga, preuzeto 22. studenog 2023. s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R2088>
38. Europski parlament i Vijeće Europske unije (2020.), Uredba (EU) 2020/852 Europskog parlamenta i vijeća od 18. lipnja 2020. o uspostavi okvira za olakšavanje održivih ulaganja i izmjeni Uredbe (EU) 2019/2088, preuzeto 19. studenog 2023. s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0852&from=EN>
39. Europski parlament i Vijeće Europske unije (2022.), Direktiva (EU) 2022/2464 Europskog parlamenta i vijeća od 14. prosinca 2022. o izmjeni Uredbe (EU) br. 537/2014, Direktive 2004/109/EZ, Direktive 2006/43/EZ i Direktive 2013/34/EU u pogledu korporativnog izvješćivanja o održivosti, preuzeto 11. rujna 2023. s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2464>
40. Financial Times (2024.), Climate change should be tackled by the state, not central banks, preuzeto 05. siječnja s <https://www.ft.com/content/26c2d532-d6c4-4ef4-a6d9-728640a110ae>

41. Friedman, M. (1970.), A Friedman doctrine - The Social Responsibility Of Business Is to Increase Its Profits. The New York Times Archives, preuzeto 27. prosinca 2023. s <https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-socialresponsibility-of-business-is-to.html>
42. GFANZ (b.d.), About us, preuzeto 6. prosinca 2023. s <https://www.gfanzero.com/about/>
43. Giannetti M., Jasova M., Loumioti M. i Mendicino C. (2023.), Green lending: do banks walk the talk?, preuzeto 8. prosinca 2023. s <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog231206~fecfd1d1634.en.html>
44. Gudelj, I. (2019.), Ciljevi održivog razvoja – provedba na globalnoj razini i provedbeni status u Republici Hrvatskoj, *Hrvatske vode*, 27, 245-251
45. Hrvatska narodna banka (b.d.), HNB i klimatske promjene, preuzeto 20. siječnja 2024. s <https://www.hnb.hr/o-nama/funkcije-i-struktura/hnb-i-klimatske-promjene>
46. Hrvatska narodna banka (2023. a) Etički kodeks Hrvatske narodne banke, preuzeto 2. prosinca 2024. s <https://www.hnb.hr/documents/20182/2363701/h-eticki-kodeks-zaposlenika-HNBa.pdf/b368ab4c-64d0-4dd6-a5ba-f448f4f378cc?t=1688390897400>
47. Hrvatska narodna banka (2023. b), Klimatska strategija Hrvatske narodne banke, preuzeto 2. siječnja 2024. s https://www.hnb.hr/o-nama/funkcije-i-struktura/hnb-i-klimatske-promjene/klimatska-strategija?p_1_back_url=%2Fweb%2Fguest%2Fpretraga%3Fq%3Dklimatska%2Bstrategija
48. Hrvatska narodna banka (2023. c), Europski sustav središnjih banaka, preuzeto 10. studenog 2023. s <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/europski-sustav-sredisnjih-banaka>
49. IDOP (b.d.), Uredba o objavama povezanim s održivosti u sektoru financijskih usluga (SFDR uredba), preuzeto 29. studenog 2023. s <https://idop.hr/uredba-o-objavama-povezanim-s-odrzivosti-u-sektoru-financijskih-usluga-sfdr-uredba/>
50. IFC Advisory Services in Environmental and Social Sustainability (b.d.), *Who Cares Wins, 2004 – 08*, preuzeto 20. kolovoza 2023. s <https://documents1.worldbank.org/curated/en/444801491483640669/pdf/113850-BRI-IFC-Breif-whocares-PUBLIC.pdf>
51. Investopedia (b.d.), Triple Bottom Line, preuzeto 1. prosinca 2023. s <https://www.investopedia.com/terms/t/triple-bottom-line.asp>
52. Isarescu, C. M. (2022.), Sustainability and climate change – a more delicate balancing act, preuzeto 01. prosinca 2023. s <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/sustainability-climate-change-a-more-delicate-balancing-act/>
53. Lagarde, C. (2023.), Governance at a turning point, preuzeto 06. prosinca 2023. s <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp231204~a2027eb718.en.html>
54. Lang, M., Švaljek, S. (2021.), Odgovor središnjih banaka na izazov klimatskih promjena, preuzeto 10. rujna 2023. s <https://www.hnb.hr/-/odgovor-sredisnjih-banaka-na-izazov-klimatskih-promjena-1>
55. Lider (2023.), ESG je ključno oružje u borbi za žensku ravnopravnost, preuzeto 29. prosinca 2023. s <https://lidermedia.hr/konferencije-i-edukacije/esg-je-kljucno-oruzje-u-borbi-za-zensku-ravnopravnost-154448>

56. Lovrinović, I. i Ivanov. M. (2009.), *Monetarna politika*, Zagreb: RRiF plus
57. Malik, H. (2023.), Demystifying GreenWashing, GreenHushing and GreenWishing, preuzeto 9. siječnja 2024. s <https://www.linkedin.com/pulse/demystifying-greenwashing-greenhushing-greenwishing-hans-malik>
58. Magyar Nemzeti Bank (2014.), *Corporate Social Responsibility Strategy*, preuzeto 3. kolovoza 2023. s <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-csr-kiadvany-eng-final-1.pdf>
59. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (b.d.), Europski zeleni plan, preuzeto 1. listopada 2023. s <https://mingor.gov.hr/europski-zeleni-plan-5703/5703>
60. Ministarstvo financija, Carinska uprava (b.d.), Mehanizam za ugljičnu prilagodbu na granicama (CBAM), preuzeto 19. studenog 2023. s <https://carina.gov.hr/pristup-informacijama/propisi-i-sporazumi/carinsko-postupanje/carinski-propisi/mehanizam-za-ugljicnu-prilagodbu-na-granicama-cbam/12849>
61. Mishkin, F. S., Eakins, S. G. (2005.), *Financijska tržišta i institucije*, Zagreb: Mate
62. Molina-Perez, E. (2023.), Harnessing the power of decision-support tools to trigger climate action, *Nature Computational Science*, 3, 461–463. <https://doi.org/10.1038/s43588-023-00460-z>
63. Network for Greening the Financial System (2021.), *Guide on climate - related disclosure for central banks*, preuzeto 3. kolovoza 2023. s https://www.ngfs.net/sites/default/files/medias/documents/guide_on_climate-related_disclosure_for_central_banks.pdf
64. NFGS (b.d.), About us, preuzeto 28. prosinca 2023. s <https://www.ngfs.net/en>
65. Norges Bank (2022.), Annual Report 2022, preuzeto 01. prosinca 2023. s https://www.norges-bank.no/contentassets/19e00abefe4f425fa5086b1821cfe8c4/nb_annual_report_2022.pdf?v=09032023103132
66. Omazić, M. A. (2023.), Navigating Corporate Responsibility: Unveiling the "Purpose" as the Fourth P in Elkington`s 3Ps Model, *Croatian Regional Development Journal*, 4(2)
67. PWC (b.d.), CSRD daje novi zamah planovima ESG-a za stvaranje vrijednosti, preuzeto 15 studenog 2023. s <https://www.pwc.hr/hr/usluge/csr.html>
68. Regionalni centar čistog okoliša (2021.), Europski zeleni plan – pravedna tranzicija za zdraviji okoliš i otpornije gospodarstvo, preuzeto s <https://rcco.hr/europski-zeleni-plan-pravedna-tranzicija-za-zdraviji-okolis-i-otpornije-gospodarstvo/>
69. Rojko, J. (2023.), ESG regulativa: birokratska prisila ili sjajna prilika za rast i razvoj, preuzeto 22. studenog 2023. s <https://lidermedia.hr/sto-i-kako/esg-regulativa-birokratska-prisila-ili-sjajna-prilika-za-rast-i-razvoj-154109>
70. Schnabel, I. (2021.), Climate change and monetary policy, preuzeto 02. studenog 2023. s <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2021/09/isabel-schnabel-ECB-climate-change>
71. Statut Europskog sustava središnjih banaka i Europske središnje banke, preuzeto 02. siječnja 2024. s <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/summary/the-european-central-bank-ecb.html>
72. Sustainable Insurance Forum (b.d.), About, preuzeto 28. prosinca 2023. s <https://sustainableinsuranceforum.org/about/>

73. Švaljek, S. (2023.), Day one or one day ili kako su se klimatske promjene umiješale u glavni posao središnjih banaka?, preuzeto 23. kolovoza 2023. s https://www.hnb.hr/-/day-one-or-one-day-ili-kako-su-se-klimatske-promjene-umijesale-u-glavni-posao-sredisnjih-banaka?p_1_back_url=%2Fweb%2Fguest%2Fpretraga%3Fq%3Dblog
74. TCDF (b.d.), About, preuzeto 1. prosinca 2023. s <https://www.fsb-tcdf.org/about/>
75. Techtarget (2023.), ESG vs. CSR vs. sustainability: What`s the difference, preuzeto 29. veljače 2024. s <https://www.techtarget.com/whatis/feature/ESG-vs-CSR-vs-sustainability-Whats-the-difference>
76. The Aire Centre, Sustineri Partners i UNDP (2023.), *Izgradnja održive budućnosti: Poslovni priručnik za ESG standarde*, preuzeto 10. studenog 2023. s https://storage.googleapis.com/production-bluehost-v1-0-3/893/1053893/wP2T0utO/ab62736579e7486d88642e90dac7f961?fileName=izgradnja_odrzive_buducnosti_poslovni_prirucnik_za_esg_standarde.pdf
77. Ugovor o funkcioniranju Europske unije, preuzeto 01. listopada 2023. s https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0011.01/DOC_3&format=PDF
78. United Nations (2015.), *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, preuzeto 3. rujna 2023. s <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
79. United Nations Global Compact (b.d.), Who We Are, preuzeto 16. studenog 2023. s <https://unglobalcompact.org/what-is-gc>
80. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (2011.), *Guiding Principles on Business and Human Rights*, preuzeto 01. studenog 2023. s https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf
81. United Nations (b.d.), *Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, preuzeto 16. studenog 2023. s <https://sdgs.un.org/2030agenda>
82. UNEP (2011.), *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*, preuzeto 3. rujna 2023. s https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf
83. Vander Stichele, M. (2008.), *Financial Regulation in the European Union*, preuzeto 29. studenog 2023. s <https://www.somo.nl/wp-content/uploads/2008/12/Financial-Regulation-in-the-European-Union.pdf>
84. Vig, S. (2019.), *Poslovna etika*, Zagreb: Codupo
85. Vijeće Europske unije (2016.), *Pariški sporazum o klimatskim promjenama*, preuzeto 5. listopada 2023. s [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)&from=HR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:22016A1019(01)&from=HR)
86. Yale Program on Climate Change Communication (b.d.), *Global Warming's Six Americas*, preuzeto 23. kolovoza 2023. s <https://climatecommunication.yale.edu/about/projects/global-warmings-six-americas/>

POPIS SLIKA

Slika 1. Usporedni prikaz pojmova ESG, društvena odgovornost poduzeća i održivost.....	9
Slika 2. Globalni ciljevi za održivi razvoj.....	20
Slika 3. Europski zeleni plan.....	22
Slika 4. Europski standardi izvještavanja o održivosti.....	30
Slika 5. Europski sustav središnjih banaka i Eurosustav.....	34
Slika 6. Središnje banke i klimatske promjene.....	45

ŽIVOTOPIS STUDENTICE

Ana Vlah rođena je u Zagrebu 1981. godine. Nakon završene jezične gimnazije upisuje Pravni fakultet u Zagrebu, završetkom kojeg stječe zvanje diplomirana pravica (magistra prava). 2008. polaže državni, a 2012. pravosudni ispit. 2022. upisuje sveučilišni specijalistički studij Organizacija i menadžment na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu.

Od 2007. do 2018. zaposlena je u jedinici lokalne samouprave Gradu Samoboru gdje obavlja različite pravne poslove, između ostalih i pročelnice upravnog odjela. Od 2018. do 2020. zaposlena je u trgovačkom društvu Državne nekretnine d.o.o. kao koordinatrica za poslovne procese i usklađenost. U Hrvatskoj narodnoj banci radi od listopada 2020., najprije kao savjetnica za usklađenost (Compliance Officer), a od prosinca 2023. kao savjetnica u Direkciji za financijsko i supervizorsko pravo.

Dugogodišnji je trener za upravni postupak u Državnoj školi za javnu upravu. Kontinuirano se profesionalno usavršava i educira na stručnim seminarima iz područja prava i ekonomije. Aktivno se služi engleskim, njemačkim i španjolskim jezikom.

PRILOZI

Prilog 1 - Upitnik za europske nacionalne središnje banke vezano uz primjenu okolišnih, društvenih i upravljačkih standarda u poslovanju

	Pitanje	Odgovor	Poveznica
1.	Ima li vaša država zakone ili propise koji se odnose na implementaciju ESG standarda?		
2.	Ima li vaša organizacija politike ili interna pravila povezana s primjenom ESG standarda?		
3.	Koristite li izraz ESG u poslovanju organizacije? Ukoliko je odgovor NE, koristi li se neki sličan termin (društvena odgovornost, održivost i sl.)?		
4.	Ima li organizacija posebnu organizacijsku jedinicu nadležnu za implementaciju ESG standarda i za provedbu aktivnosti? Ako DA, koja je to organizacijska jedinica? Ako NE, tko je odgovoran za implementaciju ESG standarda?		
5.	Sudjeluje li vaša organizacija u radnim grupama vezano uz ESG standarde?		
6.	Primjenjuje li vaša organizacija ESG standarde u poslovanju? Ako DA, koje su to aktivnosti?		
7.	Koja je posljednja aktivnost provedena u organizaciji, vezano uz ESG standarde?		
8.	Koji je razlog za implementaciju ESG standarda u aktivnostima vaše organizacije?		
9.	Provodi li vaša organizacija aktivnosti vezano uz održivost financijskog sustava (supervizorske mjere, zelene obveznice)? Ako DA, koje su to aktivnosti?		
10.	Mjeri li organizacija vlastiti ugljični otisak?		
11.	Jesu li u poslovanje organizacije uključeni upravljački standardi?		

12.	Jeste li organizacija nedavno unaprijedila svoj upravljački model vezano uz primjenu ESG standarda?		
13.	Primjenjuje li organizacija društvene standarde u poslovanju? Ako DA, koje to aktivnosti?		
14.	Jesu li zaposlenici organizacije obaviješteni o primjeni ESG standarda u poslovanju?		
15.	Promičete li organizacija ESG standarde među zaposlenicima i širom javnosti? Ako DA, opišite kako.		
16.	Kako organizacija izvještava o primjeni ESG standarda (društvenoj odgovornosti, održivosti)?		
17.	Ima li organizacija buduće planove u području ESG-a? Ako DA, koji su to planovi?		
18.	Jesu li ESG standardi uključeni u strategiju organizacije?		